

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Житомирський державний технологічний університет
Громадська організація
«Житомирська спілка волинських чехів»
Науково-методична лабораторія
«Освітньо-виховна система Полісся»

Теорія і практика чеських рухів на Волині: духовний феномен

Збірник наукових праць

*За загальною редакцією
О.С.Березюк, О.М.Власенко*

Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
Житомир-2017

УДК 378
ББК 74.58
Т 67

Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 6 від 31 березня 2017 року)

Рецензенти

Нагачевська Зіновія – доктор педагогічних наук, професор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Холод Уляна – доктор філософії, доцент Університету імені Палацького (м. Оломоуц, Чехія)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Березюк О.С. – професор Житомирського державного університету імені Івана Франка, керівник науково-методичної лабораторії «Освітньо-виховна система Полісся»;

Власенко О.М. – доцент Житомирського державного університету імені Івана Франка, заступник керівника науково-методичної лабораторії «Освітньо-виховна система Полісся»;

Чижевська Л.В. – голова Житомирської спілки волинських чехів, професор Житомирського технологічного університету,;

Шевцова Л.С. – директор Центру богемістики, доцент Житомирського державного університету імені Івана Франка,

Лутай М.Є. – кандидат історичних наук, доцент Житомирського державного університету імені Івана Франка

УДК 378
ББК 74.58
Т 67

Теорія і практика чеських рухів на Волині: духовний феномен : збірник наукових праць / за ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. – 192 с.

Збірник наукових праць присвячено проблемам діяльності чеських рухів на землях Волині. У збірнику обґрунтовано гуманітарно-культуротворчу стратегію розвитку духовного феномену українського та чеського народів; розглянуто технологічні аспекти формування духовності в національному середовищі, інтеграцію чеських поселень в культурно-соціальному, економічному, освітньому просторі України. Авторами наукових праць проаналізовано передумови виникнення та становлення чеських рухів на території українських земель, зокрема Волині; висвітлено низку важливих історичних моментів, еволюцію формування патріотизму, духовності, цінностей національної культури, форм збереження історичної та родової пам'яті на території поселення чеського народу, а саме сучасного Полісся та Волині.

*Окремий розділ збірки присвячений світлій пам'яті видатного дослідника національних меншин, історика, краєзнавцю, науковцю **Майї Євгенівні Лутай**. Розраховано на студентів, науковців, усіх, хто цікавиться історією, культурою та етнографією рідного краю*

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2017

Зміст

ПЕРЕДМОВА	6
Майя Євгенівна Лутай – відомий науковець, історик-дослідник Волині	8
Її зоря світитиме вічно...	10
Розділ I. Еволюція чеських поселень на Волині: історичний контекст	
1.1 Місце чеських поселень в соціально-культурному середовищі Волині (М.Є. Лутай)	13
1.2 Чеський некрополь на Волині (М.Є. Лутай)	41
1.3 Світлини чеських поховань (М.Є. Лутай)	51
Розділ II Тенденції формування духовного феномену чеськими рухами на Волині	
2.1 Духовний потенціал чеських рухів в Україні	59
2.2 Громадське життя чехів Волині (друга половина XIX – початок XX ст.)	78
2.3 Загальни огляд участі українських соколів у Всесокольському зльоті у Празі (1912 р.)	92
2.4 Роль чеських військових формацій в історії України	99
2.5 Чехословацький легіон. З історії повстання Чехословацького корпусу	107
2.6 Чеські легіонери в Російській імперії в роки Першої світової війни та громадянської війни в Росії	112
2.7 Історія Марії Лялькової, снайпера, що не знає промаху	115
2.8 Прогресивна діяльність Національної меншини чехів в Україні на початку XX століття	119
2.9 Політика репресій проти чеського населення Волині у міжвоєнний період	123
2.10 Особливості проживання чехів на Житомирщині	127
2.11 Просвітницька та культурна діяльність чеських громадських організацій	131
2.12 Вплив чеських меншин на етнічну структуру України	134
2.13 Роль чехів в розвитку міжетнічних відносин на Правобережній Україні	138

2.14 Особливості просвітницького руху волинських чехів	142
2.15 Підготовка вчительських кадрів для чеських національних шкіл	147
2.16 Просвітницька література чеських рухів на Правобережній Україні	151
2.17 Тенденції гуманізму в умовах діяльності чеських рухів	155

Розділ III Духовна спрямованість сучасних чеських рухів на Волині

3.1 Історія створення громадської організації «Житомирська спілка волинських чехів»	161
3.2 Сторінками діяльності Житомирської спілки волинських чехів	167
3.3 Полікультурний напрямок роботи центру богемістики в Житомирському державному університеті ім. І.Франка	179
3.4 Чеський центр освіти і культури ім. Вацлава Длоугі очима чеської молоді	184
3.5 Діяльність науково-методичної лабораторії «Освітньо-виховна система Полісся» у контексті дослідження чеських меншин регіону	186

Пам'яті

Майї Євгенівни Лутай,

*відомого науковця, історика-
дослідника Волинського регіону,
щирій людині, істинному Вчителю,
справжньому патріоту української
землі*

присвячується

Передмова

Нині, коли Україна здобула незалежність, на перший план виходять проблеми наповнення її державного будівництва реальним змістом. Серед них однією з найгостріших є проблема формування духовності, патріотизму, яка б відповідала історичним традиціям і прагненням всіх національностей української держави.

Історія людству необхідна для набуття й підтвердження власної ідентичності. Історія України важлива країні, її народу та різним етнічним групам, бо якщо її у нас не буде, то її створять й пояснять нам інші, і тоді шанси на виживання країни, народу, етнічної групи - невеликі. У зв'язку з цим зростає роль досліджень з історії збереження та розвитку самобутності, високоморальності, працелюбності всіх народів, які проживають на території сучасної України.

У свідомості людей часто виникає думка, що попередня історія не влаштовує, тому її необхідно переосмислити. Хоча, в той же час, немає нічого мінливішого, ніж масові уявлення про минуле. За «правилами гри» нам минуле уявляється непорушним, незмінним й тому не підлягає перегляду. Серцевиною змісту розвитку демократичного гуманного суспільства має бути духовність, фундаментом, рушійною силою духовності є ціннісні орієнтації, життєва і громадянська позиція, яка закладається в кожній особистості на основі знання рідної мови, історії рідного краю, укладу родинного життя, традицій, пам'яті родоводу тощо. Національні цінності сприяють формуванню національних якостей особистості.

Сучасний історик не фіксує раз й назавжди картину минулого, навпаки, скоріше, виступає як перекладач, який ставить минулому століттю питання, що цікавлять його сучасників. Як чаклун він пов'язує царства живих й мертвих, тільки в руках у нього методика історичного аналізу. Саме

таким науковим дослідником була Майя Лутай. В її наукових доробках чітко вимальовується ідея підвищення рівня духовності всієї нації шляхом глибокого вивчення й усвідомлення досягнень молодших поколінь різних народів, національностей, які проживають в одній країні – Україні, бо без них суспільство не зможе розв'язати чимало проблем.

Майя Лутай дотримувалася кредо: якщо ж історик буде ставити запитання, які не важливі його суспільству, його не почують; якщо буде запитувати тільки про те, що цікавить його сучасників в даний момент, то перетвориться на журналіста, а ось якщо зуміє передбачити, що буде цікавим суспільству через майбутні роки, він стане непересічним істориком.

Усторія предків українського народу викликала зацікавлення і неї, бо досліджувала слов'янську культуру в цілому. Чільне місце в краєзнавчих та етнографічних доробках Майї Лутай посідають чеські національні меншини, їх своєрідний шлях розвитку та інтеграції в Українській державі.

У цій книзі окремим розділом представлено багаторічну роботу непересічного історика-дослідника, доцента Житомирського державного університету імені Івана Франка Майї Євгенівни Лутай, а також результати краєзнавчих, історичних пошуків представників громадської організації «Житомирське товариство волинських чехів», та перші спроби наукових розвідок, представлених молодими науковцями нашого регіону.

Олена Березюк

*В цьому світі багатими нас робить не те,
що ми отримуємо, а те, що ми віддаємо...*

Генрі Бічер

Майя Євгенівна Лутай, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Житомирського державного університету імені Івана Франка, народилася у селі Лісна-Рудня Романівського району Житомирської області у бідній селянській родині.

Трьох дітей виховувала одна мати-вдова, батько пропав безвісти у роки Другої світової війни.

Дівчина гарно навчалася, закінчила Старочуднівсько-гусятинську середню школу в 1958 році і певний час працювала робітницею на Житомирській цукерковій фабриці, продовжуючи паралельно на громадських засадах працювати в народознавчих експедиціях, історичних архівах, вивчати традиції та звичаї рідного народу. Потім доля закинула її в далеку Сибір в Росію, де дівчина працювала в краєзнавчих музеях, а згодом вступила до Томського державного університету на історико-філологічних факультет.

Вже дипломованим спеціалістом вона повернулася до України і у 1987 році стала кандидатом історичних наук. Дисертацію захистила в спеціалізованій вченій раді Київського державного університету імені Тараса Григоровича Шевченка.

Певний час працювала в Житомирському державному обласному архіві на посаді наукового співробітника, а потім перейшла на викладацьку роботу до Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Мала понад 70 наукових публікацій, у тому числі монографії «Чехи на Житомирщині: історія і сьогодення» (2008 р.), «Німці в Україні: історія і сьогодення» (2010 р.), «Гордість Житомирського державного університету імені

Івана Франка – його випускники» (2011 р.), «Історія Житомирського державного університету імені Івана Франка в іменах» (1919-2014 рр.), «Євреї на Житомирщині: історія і сьогодення» (2015 р.).

Майя Лутай – авторка історії сіл Андрушівського, Баранівського, Бердичівського, Ємільчинського, Житомирського, Народицького, Попільнянського, Романівського, Черняхівського, Чуднівського районів Житомирської області. Учасниця 25 Міжнародних й Всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Дослідниця мала широке коло наукових інтересів – історія України, історія держави і права України, історія України в особах, історичне краєзнавство, культура, побут, звичаї і традиції українського та інших народів, які живуть на терені України. За плідну наукову і виховну роботу серед студентської молоді Указом Президента України від 17 січня 2008 року нагороджена орденом княгині Ольги III ступеня.

Раптово й передчасно пішла з життя 26 червня 2015 року.

*Масловська Марія,
заступник директора ННІ філології та журналістики
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

ЇЇ ЗОРЯ СВІТИТИМЕ ВІЧНО...

Як щось світле, тепле і енергійне увірвалася у моє життя Майя Євгенівна Лутай. Я із приємністю згадую наші зустрічі за філіжанкою кави, або в бібліотеці, де там часто бувала Майя Євгенівна. Це енергійна життєлюбна жінка дуже спішила жити, намагалася багато зробити не для себе, скоріше зовсім не для себе, а для людей, для майбутніх поколінь. У педагога були особливі організаційні здібності. Вона організовувала цілі групи, колективи студентів, які працювали в архівах, бібліотеках, на сайтах. Кожного року у неї було кілька проектів, як наукових так і громадських. Майї Євгенівні боліла доля України, щемом відкликалися в серці її негаразди, але вона щиро вірила у краще її майбутнє. Закохана в рідну Житомирщину Майя Євгенівна підтримувала тісні стосунки із науковцями, колекціонерами, музеєзнавцями, архівістами, письменниками і не лишень Житомирщини, України, а й Польщі, Чехії, Італії, Канади, США. Майже завжди усіх гостей, які приїздили в Житомир Майя Євгенівна водила у Музей старожитностей Житомирського державного університету імені Івана Франка. Вона могла сама проводити екскурсії, бо була глибоким науковцем, яка добре знала історію України та історію інших держав світу.

Похвально і те, що були біля неї завжди студенти. Викладач уміло передавала їм свої знання, надавала допомогу, допомагала створенню проектів та наукових доробок, що знаходили своє відображення у студентських і

викладацьких збірниках. Цікаві статті, створені разом із студентами, про польську та чеську громади Житомира й Житомирщини можемо прочитати у багатьох наукових збірниках.

Ще одна грань діяльності цієї прекрасної жінки – це громадська діяльність. Я би не розділяла її наукову й громадську діяльність, бо вони у Майї Євгенівни – єдине ціле – служіння Україні. Шанована жінка була директором музею інституту до 1991 року. Я пригадую з якою любов'ю вона збирала різні експонати для музею: зв'язувалися із випускниками, бігала на пошту, раділа кожному експонату. Для Майї Євгенівни була трагедія, коли вона дізналася про те, що музей будуть переносити в інше місце, оновлювати. Я згадую її очі в той день, коли їй про це сказали. Біль і відчай в її очах і сьогодні крають моє серце.

Віддана справі, якій служить, відповідальна за те, що робить, саме такою пам'ятаю її я. Розумію, що кожную людину можна характеризувати з різних точок зору, за різними характеристиками. Недаремно кажуть: «Скільки людей – стільки й думок». Та все ж, є такі риси характеру, які ціняться найбільше. У Майї Євгенівни ця риса називається «одержимість».

Майя Євгенівна Лутай була однією із перших в університеті, хто робив великі потужні заходи до Дня пам'яті жертв Голодомору, запрошувала із Америки Джеймса Мейла, який збирав і опублікував кричущі факти Голодомору в Україні 1932-1933 років. Окрім того, викладач відкривала пам'ятники Голодомору в Попільні, пам'ятні знаки в Романові, Любарі. Майя Євгенівна їздила по кладовищах області (Пулине, Романів Житомир, Високе), записуючи прізвища, імена, дати народження, надписи на пам'ятниках чехів, поляків, німців. З-під її пера вийшло

більше десятка наукових статей про пророблену роботу. Майя Євгенівна пропагувала українську культуру, обряди, звичаї, мистецтво за кордоном. Вона багато разів була в Чехії, Польщі, Німеччині, Болгарії, Туреччині... Здобувши освіту філолога-історика Майя Євгенівна віддала свою енергію служінню українській історії, українській культурі. Про таких як Майя Євгенівна говорять – справжня українка! Вона любила Слово, любила українську пісню, гарно і задушевно співала. Я мала щастя бути декілька раз із нею в поїздках, екскурсіях (Сорочинці, Переяслав, Коростень). В одних поїздках ми були з українцями, а в інших – з іноземцями. Майя Євгенівна мала сопрано і співала з почуттям гідності й гордості. Канадські та американський гості були здивовані глибинною гостинністю цієї прекрасної жінки, її толерантністю і компетентністю в багатьох питаннях політики, культури як власної держави, так і держав світу.

Такі як Майя Євгенівна Лутай залишають після себе світлу дорогу добра, порядності. Глибока шана їй за те, що була у нашому житті, що вона працювала у стінах нашого вишу, любила, страждала, творила і вела за собою, вірила в добро, людей. Такі як Майя Євгенівна – це не до кінця прочитана енциклопедія з багатьма допрацюваннями в майбутньому, але на жаль безжально перервана... до часно перервана...

РОЗДІЛ І ЕВОЛЮЦІЯ ЧЕСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ НА ВОЛИНІ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ

1.1 Місце чеських поселень в соціально-культурному середовищі Волині

Перші поселенці чеського походження з'явилися на українських землях ще в XIII столітті на півночі Галицького князівства. Значна кількість чехів переселилась в Україну в другій половині XIX століття. Царський уряд, зацікавлений у розвитку промисловості Південно-Західного краю, надає їм значні пільги. Особливо зросла кількість чеських поселень після прийняття постанови Комітету міністрів від 10 червня 1870 року «О водворении чехов на Волини», яка гарантувала чехам свободу віросповідання, звільняла їх на п'ять років від сплати податків і поземельних зборів, а також від військової служби. Внаслідок цього лише за 1868-1870 роки на Волинь переїхало 971 сімейство, а в 1875 році тут налічувалося 2190 сімейств. За даними 1884 року у Волинській губернії проживало 19699 чехів. Вони утворили досить компактні поселення у Дубенському, Луцькому, Рівненському, Новоград-Волинському, Овруцькому, Житомирському повітах.

Наш край, Житомирщина, став одним з тих регіонів, де широко розгорнулася чеська колонізація. Саме місто Житомир як адміністративно-культурний центр Волині став осередком і для чехів Житомирського повіту. Чеським осередком у Житомирі став заїзд чеха Альбрехта на вулиці Вільській. Тут чехи збиралися, знайомилися, спілкувалися, обмінювалися новинами, дізнавалися про ті чи інші події у своїх колоніях. Чеська колонізація Житомирщини почалася у другій половині XIX століття.

Перша чеська колонія *Вільшанка* Чуднівської волості - заснована 1874 року, Високе Черняхівської волості - 1878, Зеленщина - 1879, Крошня та Окілок - 1880 року. Це були п'ять найбільших чеських колоній у Житомирському повіті. Вони були самостійними

адміністративними одиницями, мали свого старосту. Від цих колоній походили менші колонії – це Івановичі (1892 р.), Виногради та Плехів (1890 р.), Алинівка та Кручинець (1893 р.), Городище та Горбаша. Ці колонії ніколи не мали своєї адміністративної самостійності, вони були складовою частиною інших адміністративних одиниць. За національним складом це були змішані колонії – українсько-чеські – як Кручинець, німецько-чеські – як Городище та Івановичі, або польсько-чеські – як Алинівка та Плехів.

Головним заняттям чехів було землеробство. На душу населення припадало десь до однієї десятини землі. Так, у Високому на 400 душ населення припадало 470 десятин землі, в Івановичах на 268 душ – 315 десятин, у Вільшанці на 900 душ – 775 десятин землі. У деяких колоніях ця норма була дещо вищою. Так, в Окілку вона становила 797 десятин на 312 душ населення, у Плеховій – 245 десятин на 86 душ населення. За підрахунками А. Поспішила в 1907 році 2685 чехів-колоністів мали у Житомирському повіті у своєму користуванні 5192 десятини землі. У землеробстві чехи застосовували інтенсивні методи ведення сільського господарства, закупували й використовували різноманітні сільськогосподарські знаряддя праці, передові на той час технології, виписували, читали різноманітні часописи, особливою популярністю на Волині користувався часопис «Чеський рольник».

Важливою галуззю господарства чехів-колоністів стало хмелярство, яке зростало з кожним роком, так у Івановичах під хмільниками було 138 десятин землі, в Окілку – 130 десятин. У 1905 р. окремі чеські колонії мали таку кількість хмелю: Крошня – 1750 кіп (копа кущів на один лантух хмелю), Високе – 7000 кіп, Виногради – 1925 кіп, Горбаша – 725 кіп, Окілок – 5140 кіп, Івановичі – 4400 кіп, Селянщина – 2020 кіп, Кручинець – 1400 кіп, Плехова – 550 кіп, Алинівка – 400 кіп. Кропітка праця, новітні форми ведення господарства дали позитивні результати – чехи мали добротні оселі, будівлі господарського призначення, жили заможню.

XX століття внесло кардинальні зміни у спокійний, розмірений спосіб життя людей. Чехи, українці та інші народи Російської імперії поза своєї волі були втягнуті у вир Першої світової війни, Жовтневого перевороту 1917 року, громадянської війни.

1917-1920 рр. – це роки боротьби українського народу за свою державність, роки боротьби різних політичних сил за владу. Радянську владу в країні, в основному, встановлено в 1920 році. Створюються нові органи влади – сільревкоми, комнезами, комсомольські, партійні організації, національні сільради і школи.

На Житомирщині національні чеські сільради діяли у Крошні Чеській (1924 р.), Івановичах і Окілку (1924 р.), Високому Чеському та Горбашах (1925 р.), Вільшанці (влітку 1925 р.).

Чеські школи діяли: у Високому (навчалось 69 дітей), Окілку (48 дітей), були школи в Зорокові, Івановичах, Кручинці. На 1 січня 1928 року в Житомирському окрузі було 3 чеські школи, де навчалось 85 дітей. Але на початку 30-х років почалась ліквідація національних районів, сільрад й шкіл національних меншин.

Коли ці хоробрі, чесні люди, у розквіті сил й здоров'я, безстрашно йшли вперед і вмирили на полі честі, то перед їх очима стояли ідеали правди, права і справедливості. І тому був легкий і чистий їх життєвий кінець ...

К.Сахаров

30-40-ті роки ХХ століття увійшли в історію України як роки примусової колективізації, масового розкуркулення заможних селян і депортації їх до Сибіру й районів Крайньої Півночі (в Україні було розкуркулено 200 тисяч селянських господарств, у тому числі й чеських).

В роки Голодомору (1932-1933 рр.) і роки страхітливих репресій (1937-1938 рр.) також не минули чехів, що проживали в Україні, в тому числі й на Волині (про це див. книгу «Чехи на Житомирщині: історія і сьогодення», Житомир, 2008).

Мирну працю чехів-колоністів обірвала Друга світова війна. Чехи, як і інші народи колишнього СРСР зі зброєю в руках стали на захист рідної землі.

У роки війни на території СРСР був створений 1-ий Чехословацький армійський корпус, до якого на початку 1944 року вступило майже 12000 волинських чехів, у тому числі більше як 420 жінок та дівчат.

Волинські чехи надали цьому корпусу значну матеріальну допомогу – зібрали кошти на придбання танків для танкової бригади, віддали коней, вози, зброю, музичні інструменти, зібрали велику кількість продуктів харчування. В боях з гітлерівцями у лавах

Червоної армії, в партизанських загонах загинули, пропали безвісти 2080 волинських чехів. Лише з Коростенського району після його визволення до лав Червоної армії пішло 5732 чоловіки, серед яких було 540 українців, 62 росіяни, 76 поляків, 82 чехи.

Після закінчення Другої світової війни, 10 липня 1946 року був підписаний договір між СРСР і Чехо-Словаччиною про рееміграцію чехів з України. Почалось переселення чехів на свою історичну прабатьківщину.

Перший транспорт виїхав з Дубно 30 січня 1947 року, а вся операція по переселенню була проведена всього за 109 днів. Волинські чехи, за їх проханням, були компактно поселені в районі міст Жатец і Подборжани. Виїхало з Волині 9712 родин. Рееміграція призвела до зменшення чисельності чехів на Волині. Згідно з переписом 1989 року всього в Україні проживало 9122 чехи, на Житомирщині – 1835.

Друга хвиля рееміграції чехів з Волині почалась після аварії на Чорнобильській атомній станції. Лише у 1991 році з Житомирської області виїхало 248 сімей чехів. Всього ж за період з 1991 по 1993 рік з районів, що потерпіли внаслідок Чорнобильської катастрофи виїхало 586 чеських родин, або 1812 осіб. Люди за безцінь продавали свої будинки, нажите майно і виїжджали. Проживши все життя тут, маючи по 40-50 років трудового стажу, вони не отримали в Україні навіть мінімальних пенсій. Пенсії їм платить уряд Чехії. Реемігранти отримали грошову допомогу, їх поселено у відремонтовані квартири, побудовані колись військовими Червоної армії. Не всі чехи, які виїхали до Чехії прижилися там. Дехто повернувся назад. І привела їх сюди на Волинь, туга за рідним краєм. Про це красномовно свідчить уривок з вірша Яна Поспішіла «Моє село там, на Волині»:

*Куточку рідний на Волині,
Вражаєш скромною красою,
Коли сріблить травневий іній
Сади в цвіту щораз весною.
Як Чехія нам домом стане
За шир ланів на Україні,
Про тебе спомин не зав'яне
Моє село там на Волині.*

Так склалося історично, що в другій половині ХІХ століття українці, які перебували у складі Австро-Угорської імперії змушені були шукати кращої долі за океаном, у Канаді, Сполучених Штатах Америки, Бразилії, Аргентині, а чехи освоювали простори Волинської губернії та інших регіонів колишньої Російської імперії. Своїм завзяттям і своєю працею чехи вписали яскраву сторінку в історію Волині, зробили свій внесок у розвиток матеріальної і духовної культури нашого краю.

Місця найкомпактнішого поселення чехів на Волині

Алинівка (Аліновка) – чеська колонія Житомирського повіту Горошківської волості. Зараз не існує. Розташовувалась за 0,5 км на південь від села Славів сучасного Черняхівського району Житомирської області. Заснована в 1893 р. У 1887 р. налічувалось 179 жителів; 1899 – 19дв., 99 жит.; 1911 – 28дв., 147 жит.; 1986 – 30дв., 179 жит.; 1927 – 36дв., 185 жит. У 1871 р. розмір посівної площі становив 159 десятин землі; в 1917 – 279, 50 десятин землі. Знята з обліку в 1939 р.

Виногради (Чуранда) – чеська колонія Житомирського повіту Бежівської волості. Зараз не існує. Заснована в 1890 р. У 1924 р. налічувалось 120 жителів; 1927 – 27 дв., 108 жит. Чеська земельна громада мала у своєму користуванні 219, 34 десятин землі. У 30-40-х роках ХХ століття в колонії були репресовані: Вацлав Голпух, Антон Іргл (в 1930 р. висланий в Казахстан), Володимир Когут (30.04.1935 р. засуджений на 3 р., подальша доля невідома), В'ячеслав Когут (6.05.1933 р. засуджений в концтабір на 3 р.), Йосип Тараба (1930 р. засуджений на 3р. і висланий в Казахстан), Матвій Тараба (26.06.1938 р. засуджений на 3р. і висланий в Казахстан) Володимир Франче (27.04.1938 засуджений на 3 р. і висланий на Північ. Станом на 01. 09. 1946 р. на обліку не значиться.

Вишеград (українська назва Високо-Чеське) – чеська колонія Бежівської волості Житомирського повіту. Заснована в 1878 р.

У 1889 р. налічувалось 69 дв., 359 жит.; 1911 – 53 дв., 333 жит.; 1926

- 29 дв., 328 жит.; 1941 - 136 дв., 482 жит. На початку ХХ ст. тут діяли: пивзавод А. Вебера, земська насіннево-прокатна станція, земська хмелесушарня, кредитне товариство, бакалійна крамниця, казенна винна лавка, трактир. У 1924 р. у Високо-Чеському діяла чеська трудова трирічна школа.

У 1937-1938 роках були репресовані і засуджені до розстрілу жителі Високо-Чеського - Олдржиг Вайнфуртер, Марія Вольф (засуджена на 5 років), Павло Вольф, Ладислав Гаванда, Йосип Геллер, Степан Голпух, Володимир Дефлер, Еміль Дефлер, Йосип Дефлер, Йосип Іргал, Володимир Когут, В'ячеслав Когут, Йосип Когут, Антон Маркуп, Олексій Немечек, Володимир Патрак, Юрій Прохаска, Володимир Франче, Володимир Худоба, В'ячеслав Цінгрош, В'ячеслав Шкода, В'ячеслав Шульц.

На цвинтарі у Високо-Чеському поховані: Адамкова Ярмілка (1915-1916); Буреш Ян (20.06.1867-12. 04.1920); Гелларова Марія (1827-25.05.1903); Гроба Ольга (уроджена Плачкова) померла 14.08.1909; Длоугова Антоніна (1.11.1850-5.01.1924); Длоуг Богуміл (1871-1925); Длоуг Саша (дитина); Ірбіна Франтішек (1839-1918); Ірглова Анна (1896 -1926); Ірглова Емілія (1891-1921); Іргл Йозеф (помер 7.05.1925); Іргл Федір(1871-1911); Залер (1839-1918); Залер Франтішек (?-?); Конопт Йозеф (1847-1922); Кошнарлова Барбара (померла у віці 54р.); Кошнар Роберт (1835-1925); Крейзінгер Антон (1870-25.11.1924); Марек Зінаїда (? -?); Марек Євгенія (? -?); Маркупова Емілія (1853-1922); Марек Анна (15.03.1890-12.07.1949); Марек Вячеслав (22.04.1882-20.12.1961); Немечек Марія (1890-1960); Немечек Йозеф (1919-1976); Питлік Олексій (1884-1906); Питлік Йозеф (1879-1901); Путликова Марія (1859-21.06.1921); Путлик Вацлав (1856-21.05.1923); Охмак Наталія (30.08.1914-17.06.2005); Охмак Петро (28.01.1912-22.05.2005); Сулкові: діти Вацлав (1898-13.01.1918); Віра (3.01.1916, вік - 16 років); Соня (22.03.1907, вік-13 років); Владічек, Тонічек, Костічек, Маренка, Тонічка Франтішек Рудольф (20.09.1852-1914); Франче Антонін (74 р.); Франч Олександр (10.03.1885-30.10.1904); Цінгрош Йозеф (17.11.1894-7.04.1911); Шульцова Марія (1900-20.04.1927); Шульц Рудольф(17.1888-21.01.1917); Шульц Станіслав (1866-1929); Шульц Фердинанд (17.02.1893 -15.09.1929); Маренка (немовля, 2 роки);

Вівче (до 1946 р. кол.Вовче) - чеська колонія Радомисьльського

повіту Київської губернії заснована у другій половині XIX століття. Сьогодні село Радомишльського району Житомирської обл. Розташоване за 20 км на північний захід від районного центру та за 25 км від залізничної станції Малин. У 1926 р. налічувалось 27 дв., 155 жит.; 1941-41 двір, 169 жит.; 2001 – 35 жителів: 13 чоловіків і 22 жінки, у т.ч. одна чешка.

Вільшанка – колонія чеська Житомирського повіту Чуднівської волості. Зараз не існує. Заснована в 1876 р. чехами-колоністами з Моравії, а саме з сіл Буковина, Габріна, Масловеді, Цицеловець та інших. Першопоселенцями були Йосип Біль, Ян Борусек, Йосип Боуз, Вацлав Вайскербер, Ян Вацек, Франц Веліх, Ян Віли, Вацлав Гампель, Марія Гампель, Йосип Ганоусек, Вікентій Гошек, Ян Гошек, Вацлав Гусек, Йосип Давід, Ян Долижал, Вацлав Зіх, Йосип Карель, Франц Кошатко, Вацлав Кротохвіл, Йосип Кульганек, Ян Кульганек, Франц Кадечка, Франц Кошатко, Марія Крупічка, Йосип Мергель, Ян Навратіл, Матвій Непіли, Вацлав Подстата, Георгій Прохаска, Вацлав Серхаль, Марія Скалітська, Йосип Скриваник, Йосип Стейкал, Франц Славик, Ян Спіранські, Марія Скоржепа, Франц Смутний, Вацлав Томашик, Георгій Томашик, Вацлав Чапек, Йосип Чермак, Вацлав Шрамек, Ян Шрамек, Самуїл Янські.

27 лютого 1875 р. у родині Яна та Марії Вацеків народилася донька Юзефа, це була перша дитина в колонії, яка народилася на новій для чехів землі. Саме вільшанські Вацеки є предками відомого українського письменника Василя Земляка (Вацека). Вільшанська чеська колонія була однією з найбільших на території сучасної Житомирщини. У 1887 р. налічувалося 711 жит.; 1899 – 110 дворів, 321 житель, 1911 – 122 двори, 686 жителів, 1926 – 219 дворів, 961 житель, 1941 – 283 двори, 1179 жителів; 2001-2007 жителів, у т. ч. 938 чоловіків, 1069 жінок.

У колонії діяв пивоварний завод В. Кліха збудований у 1883 р. (складався з двох цегляних будинків). У 1922 р. завод був узятий в оренду, на ньому працювало 5 чоловік, у 1924 – 8 чоловік. Випуск пива збільшився з 96 до 500 відер.

Однокласне сільське училище відкрите у 1889 р. на базі чеської приватної школи. Уродженцем Вільшанки є відомий етнограф, філолог Є.А.Рихлік (1888-1937). У 1937-1938 роках були репресовані і

засуджені до розстрілу і різних термінів ув'язнення чехи: Вайксебер Володимир Вячеславович(1903-?), засуджений на 3 р. до концтабору): Белогубек Олександр Вячеславович (1907-1938); Велих (Веліх) Володимир Йосипович (1904-1938); Гампель Володимир Францович (1898 -?), засуджений на 3 р. і висланий на Північ; вчений-етнограф Рихлік Євген Антонович (1896-1937; Серденко Йосип Йосипович (1892-1938); Скаржеп Йосип Йосипович (1892-1938); Смутний Вячеслав Едуардович (1891-1938); Стреда Еміль Йосипович (1907-1938); Томашек Вячеслав Вячеславович (1901-1938).

Новим випробуванням для жителів Вільшанки стала Друга світова війна. Чехи пліч о пліч з українцями боролися проти гітлеровської навали. На фронтах війни загинули: Белогубек Олександр Вячеславович, Веліх Йосип Йосипович (1930-1944); Вольний Володимир Йосипович (1921-1944); Вольний Йосип О. (1920-1944); Веєр Володимир Іванович (1914-1943); Глоз Володимир Володимирович (1941-1944), Зворжишек Франц Францович (1895-1944); Махачек Йосип Йосипович (1902-1945); Новотний Федір О. (1919-1945); Прокеш Франц Францович (1904 -1944); Скриванек Євген Йосипович (1904 - 1944); Стреда Йосип Йосипович (1904-1944); Червен Ростислав Йосипович (1911 -1944). Важкими були роки повоєнної відбудови. Чехи з українцями, не покладаючи рук, відбудовували зруйноване війною господарство. У післявоєнний період частина чехів Вільшанки повернулася на свою історичну прабатьківщину до Чехословаччини.

Горбаша – колонія чеська Житомирського повіту Бежівської волості. Зараз не існує. Заснована у 1899 р. на землях поміщиці села Велика Горбаша Олени Пеховської. В 1911 р. налічувалось 63 двори 397 жителів; 1924 – 50 жителів, 1926 – 8 дворів, 45 жителів. У 1925 р. в Горбаші була організована чеська сільрада.

Городище (Карлівка) – колонія (до 1939р.) Житомирського повіту Черняхівської волості. Зараз не існує. Тепер у складі с. Городище сучасного Черняхівського району. Заснована у 1893 р. У 1911 р. налічувалося 33 двори, 200 жителів; 1926 – 48 дворів, 270 жителів, 1941 – 73 двори, 312 жителів.

Гуто-Мар'ятин (стара назва Гута Мар'ятинська, колишня чеська колонія) – сьогодні село, центр сільської ради, якій підпорядковані

села Рубежівка, Сингаї, Славковиці, Старий Кужіль. Розташоване за 44 км на південний схід від районного центру та залізничної станції Малин. Засноване наприкінці XIX ст. як чеська колонія. Тут поселилися чехи Вацлав Валента, Йосип Боровка, Франц Боровка, Йосип Бім, Гнат Драгош, Карл Звездалік, Франц Іштванка, Матвій Мервен, Франц Поспішл, Стефан Шуполка, Павло Шупшта інші. У 1926 р. налічувалось 16 дв., 98 жит.; 1941 – 53дв., 199 жит.; 2001 – 145 жит., у т.ч. 74 чол, 71 жінка. В 1925-1939 рр. Гуто-Мар'ятин – центр національної чеської сільради.

У роки Другої світової війни боролися з ворогом 105 жителів села, з них 11 нагороджені орденами й медалями, 62 полягли смертю хоробрих. На фронтах війни загинули: Барта Єник, чех (1911-1943), Барта Томаш, чех (1912-1944), Башек Антон (1909-1944), Башек Володимир, чех (1910-1944), Башек Йосип, чех (1912-1941), Ванек Володимир, чех, (1914-1941), Ванек Йосип, чех (1911-1943), Василенко Макар (1912-1944), Васицький Йосип (1925-1944), Васківський Микола (1912-1941), Віскогил Ростислав, чех (1900-1944), Вознюк Василь (1918-1943), Вознюк Михайло (1916-1944), Волох Іван (1915-1945), Волох Йосип (1918-1944), Гайни Йосип, чех (1904-1944), Гайни Петро, чех (1911-1944), Гайни Томаш, чех (1906-1944), Гамузик Антон (1915-1944), Гамузик Володимир (1910-1944), Гнилуша Андрій (1910-1941), Грищенко Василь (?-1944). Капітанчук Василь(1920-1945), Кудерна Йосип, чех (1917-1944), Кудерна Томаш, чех (1915-1944), Кудерна Ярослав, чех (1921- 1941), Лойко Володимир (1920-1943), Озом Венош, чех (1912-1941), Пашинський Володимир (1915-1944), Пулер Ярослав, чех (1909-1944), Федоренко Олександр (1908- 1941), Ходаківський Микола(1920-1944). Ходаківський Петро (1921-1944), Чмелик Володимир, чех (1908- 1944), Чмелик Тимофій, чех (1912-1944), Шеда Томаш, чех (1913-1945), Шеда Ярослав, чех (1911-1945), Шелест Михайло (1894- 1944), Якименко Іван (1917-1945).

У 1958 р. полеглим воїнам у селі встановлено пам'ятник. На території Гуто-Мар'ятина в 50-80-х рр. містилась центральна садиба колгоспу «Світанок», який мав у своєму користуванні 2228 га землі, в т.ч. 1607 га орної. У господарстві вирощували зернові, картоплю, льон, розводили м'ясо-молочну худобу. 27 трудівників села були удостоєні урядових нагород. У селі діяли бібліотека, клуб, відділення

зв'язку, сільмаг, восьмирічна школа, де навчалось 117 учнів, працювало 18 учителів. Школа була заснована у 1924 р. як чеська національна. У повоєнний час відновила роботу як початкова школа і була такою аж до 1971 р. Після розбудови приміщення школа розпочала навчати учнів з 1 по 8 клас, й до нині тут здобувають базову загальну середню освіту діти п'яти навколишніх сіл. Школа гордиться своїми випускниками. За період її існування закінчило школу 280 дітей. Серед вихованців 5 вчителів, 8 медпрацівників, 2 військовослужбовці, 2 працівники МВС, 1 юрист, 15 спеціалістів сільського господарства. У школі працювали майстри педагогічної справи: Н.К.Юрченко, П.П.Смарчевський, Н.К.Кснюх. 2001 року в школі навчалося 37 учнів, працювало 10 учителів, директор – Н.П.Андрієнко. Уродженцем Гуто-Мар'ятина є український письменник у Чехії В.С.Гайний (1932 р.н.).

Зубівщина – чеська колонія, заснована у 1870 році, нині село Мала Зубівщина Коростенського району Житомирської області. Засновниками колонії були 6 родин чехів-переселенців – Антонін Дворжак, Йозеф і Ян Новаки, Ян Новотний, Антонін Черний. Привіз їх Генка Вольф. Це були вихідці із Тшесовіце, що недалеко від Праги. У хроніці села Тшесовіце відмічено, що за період з 1871 по 1885 роки сюди переселились 217 осіб, із самого Тшесовіце 108 чоловік, решта – із Градечка, Ічінська, Неханіц. Це були родини Башекових, Гомолачових, Горакових, Караськових, Кужелових, Худобових. Окрім них були і поодинокі переселенці – Влачигова, Габрієлова, Єхова, Конічкова, Кучерова, Маркова, Піларжова, Перглова. У сусідньому селі Стремигород поселились родини Бенешових, Вахабових, Немцових, Пельцових, Тумових, в інших селах – Вундрачкових, Веселих, Котікових, Плугажових, Страшидлових, Яначкових.

У 1873 році чехи купили 1053 десятини землі у поміщика І.Ф. Меленєвського, за яку заплатили 9886 крб. Гроші під великі проценти позичили у багатих євреїв. Переважно це були землі зайняті лісами і болотами. Ліс був у північній частині купленої землі, а на півдні і північному заході – болота. На сході землі межували з селом Лушяни, на півночі – село Стремигород і Хотинівка, на заході було українське село Зубівщина, від якого й пішла назва чеської колонії Зубівщина. Чехи – колоністи жили хуторами, неподалік один

від одного. Кожен ставив господарство на своїй землі. Починали фактично з нуля. Спочатку викорчувували ліс і у такий спосіб розширювали площі орної землі, дерева використовували на будівництво хат і господарських будівель. Землі мали від 5 до 10 десятин, залежно від фінансових можливостей родини. Поступово колонія розрослася аж до українських сіл. На сході поселення жили родини Маркових, Усволдових, Шолцових, Габрієлових, на півночі – Піларжови, Черні, Ульрихови, Габрієлови, Гноблкови, на заході – Новотні, Гакенови, у центрі – Врабцови, Конічкові, Пішл, Черні та інші. Колонія простягнулась з півночі на південь на 2 км, зі сходу на захід – на 5 км. У 1886 році в колонії було більше 70-и добротних будинків, у яких проживало 400 чоловік і число жителів постійно росло.

Чехи славились працелюбством і завзятістю, вони цінували землю і дбайливо її обробляли, осушували болота, прокладали дороги. У своїх господарствах сіяли зернові культури – жито, ячмінь, овес, гречку, тримали коней, корів, свиней, овець, птицю. На Волинь чехи принесли культуру вирощування тютюну, цукрового буряка, хмелю. В перші роки колонізації вони вирощували і цикорій, але згодом віддали перевагу цукровому буряку. Хмелярство стало одним із джерел добробуту колоністів. Навіть у найбільш несприятливий рік реалізація хмелю давала не менше 100 крб. з десятини, а в середні і добрі роки – від 1000 до 1800 крб. Окрім цього, чехи займалися городництвом і садівництвом. Вони були неперевершеними садівниками і творцями садівничої культури у Середній Європі, ці звичаї принесли з собою і в Україну. Свої колонії, в тому числі й Зубівщину, вони перетворили у квітучі поселення.

На зламі століть чеська колонія Зубівщина стала великим, багатим культурним господарством. Колоністи жили у добротних 2-4 кімнатних будинках, садиби були огорожені, всюди панувала чистота і порядок, у господарстві використовувалась різноманітна сільськогосподарська техніка – плуги, борони, сівалки, жниварки, молотарки, віялки, було два вітряних млини. Чехи жили заможного, спокійно і впевнено.

Колоністи багато уваги приділяли розвитку освіти. Майже в кожному чеському поселенні була своя школа, молитовня. У 1890

році у 23 чеських школах на Волині навчалось 1162 дитини, з них 436 дівчаток. Згідно з переписом 1897 року за рівнем грамотності чехи посідали перше місце серед інших національностей, які проживали у Волинській губернії.

Діяла школа і в колонії Зубівщина, спочатку одно-, а згодом двокласна. Першим учителем був Йозеф Альбрехт, який після війни виїхав до Чехословаччини і помер, проживши 91 рік. Чехи-колоністи Зубівщини прийняли православну віру і російське підданство, але свої церкви не мали і ходили до української церкви сіл Стремигород і Каленське.

У чеських колоніях, у тому числі й Зубівщині, було досить розвинуте громадське життя. Існували оркестри, хори, різноманітні аматорські гуртки. Чехи намагались зберегти свою самобутність, культуру, мову. І велика заслуга в цьому належить чеським вчителям, музикантам і навіть пожежникам. Саме останні приділяли велику увагу збереженню національної самосвідомості, своїх звичаїв і традицій. Позаяк пожеж було мало, вони мали багато вільного часу і всю свою увагу приділяли організації хорів, оркестрів, аматорських вистав, організовували гуляння з танцями і розвагами (славні престольні волинські свята), вітали молодих (так звані «перепинання»), влаштовували обжинки, особливо пишні після збирання хмелю.

Самодіяльний драматичний гурток, хор і оркестр діяли і в колонії Зубівщина. Про те, яку роль і значення мали хори у житті колоністів, свідчить видана у Празі 1997 році збірка чеських пісень з Волині.

Різнманітна громадська діяльність, сімейне виховання, плекання рідної мови мали величезний вплив на виховання зовні непоказного, але глибокого почуття патріотизму, на збереження чехами своєї самобутності. Чехи-колоністи завжди відзначали свої національні свята, вони готували свої традиційні національні страви і любили пригощати ними гостей. Це відомі чеські кнедлики, зели (капуста), омачки (підлива до м'ясних страв), папрікаж (печеня), калтон (суп із качки) і, звичайно, чеське пиво, яке варили в кожному дворі.

Перед початком Першої світової війни на Волині проживало

27400 чехів. Перша світова війна, революція і громадянська війна призвели до зменшення чисельності чеського населення в Україні і на Волині. У 1924 році в Україні мешкало 9137 чехів, а в трьох округах на Волині (Житомирський, Коростенський, Шепетівський) – 7338.

У Коростенській окрузі чехи проживали у трьох волостях і 143 населених пунктах. Зокрема, у Малинській волості їх налічувалося 267 чоловік, Облітківській – 155, Стремигородській – 635.

Соціалістичні перетворення, які почались в країні після 1917 року, торкнулись і колонії Зубівщина. У 1923 році тут було створено комітет незаможних селян (КНС) до якого входило 22 члени: 21 чоловік і одна жінка. У 1924 році в колонії проживало 545 чоловік, із них 542 чехи і троє українців. Була організована сільськогосподарська кооперація, до складу якої входили 74 особи. Працювала початкова школа, в якій навчалось 10 дітей, діяла школа ліквідації неписьменності і одна хата-читальня.

В цей же час у колонії налічувалось 94 господарства: 7 заможних, 55 середняцьких, 22 незаможних. У їхньому користуванні було 721 гектар землі: у заможників – 134, середняків – 515, у членів КНС – 72 гектари. У господарствах колоністів було 133 голови великої рогатої худоби: у заможників – 22, середняків – 100, у членів КНС – 11 голів, колоністи мали 15 плугів, 20 борін, 4 молотарки, 20 штук різного сільськогосподарського знаряддя. Окрім цього, за період з 1923 по 1928 рік, колоністи Зубівщини отримали в кредит з Чехословаччини 27 плугів, 1 комбіновану сіялку, 13 борін, 14 жаток, 15 молотарок, 10 віялок системи «Кнотек», 1 газогенератор, 10 котлів, 10 січкарень, 20 коренерізок, 100 сепараторів і 1 прес для соку на суму 20000 крб.

На початку 30-років ХХ ст у сільському господарстві почалася примусова колективізація (організація колгоспів), яка не оминула й колонію Зубівщина. На 1 жовтня 1928 року в Коростенському окрузі було організовано 59 колгоспів, які об'єднали 83% усіх бідняцьких господарств.

У січні 1930 року був організований колгосп «Чеський рольник» у колонії Зубівщина, очолив його Еміль Врабец, батько якого Йозеф Врабец тринадцятилітнім підлітком прийшов на Волинь і на візку віз свою хвору матір. У його садибі, дворі, господарських будівлях були розміщені коні, сільськогосподарський інвентар перших членів

колгоспу. Чехам дуже важко було розставатись зі своїми індивідуальними господарствами.

Невдовзі, після прийняття таємної постанови ЦКК ВКП(б) (30.01.1930) «Про заходи в справі ліквідації куркульських господарств у районах суцільної колективізації», почалось розкуркулення заможних селян і в колонії Зубівщина. Уже в лютому 1930 року з колгоспу як куркулі були виключені В.В.Новотний, Й.Й.Конічек, К.Є.Гноїлек, Й.В.Пішл, І.В.Пішл, В.Черний, Я.І.Шольц, Я.Й.Махачек. Так звані «куркулі» були позбавлені й виборчих прав.

Хлібозаготівлі, що здійснювались силовими методами, дійшли і до колонії Зубівщина. Були складені списки заможних колоністів, середняків, які в першу чергу повинні були здати хліб державі. Рішенням загальних зборів колгоспу від 17 липня 1930 року від хлібозаготівлі звільнялись бідняцькі родини Вахатових, Вондрачкових, Габрієлових, Конічкових, Ержових, Ористових, Пумових, Циммерових. Окрім хлібозаготівель, колоністи повинні були виконувати й експортні заготівлі сировини. Згідно з планом їм необхідно було здати: 75 кг воску, 150 кг меду, 1500 кг селянського масла, 6 тонн картоплі, 20000 штук яєць, 80 штук свинячого бекону, 35кг гарбузового насіння, 50 кг маку, 1500 конюшини, 125 кг щетини, 175 кг кінського волосу, 15 кг рогів, 25 кг копит, 50 кг пір'я, 400 кг паклі, 550 кг прядиwa, 500 метрів полотна, на 85 крб. хутра і на 150 крб. лікарських рослин.

Незважаючи на труднощі, поступово почало налагоджуватись життя за нових умов. Почалось будівництво колгоспного двору. Були збудовані конюшня, корівник, склад під зерно, кузня, столярна майстерня, млин, мала електростанція. Розширювались земельні площі під ріллю, були закладені нові ділянки хмелю, розвивалось тваринництво. В колгоспі розводили коней, молочну худобу, свиней, птицю. В середині 30-х років ХХ століття почалось зселення людей з хуторів у село, в цей же час було збудовано клуб, крамницю, нову школу, в якій навчання велось на чеській мові до 1938 року. Вчителями в школі працювали Йозеф Альбрехт, Йозеф Вольф, Вацлав Пішл.

Заповзятість й працьовитість чехів принесла свої плоди. Напередодні війни колгосп у колонії Зубівщина був одним із

передових у Житомирській області. Заслуга в цьому належить його керівникам – братам Врабец (Емілу і Ярославу). Перший очолював колгосп до 1936 року, а після був переведений на посаду директора Коростенського молочного заводу, а з 1938 по 1941 рік працював завідувачем райземвідділу Чоповицького району. З 1936 року колгосп очолював Ярослав Врабец, який успішно продовжив справу брата. Це був вмілий організатор і дбайливий господар. У 1940 році колгосп мав 1200 га землі, 150 коней, більше 250 корів, 300 телят, багато поросят і свиней, а також птиці. Завдяки зусиллям агронома Йозефа Пішла і спеціаліста по городництву Владіміра Марека, колгоспники збирали по 10-12 цнт жита, 17-19 цнт пшениці, біля 200 цнт картоплі з гектара землі.

Очолював городню бригаду Вацлав Карасек, а колгоспну пасіку – Вацлав Махачек, столярну майстерню – Антонін Худоба, кузню – його двоюрідний брат Антонін Худоба. Керівником духового оркестру був Йозеф Пішл, його справу продовжив Вацлав Черни. Сумлінно працювали в колгоспі родини Габрієлових, Перглових, Новакових, Горакових, Усволдових, Віскочілових, Гомолачових, Конічкових, Пішлових, Махачкових, Шолцових та багато інших. Колгоспники-передовики були учасниками сільськогосподарської виставки в Москві 1939-1940 років, серед них і Людмила Пішлова-Гайкова.

Масові репресії, що охопили у 1937-1938 роках Україну, дійшли і до колонії Зубівщина. У 1938 році були репресовані і безвинно засуджені до вищої міри покарання – розстрілу жителі колонії: вчитель В.Й.Новак, колгоспники В.Й.Черний, І.І.Черний, В.П.Піларж, В.В.Пішл. Всі вони нібито належали до військово-повстанської організації «Чеське дружество» і проводили контрреволюційну роботу серед чеського населення.

Так, учитель Володимир Йосипович Новак «проводив» серед учнів націонал-шовіністичну роботу, виховував дітей у націоналістичному дусі. Вина Вячеслава Йосиповича Черного полягла в тому, що він проводив шкідницьку роботу в колгоспі, вивів з ладу 5 коней, затягнув весняну сівбу, знищив велику кількість колгоспного сіна.

Володимир Прокопович Піларж мав письмовий зв'язок з

родичами за кордоном, нібито повідомляв їм наклепницькі дані про життя в СРСР, серед населення колонії проводив антирадянську агітацію.

В'ячеслав В'ячеславович Пішл підтримував письмовий зв'язок з братом, який жив у Празі, в колгоспі проводив ворожу діяльність (не вказано яку) й проводив націоналістичну пропаганду серед чеського населення колонії.

На підставі подібних «звинувачень» 22 вересня 1938 року рішенням трійки УНКВС по Житомирській області всі вони були засуджені до розстрілу. Лише через двадцять років (!) 3 червня 1958 року трибунал Прикарпатського військового округу опротестував постанову трійки УНКВС по Житомирській області від 22 вересня 1938 року відносно 80 заарештованих «учасників» військово-повстанської організації «Чеське дружество» і постановив відмінити її, а справу призупинити за відсутністю у діях заарештованих складу злочину. Всі заарештовані у цій справі реабілітовані посмертно.

Мирну працю і українців, і чехів перервала Друга світова війна. Волинські чехи, в тому числі і жителі колонії Зубівщина, зі зброєю в руках стали на захист рідної землі від гітлерівських загарбників. Смертю хоробрих загинув на фронтах війни 51 чех з колонії Зубівщина. Після закінчення війни колонія Зубівщина Указом Президії Верховної Ради УРСР від 7 червня 1946 року була перейменована в село Мала Зубівщина.

Івановичі – чеська колонія (до 1939 р.) Житомирського повіту Пулинської волості. Зараз не існує. Розташовувалась за 18 км на північний захід від сучасного районного центру Черняхова та за 21 км від залізничної станції Горбаші. Заснована в другій половині XIX ст. як колонія. У 1911 р, налічувалося 62 дв., 603 жит.; 1923 – 83 дв., 477 жит., 1941-132 – дв., 469 жит.; 2001-240 жит, у т.ч. 112 чол, 128 жін.

У другій половині XIX ст. тут і поселились чехи-колоністи Володимир Вербата, який 4 лютого 1898 р. купив 9 десятин землі. Іван Крейз 18 листопада 1894 року продав Володимирі Крейчику 5 десятин землі. 29 травня 1897 р. Вячеслав Кроткий купив 4 десятини землі. Купили землю і поселилися в Івановичах чехи – Іван Блага, Йосип Бім, Олександр Вербата, Йозеф Гегнер, Пилип і Марія Гіглан, Йосип Іржик, Йосип Кроуп, Іван Поспішл, Матвій Сладек, Йосип

Райм, Йосип Томічек.

Радянську владу встановлено в 1920р. Цього ж року створено комнезам (комітет незаможних селян) у складі 17 членів. 1927 року в колонії налічувалось 437 жителів, які мали у своєму користуванні 782, 35 десятин землі. Сіяли жито, пшеницю, горох, гречку, просо, овес, коноплі, льон, ячмінь, садили картоплю, городні культури. Колгосп «Радянська Волинь» організовано 27 березня 1930 р.

Репресії 1937-1938 років не оминули й колонію Івановичі. У 1937-1938 роках у колонії були репресовані і засуджені до розстрілу Антон Борушко (1894-1938); Антон Достал (1897-1938); В'ячеслав Покорний (1897-1938), В'ячеслав Райм (1891-1938); Олександр Чижик (1899-1937); Віктор Ждярські (1894-?), засуджений на 10 років таборів; Йосип Луковець (1894-?), заарештований у 1930р. висланий до Сибіру; Йосип Новак, засуджений на 10 років до концтабору; Олексій Томічек(1919-?), засуджений на 3 роки в табір; Борис Томічек, Вячеслав Чурда.

Крошня - чеська колонія, заснована в 1878 р. Село Крошня відоме з XVI століття під назвою «Кросна». До XIX ст. це було українське село. У другій половині XIX ст. з Моравії сюди переселилося 52 чеські родини, які заснували нове поселення – Крошню Чеську. Першими поселенцями була родина В'ячеслава Малі (дружина Анастасія і семеро дітей – Емануїл, Емілія, Антон, Анастасія, Марія, Ганна, Люба, Софія). Слідом за Малі сюди прибули родин Боучекових, Богінських, Бубенових, Варличкових, Крупічкових, Погранцових, Прохаскових. Наприкінці XIX ст. тут поселились Йосип Кнобла, Георгій Тихий, Вячеслав Панкрац, Петро Соучек, Іван Сікора, Іван Сул. На початку XX ст. (1901 -1907) Павліна Бочек, Антон Заїк(Зік), Лаврентій Зігмунт, Йосип Люляк, Франц Малі, Вацлав Мешейда, Вячеслав Панкрац, Йосип Покорний, Антон Полярек, Георгій Тихий, Йозеф Тихий.

Територія, яку зайняли перші поселенці була невеликою, а число прибулих і господарств зростало, тому виникла потреба зайняти нову територію за Крошнею українською, так утворилось нове поселення – Нова Крошня.

Чехи – колоністи запровадили нові методи обробітки землі, сівозмінну і плодозмінну системи, ввели нові сорти городини, розвили сади, поставили на промислову основу вирощування хмелю,

перетворивши хмелярство на одну з основних і найприбутковіших галузей господарства. Розвиток хмелярства призвів до появи пивоварних заводів у Житомирі, Крошні, Чуднові.

Чеські переселенці займалися не лише рільництвом, у них були розвинуті різноманітні промисли й ремесла, а саме – ковальське, кравецьке, шевське, малярне, столярне, слюсарне ремесло. До 1917 р. чехи займалися і гончарним ремеслом, виробляли гончарний посуд, кахлі. Заможні чехи Кучера, Малі, Студений мали по 80 і більше десятин землі, бідніші – по 2-4 десятини, тому зайняття ремеслом давало їм додатковий заробіток. До 1917 р. чехи, як і українці, жили одноосібно.

На початку ХХ ст. в Крошні Чеській діяв цегельний завод Йосипа Бубна (1901), пивоварний завод Ігнатія Альбрехта (1912), дерев'яна церква Святих В'ячеслава й Людмили, католицька каплиця. У 1911 р. налічувалось 102 двори, 660 жителів, 1926р. – 259 дв., 462 жителі.

10 вересня 1922 р. в Крошні Чеській організовано сільськогосподарську артіль ім. 5-річчя Жовтневої революції. До її складу увійшло 9 родин, 48 членів, з яких 34 – працездатних і 14 непрацездатних. В артілі було 59 десятин землі, в т.ч. 40 дес. орної, 5,5 дес. садибної, 7,5 дес. сіножатей, 3,5 дес. вигону, 1,5 дес. хмільника, 1 десятина – непридатної землі. В артілі було 7 коней, 2 бугаї, 2 жеребці, 5 свиней. 11 корів знаходились у власному користуванні членів артілі. Сіяли жито, пшеницю, овес, ячмінь, конюшину, садили картоплю. Члени артілі користувалися землею, господарськими будинками, молочною й робочою худобою. Одержана в артілі сільськогосподарська продукція ділилася на кожного члена артілі, крім того частина прибутку щороку виділялася на розвиток господарства. В 1926 р. артіль придбала трактора, на полі використовувалось 8-ми пільна сівозміна. Сіяли «чехословацький ячмінь», «тростникове жито». Артіль мала свій реманент – трактор, рядову сівалку, жатку, молотарку, племінну худобу (бугаї німецької білоголової породи, жеребці орденської породи, кнури йоркширської породи).

У 1930 р. в Крошні Чеській утворюється ще один колгосп «Праці честь», який об'єднав 120 господарств, у 1931р. – 160, в 1932 р. – 172 господарства. За соціальною ознакою в колгоспі було найбільше

бідняків, за національною – це був інтернаціональний колектив. Із загального числа членів – 226 осіб, чехів налічувалось 148 (понад 65%), українців – 52, поляків – 11, росіян – 4, євреїв – 9, німців – 1, молдаван – 1.

На 1 січня 1930 р. колгосп «Праці Честь» мав 53 га усупільненої землі, в 1931р. – 580, 64 га землі. Весною 1934 р. Нова Крошня за ухвалою обласних земельних органів відокремилось від Старої Крошні і утворила новий чеський колгосп ім. XVII партз'їзду. Крім рільництва, члени колгоспу активно займалися городництвом й садівництвом. У 30-тих роках у колгоспі розгорнулося й будівництво. В 1931 р. збудували свинарник на 25 свиней, 1932р. – велику клуню, корівник на 70 корів, дитячі ясла. В 1935 р. збудували нове зерносховище, свинарник, навіс для машин.

Колгоспники Крошні Чеської змагалися за кращі показники у праці. В грудні 1932 р. колегія Укрфінплану ухвалила: занести Крошне Чеську сільраду в Почесну книгу переможців за виконання фінансового плану і виділити 1000 крб. для преміювання колгоспників – передовиків.

У травні 1932р. за успішне виконання всіх сільськогосподарських показників ВУЦВК виділив Крошне Чеській сільраді 2000 крб. премії. За ці кошти придбали музичні інструменти – 5 кларнетів, 4 альти, 2 баритони, 2 басы, 4 тенори, флейту для колгоспного духовного оркестру. 9 лютого 1933 р. «Пролетарська правда» повідомляла, що в числі 6 голів сільрад Київської області ЦВК СРСР преміював й голову Крошне-Чеської сільради товариша Кадечка.

1 січня 1934 р. в Крошні Чеській було відкрита медамбулаторія та акушерський пункт. Діяли літні дитячі ясла на 120 дітей, 7- річна школа для колгоспної молоді.

Молодь Крошні Чеської здобувала освіту. Так, Ганна Малі, Агнеса Тейкл вчилися в медичному інституті, Антон Груба, Сайдл – у сільськогосподарському, Ридл закінчив Житомирський будівельний технікум, Антон Малі, Йосип Гегер – технікум садівництва.

Трактористами стали – Олександр Власак, В'ячеслав Пергл, Володимир Пергл, Володимир Мол, Ярослав Трукс, Григор Ольхов'юк, Едуард Роза, В'ячеслав Новак.

У Крошні Чеській було створено партійний і комсомольський

осередки (останній налічував 22 члени). В колгоспі ширилось соціалістичне змагання, 66 колгоспників стали переможцями соціалістичного змагання. Серед них коваль – В'ячеслав Мал, Степан Мулярець, Микола Худін, Іван Добровольський, Павлина Будник, Анеля Шіпен, Ольга Гепфель, Францішка Болечек та інші.

У колонії Крошня Чеська діяли хата-лабораторія, хата-читальня, дитячий садок, у якому виховувалось 30 дітей, будинок колективіста, чеська школа. В 1927 р. в Крошні Чеській налічувалось 173 господарства, 806 жителів, які мали 588, 40 десятин землі. У 1935р. колгосп «Праці честь» відвідав секретар ЦККП(б)У Павло Постишев.

1937-1938 роки увійшли в історію Крошні Чеської як роки страхітливих репресій. Були репресовані та засуджені до вищої міри покарання – розстрілу жителі Крошні Чеської: Едуард Альбрехт, Володимир Блоцький, Йосип Боганський, Володимир Бочек, В'ячеслав Власак, Йосип Гегер, Йосип Гепфель, Костянтин Гепфель, Микола Гепфель, Олександр Гепфель, Олександр Гжеблик, В'ячеслав Голан, Йосип Голан, Ярослав Голан, Йосип Душек, Йосип Земан, Йосип Зигмунд, В'ячеслав Кноблах, Антон Копф, Йосип Копецький, Іван Кртїл, Йосип Кртїл, Антон Крупш, Володимир Кучер, Ярослав Кучер, Володимир Ледвинко, Йосип Ледвинко, Емануїл Лулак, Йосип Лулак, Емануїл Малі, Ярослав Малі, В'ячеслав Мол, Антон Новак, В'ячеслав Пертл, Йосип Покорний, Павло Покорний, Йосип Прохаска, Ярослав Прохаска, Володимир Пшеничка, Антон Спала, Йосип Тейкл, Йосип Тихий, Ярослав Тихий, Володимир (Владислав) Томан, Степан Томан, Франц Томан, Антон Фішер, В'ячеслав Фішер, Володимир Фортелко, В'ячеслав Фортелко, Франц Фронек, В'ячеслав Шип, Андрій Шпотенко (засуджений на 3 р. виправно-трудових таборів), Франц Щастний, В'ячеслав Щеп, Йосип Щеп, Олексій Щеп (Штеп), Йосип Яндура, Володимир Ясанський.

12 травня 1958 р. Крошня Чеська і Крошня Українська були об'єднані в один населений пункт смт. Крошня. 13 березня 1971 р. смт Крошня включено в смугу м. Житомира.

Крученець (Кручинець) – чеська колонія (до 1939 р.), заснована в 1893 році. Сьогодні село Черняхівського району Житомирської області, підпорядковане Ксаверівській сільській раді. У 1823 р. землі належали поміщиці Маріанні Трембінській, вона здавала землю в

оренду дворянам Андрію і Юзефі Буткевичам, а також поміщиці Нововейській, землю у якої викупували заможні селяни після реформи 1861 року.

В 1886 р. відставний майор Антон Алексеев отримав дарчу на маєток міщанина Франца Віха, придбаного з публічних торгів. У 1911 р. в Крученці було відкрито однокласне училище, в якому навчались 40 хлопчиків і 10 дівчаток. У 1914 р. організована пожежна дружина. До її складу входили: В'ячеслав Антош, Антон Ванічек, Олексій Ванічек, Микола Ванічек, Едуард Вальтер, Антон Віх, Іван Віх, Йосип Віх, В'ячеслав Ірасек, В'ячеслав Іржек, Фердинанд Кіндель, Афанасій Лук'янчук, Онисим Колодій, Іван Мерунка, Олександр Мерунка, Йосип Мерунка, Антон Совчик, Володимир Совчик, Антон Совчик, Йосип Совчик.

Радянську владу встановлено у 1920 р., організовано комнезам (комітет незаможних селян). У 1923 р. створено сільгоспартіль, в 1921 р. відкрито єдину трудову школу. В 1923 р. в колонії Крученець налічувалося 139 жителів. У 1927 р. в колонії налічувалося 29 господарств, у них 141 житель, у тому числі дітей до 8 років – 13 чол.; 8-15 років – 14 чол.; 16-49 років – 11 чол.; 50 і більше років – 30 чол. Жінок: до 8 років – 14 осіб; 8-15 років – 15 осіб; 16-49 років – 12 осіб; 50 і більше років – 30 осіб. У своїх господарствах колоністи мали: 65 коней, 35 лоша́т, 7 свиноматок, 30 поросят, 20 підсвинків, 88 курей, 15 гусей, 20 качок, 10 рамкових вуликів. Колоністи мали 295 десятин землі; діяв духовий оркестр.

У селі Кручинець налічувалося 148 господарств, 784 жителів, які мали у своєму користуванні 811, 74 десятин землі. На початку 30-х років організовано два колгоспи – ім. 12-річчя Жовтня і колгосп ім. Чапаєва.

Малинівка (Малиндорф) – спочатку німецька колонія, з 1889 р. чеська колонія. Радомисльського повіту Київської губернії. Назва поселення Малиндорф була замінена на Малинівку після Першої світової війни. Чехи-колоністи орендували землю в поміщика Миклухо-Маклая, займалися землеробством, городництвом, садівництвом. Після революції 1917 р. виникають нові органи влади – сільревком, у 1918 р. створено чеську національну сільраду, яку очолив Ф.Ф.Марек. На початку 30-х років почалася примусова

колективізація. Колгосп «Чеський рольник» організовано в 1930 р., його очолив Ф.Заржецький, згодом – А.Кульганек. У 1932 р. в колгоспі було об'єднано 78 господарств, на базі яких створено 3 бригади. Колгосп мав у своєму користуванні 289 га землі. Жителі Малинівки як і інших сіл України пережили голодомор 1932-33 рр., політичні репресії 1937–1938 рр.

В 1935 р. колгосп обробляв 342 га землі у господарстві було 124 корови, 53 коней. Колгосп очолювали: В. Рейса, потім його змінив Б.Корейба. Поступово зміцнювалася матеріальна база колгоспу, будувалися господарські споруди, власні житла колгоспників. У 20-30-х роках у Малинівці діяли чеська сільрада і чеська школа.

В 1931р. тут налічувалось 713 жителів. Люди жили, працювали, одружувалися, вмирили. Так, у 1927 р. померли чехи: Вацлав Гостин (59 р.), Іван Кульганек (дитина), Станіслав Криста (дитина 1 рік 3 місяці), Вікторія Заржецька (66 р.), Юзефа Красін (німкеня, дитина 1 рік), Єфросинія Томашек (28 р.), Лисавета Фальтус (дитина 1 рік), Антон Черноговз (немовля), Йосип Черноговз (юнак), Мартин Шпільберг (німець 93р.)

В 1936 р. одружилися чехи: Франц Драгош (25 р.) та Ганна Драгош (20 р.) (Долечек), німці Карл Найцель (25 р.) та Ліда Найцель (Банковська) (17 р.), німець Едуард Цах та українка Василиса Цах (Наконечна), німець Юліус Красін (32 р.) та чешка Ганна Красілова (32 р.), українець Петро Ігнатенко (25 р.) та чешка Марія Ігнатенко (20р.), Йосип Вискочил (25 р.) та Лисавета Вискочил (Вацек, 17 р.), поляк Леонід Корейба (24 р.) та чешка Пилипа Корейба (Михалец, 18 р.), чехи Франц Полачек (26 р.) та Людмила Полачек (Кульганек, 18 р.), чехи Франц Рейса (20 р.) та Тереза Рейса (Кульганек, 17 р.), Вікентій Фальтус (25 р.) та Тереза Фальтус (Драгош 21 р.), німці Густав Шейве (30 р.) та Берта Шейве (20 р.). Як свідчать архівні документи, шлюби у Малинівці були інтернаціональні.

У 1937-1938 рр. були репресовані жителі Малинівки: Франц Буреш, Йосип Вацек, Ярослав Вишневський, Антон Гомолач, Василь Гостін, Рудольф Долечек, Йосип Заржецький, Йосип Копецький, Тереза Новотна (1901-1937); В'ячеслав Новотний; засуджений на 10 років ВТТ, Олександр Новотний (1895-1937); Йосип Новотний (1892-1938); Франц Новотний (1872-1937); Франц Томаш, Домінік Фальтус,

Антон Черноговз.

Мирне життя українців, поляків, чехів, німців перервала Друга світова війна. 8 серпня 1941 р. Малинівку зайняли гітлерівські війська. Загарбники завдали селу величезних збитків. Більшу половину села було спалено, в тому числі дитячі ясла, клуб, школу. На примусові роботи до Німеччини вивезено 18 юнаків і дівчат. Жителі Малинівки не скорилися ворогу, 153 людини боролися з нацистськими загарбниками на фронтах війни, з них 89 відзначені орденами і медалями СРСР, 78 полягли смертю хоробрих. 12 листопада 1943 року воїни 226-ої стрілецької дивізії І-го Українського фронту звільнили село від ненависного ворога. Почалася повоєнна відбудова села, яка проходила у неймовірно важких умовах. Техніки не було ніякої, всі роботи доводилося виконувати вручну. Але завдяки сумлінній праці і село і колгосп поступово піднялися з руїн.

У 50-90-х роках ХХ ст. у Малинівці містилася центральна садиба колгоспу «Шлях до комунізму», який мав у своєму користуванні 6,2 тис. га землі, в т.ч. 4,6 тис.га орної. У господарстві вирощували озиму пшеницю, овес, льон, картоплю, хміль, розводили м'ясо-молочну худобу. Колгосп був одним із кращих у районі. За трудові успіхи 150 жителів села було відзначено орденами і медалями СРСР. Серед нагороджених були чехи: Й.Й.Волох, Б.Й.Гостін, В.Й.Кульганек, Й.А.Кульганек, М.С.Мирунко, Ф.А.Петрачек, Ф.Ф.Полачек, Л.О.Туга, В.В.Седлачек, М.Ф.Фальтус.

У селі діяли будинок культури на 300 місць, бібліотека, фельдшерсько-акушерський пункт, дитячий садок, майстерня побутового обслуговування, магазини, восьмирічна школа, в якій навчалось 208 учнів, працювало 18 учителів.

Після аварії на Чорнобильській АЕС (1986) село потрапило в зону радіаційного забруднення. Тому частина чехів Малинівки виїхала на історичну прабатьківщину.

Незважаючи на зменшення жителів-чехів, у Малинівці на початку 80-х років ХХ ст. було створено чеське культурно-освітнє товариство Малинівське, яке проводить активну культурно-освітню роботу серед населення. Члени цього товариства щорічно беруть участь у загальноукраїнських фольклорних фестивалях чеських товариств.

У 2000 р. учасники дитячого фольклорного гуртка цього товариства зайняли перше призове місце. В 1996 р. Малинівку відвідав Президент України Л.Д.Кучма. Завдяки його сприянню в селі було відкрито новий дитячий садок «Джерельце».

Згідно з переписом 2001 р. в Малинівці налічувалось 568 жителів, серед них 279 чоловіків та 289 жінок. У селі діє сільськогосподарське підприємство «Малинівське», яке у 1980-1998 рр. очолював С.М.Цвік, якому у травні 1991 року було присвоєно звання Заслуженого працівника сільського господарства, а в 1997 р. нагороджено відзнакою Президента України «За заслуги III-го ступеня».

2001 року приватне сільгоспідприємство «Малинівське» (голова В.А.Молодик) посіло 3-тє місце в районних змаганнях з вирощування зернових. При врожайності 12, 8 цнт/га господарство зібрало 1053 т. зерна.

Міжгірне – чеська колонія (до 07.06.1946р.) Романівської волості Новоград-Волинського повіту. Зараз не існує. Заснована в 1869 р.

У 1925р. в колонії налічувалося 220 жителів. У роки нацистської окупації району чехів разом з українцями вивозили на примусові роботи до Німеччини.

На каторжні роботи були вивезені: Станіслав Камінський (1923 р.н.), Марія Кошатко (1924 р.н.), Ніна Кошатко (1923 р.н.), Франц Кошатко (1924 р.н.), Карел Ранш (1921 р.н.), Йосип Томашек (1922 р.н.), Іван Шувелюк (1923 р.н.).

У січні 1944 р. Романівський район був звільнений від гітлерівських загарбників. 12 січня 1944 р. відбулися загальні збори жителів колонії Міжгірне, на яких були присутні 30 осіб. На порядку денному було два питання: організація радянської влади в колонії Чеській та про облік колгоспного майна.

Ухвалили: для впровадження та виконання радянських законів у колонії Чеській обрати головою сільської ради Володимира Дівішека, головою колгоспу – Матвія Світика; провести точний облік всього майна, як колгоспного так і придбаного в роки війни.

26 березня 1944р знову відбулися загальні збори колгоспників колгоспу ім. Литвинова, на яких були присутні 38 осіб. На порядку денному заслухали три питання: вибори правління колгоспу та ревізійної комісії; підготовка до посівної кампанії; обрання ланкових

колгоспу.

Ухвалили: головою колгоспу обрали Володимира Івановича Кошатка, членами Дівішека Ленара Францовича, Ранш Марію Йосипівну. До ревізійної комісії увійшли: Ранівська Ядвіга Анатоліївна, Шадівер Марія Алоїзівна, Томашек Марія Іванівна. Стосовно другого питання ухвалили: найскоріше закінчити засипку насіння та зобов'язати коваля в триденний термін закінчити ремонт інвентаря. Ланковими обрали Кошатко Станіславу Володимирівну та Драгокупіл Анну Йосипівну.

У 1945 р. в колонії жили: чоловіки – Антон Ніколюк (1903 р.н.) – бригадир, Фелікс Камінек (1921 р.н.) – комірник В'ячеслав Кошатко (1894 р.н.) – Ростислав Кошатко, Франц Кошатко (1889 р.н.) – коваль, Кошатко (1929 р.н.), Олексій Яндік (1927 р.н.). Жінки – Люба Вальта (1924 р.н.), Дівішек (1907 р.н.), Хела Дівішек (1911 р.н.), Зося Камінська (1925 р.н.), Домка Камінська (1916 р.н.), Анна Кошатко (1935 р.н.), Станіслава Кошатко (1922 р.н.), Франтішка Кошатко (1928 р.н.), Марія Неєдла (1906 р.н.) – птахівниця, Неєдла Франя (1922 р.н.), Анна Драгокупіл (1924 р.н.) – конюх, Ольга Ніколюк, Анна Ранш (1935 р.н.), Марія Ранш (1925 р.н.), Ліда Романчук (1925 р.н.), Емілія Кошатко (1903 р.н.), Емілія Кошатко (1902 р.н.), Станіслава Кошатко (1927 р.н.), Марія Тамашик (1899 р.н.), Женя Кошатко (1927 р.н.), Франя Кошатко (1929 р.н.), Віра Черна (1908 р.н.), Анна Світек (1916 р.н.). Підлітки – Анна Кошатко (1930 р.н.), Франц Дівішек (1931 р.н.), Ніна Кошатко (1930 р.н.), Надія Кошатко (1931 р.н.), Вячеслав Кошатко (1932 р.н.), Євгеній Неєдлий (1932 р.н.), Франя Томашек (1932 р.н.), Ліда Шувалюк (1931 р.н.), Марія Яндік (1931 р.н.), Міля Черна (1931 р.н.), Ярина Дяченко.

Жителі колонії Міжгірне мали в 1945 р. у своєму користуванні землі: Йосип Вольта (0.60 га), Йосип Іванович Вольта (0.65 га), Антон Вала (0.60 га), Броніслава Камінська (0.70 га), Йосип Камінський (0.55 га). Володимир Драгокупіл (0.70 га), Йосип Даракокупіл (0.70 га), Володимр Дівішек (0.65 га), Йосип Девішек (0.65 га), Франц Девішек (0,65 га), Володимир Кошатко (0.71 га), Ростислав Кошатко (0.70 га), Вячеслав Кошатко (?), Софія Кульова (0. 30 га), Франс Кошатко (0.70 га), Аліца Неєдла (0.25 га), Володимр Неєдлий (0.70 га), Йосип Францович Неєдлий (0.70 га), Антон Ніколюк (0.70 га), Анна Ранш

(0.50 га), Марія Томашек (0.70 га), Марія Смутна (0.50 га), Марія Романчук (0.25 га), Марія Шувалюк (0.70 га), Павло Шувалюк (0.70 га), Володимир Шедівер (0,70 га), Йосип Шедівер (0.70 га), Юля Яндік (0,70 га). У 1947 р. чехи колонії Міжгірне виїхали на свою історичну прабатьківщину до Чехословаччини, і колонія перестала існувати, але назва місцевості Чеська колонія збереглася і до сьогодні.

Окілок (Околек) - чеська колонія Житомирського повіту Пулинської волості. Не існує сьогодні. Село Черняхівського району, підпорядковане Новопільській сільській раді. Засноване 1880 р. як чеська колонія, в якій проживало 312 осіб, колоністи мали у своєму користуванні 797 десятин землі.

Головним заняттям чехів було землеробство, а також хмелярство. У 1890 р. купили землі і жили в Окілку - родина Готвальдів: В'ячеслав Йосипович - 59 р., дружина Марія - 43 р., діти Йосип - (27 р.), Юлія (21 р.), Христина (19 р.), Володимир (18 р.), Йосип (15 р.), Антон (13 р.), Марія (10 р.), Євгенія (8 р.), Євгеній (2 р.). У 1895 р. в Окілку поселилась родичі Готвальдів: Венцель Йосип - 64 р., дружина Францішка - 49 р., діти: Йозефа - 26 р., Францішка - 24 р., Емілія - 15 р., Ружена - 13 р. У 1892 р. купив землю в Окілку Йосип Йосипович Достал. У 1898 р. Єлизавета Францівна Кутек (уроджена Покорна) продала Йосипу Герману і Йосипу Паушці дві десятини землі в Окілку.

Іван Іванович Кутек продав Федору Покорному шість десятин землі. Протягом 1897-1898 рр. в Окілку поселились чехи-колоністи Йосип Герман, Йосип Кнітель, Володимир Крейчик, Іван Кутек, Йосип Пултар, Антон Сержинек, Йосип Тесарж, Йосип Чапек. Перед Першою світовою війною в Окілку під хмільниками було 130 десятин землі. В 1905 р. тут збирали 510 кіп хмелю.

У 1923 р. в Окілку налічувалося 402 жителі, в т.ч. 207 чоловіків, серед них діти до 8 років - 27 дітей; 8-15р. - 58 дітей; 16- 49 р. - 95 чол.; 50 і більше років - 27 чоловіків. Жінки: до 8 р. - 28 дівчат; 8-15 р. - 52 дівчини; 16-49 р. - 87 жінок, 50 і більше років - 28 жінок, разом 195 жінок. Колоністи мали в своєму користуванні 765, 42 десятин землі. У своїх господарствах вони мали: коней робочих - 90; коней до 1 року - 13; лошат - 12; корів - 138; телят - 85; волів - 6; овець - 90; ягнят - 23; поросят 105; курей 205; гусей - 63; качок - 15.

Пекарщина – чеська колонія (до 1939р.). Зараз не існує. В 1927 році в колонії налічувалось 393 жителів, у тому числі 292 чоловіки, 191 жінка. За віковим цензом населення розподілялось слідуючим чином: діти до 8 років – 60; 8-15 років – 50; 16-49 років – 70; 50 і більше років – 22 особи. Чехи мали у своєму користуванні 422 десятини землі, коней – 55; лоша́т – 25; корів – 100; телят – 20; овець – 90; ягнят – 25; кіз – 30; свиней – 15; підсвинків – 50; поросят – 20; індюків – 10; курей – 300; гусей – 50; качок – 30; вуликів рамкових – 2; вуликів-душлянок – 8.

Плехова – чеська колонія, заснована в 1890р. Зараз не існує. За національним складом це була змішана колонія, тут жили чехи й поляки. Сьогодні село Плехів Черняхівського району Житомирської області, підпорядковане Клітищенській сільській раді.

Радянську владу встановлено у 1920 р. У 1923 р. в колонії налічувалось 473 жителі. Чоловіче населення: діти до 8 років – 47 дітей, 8-15 років – 49 дітей, 16-49 років – 99 чол., 50 і більше років – 32 чол., ра-зом 227 чоловіків. Жіноче населення: діти до 8 років – 54 дітей, 8-15 років – 56 дітей, 16-49 років – 103 осіб, 50 і більше років – 33 осіб, разом 246 жінок.

Колоністи мали 105 робочих коней, 37 лоша́т, 8 волів, 120 корів, 27 телят, 34 овецьки, 35 ягнят, 43 кози, 59 свиней, 73 поросят, 26 підсвинків. У 1927 році в колонії налічувалось 89 господарств, у них 424 жителі, які мали у своєму користуванні 743,68 десятин землі. В 1927 р. в колонії налічувалось 89 господарств, 424 жителі, які обробляли 743,68 десятин землі.

На початку 30-х років ХХ століття організовано два колгоспи: колгосп ім. Шевченка та колгосп ім. Сталіна.

Селянщина – чеська колонія. Зараз не існує. У другій половині ХІХ століття тут поселились чехи-колоністи: Антон Пітлік, який 15 січня 1879 року купив 361 десятину 518 сажнів землі. 21 травня 1882р. він продав Йосипу Когуту 13 десятин землі, 29 лютого 1884 р. продав Францу Погоушеку 22 десятини землі. 29 лютого Йоган Новотний купив 6 десятин 238 сажнів землі, 16 січня 1899 року Йосип Клабан купив у Селянщині 5 десятин землі. Придбали тут землю Вячеслав Прокеш (Прокі), 2 десятини, Барбара Цісар (2 десятини). У 1890 р. у Селянщині поселилась родина Франца Ендта (47 р.), дружина Марія

(41 р.), діти: Йосип (20 р.), Францішка (20 р.), Вацлав (16 р.), Марія (14 р.), Франц (12 р.), Іван (10 р.), Алоїз (9р.), Анна (5 р.), Анатолій (3 р.).

У 1937-1938 рр. у Селянщині були репресовані Йосип Вільк (1897-?), засуджений на 3 р. концтабору; Йосип Гомолач (1894 -?), засуджений на 5 років і висланий на Північ; Йосип Клаба (1894-1933), помер у в'язниці; Юлія Клабан (1899 -?), засуджена на 8 років таборів; Антон Мартинек, Володимир Мартинек (1910-?), засуджений на 5 років таборів; Вячеслав Муха (1906) – 10 років таборів.

Соколів – колонія змішана. Зараз не існує. 6 серпня 1882 року чех Франц Свєрак (Свірак) купив у Соколові 23 десятини землі. У другій половині ХІХ століття (1897) купили землю і поселились тут чехи-колоністи – Йосип Іванович Коутний і Йосип Йосипович Коутний. 15 червня 1906 року Марія Прокеш купила у Йосипа Поленського 11 десятин землі. Жили у Соколові родини Неверклів, Петрожалків, Свіраків, Томічкових, Черних. Поруч із чехами жили в колонії поляки, німці, українці. Всі вони займалися землеробством, городництвом, садівництвом, різноманітними промислами й ремеслами. Разом пережили Першу світову і громадянську війни, революцію 1917 року, боротьбу різних політичних сил за владу в 1917-1920 роках. Радянську владу встановлено в 1920р. Виникають нові органи влади - сільревком, згодом сільська рада, створюються комсомольський і партійний осередки. На початку 30-х років почалася примусова колективізація селян, розкуркулення і депортація заможних селян до Сибіру і в райони Крайньої Півночі.

В 1932-1933 роках в Україні, яка споконвіку була житницею Європи, почався голодомор, який поклав у могилу мільйони людей. За даними різних джерел лише в Черняхівському районі з голоду в 1932-1933 роках померло 2095 чоловік, на сьогодні встановлено імена лише 1246 чоловік.

1937-1938 рр. увійшли в історію села як роки політичних репресій безневинних людей. Серед чеського населення були репресовані: Марія Валла, Франц Валла, Іван Іванович Коутний, Іван Йосипович Коутний, Федір Коутний, Павло Неверкло, Петро Неверкло, Петро Іванович Неверкло, Йосип Петрожалко, Іван Свірак, Йосип Свірак, Костянтин Томічек, Федір Черний.

1.2 Чеський некрополь на Волині

ВІВЧЕ. ЧЕСЬКИЙ ЦВИНТАР. ПОХОВАНІ

ЧЕХИ: Візінгер Раїса Ярославівна (1940-1997), Візінгер Ярослав Федорович (1939-2004), Вітик Ярослав (? -?), Гиренко Софія Йосипівна (1927-2002), Гиренко Олександр Йосипович (1927-2002).

Долечек (Долечик) Франя (? -?), Маречик Антоніна Якимівна (1935-1998), Маречик Ростислав Васильович (1927-2006), Ент Марія (? -?), Ент Володимир (? -?), Орст Марія Йосипівна (? -?), Орст Іван (? -?), Репш Василь Ростиславович (1920 -1940), Репш Ростислав (син), Репш (дружина), Репш В'ячеслав (?-?), Седлачек Єва Василівна (1906-1978), Седлачек Йосип (1904-1979), Седлачек Марія Йосипівна (?-1942 загинула), Слама (? -?, дідусь), Слама (? -?, бабуся), Слама Анна Йосипівна (1900-1991) Слама Йосип Йосипович (1892-1988), Слама Василь Йосипович (?-1939, 14 р.), Слама Ростислав (? -?), Слама Василь (?-?), Сохора Анна (1897-1911), Сохора Василь (? -?), Сохора Володимир (?-?), Сохора Ольга (?-?), Фанта Володимир В'ячеславович (1902-2003), Фанта Єфросинія Йосипівна (1906-1993), Фанта Ростислав Васильович (1929-1989), Чермак Йозеф Йозефович (1887-1968), Чермак Франтішка (1888-1965), Чермак Ольга Володимирівна (1911-1948), Чермак Йосип Вацлавович (1911-1978), Чермак Борус Йосипович (?-1983, бр., дитина), Чермак Станіслав Йосипович, Чермак Ярослав Йосипович (немовлята, 3 місяці), Чермак Василь(? -?), Чермак Іван Васильович (? -?), Чермак Євтихій (1927-1988), Черногуз Ольга (1920-2009).

Житомир. Чеський цвинтар

Поховані чехи: Альбрехт Анна (1891-1944); Альбрехт Йосип (1890-1932); Боганський Федір (1857-1913); Браунстейн Августин (1843-1904); Бубен Йозеф (1836-1905); Власак Павло(1905-1910); Зикмунд Мирослав (1932-1944); Кноблех Анна (8.05.1897 -10.03.1934); Кноблех Йосип (1895-1938); Кудімова Анна (1912-1991); Кудімова Галина (? -?); Кудімов Борис (19.05.1907-18.01.1992); Кучерова Боженка (1894-1919); Марчук Марія (уроджена Фортелко); Мерунко Варвара

(1905-2001); Перглова Марічка (1908-1911), родина Покорних (склеп); Лідія Покорна-вчителька (1918 -2005); Прохазка Войцех (1868-1908); Рідл Володимир (1911-1938); Сада Олександр (1868-1922); Сада Сергій (1892-1925); Садова-Яременко Віра (1895-1921); Свабоднікова Юлія (уроджена Бубнова, 1869-1906); Свабоднікова Марія(1894-1906, донька Юлії); Соучкова Катерина (1859 -1935); Соучек Петро (1850-1939); Спала Володимир (? -1920); Спала Йозеф (1854-1920); Тихий Юрій (1899-1902); Фортелкова Марія (1898-1903); Фронек Йозеф(1863-1929), Хасуман Емілія (1877-1963) Хранцір Катерина (1840-1907), Кароліна Шнекер(1894-1974)

Житомир(цвинтар на Крошні). Поховані

Чехи: Бездетко Дмитро (батько, 1903-1983), Бездетко Володимир (син, 1940-1987); Гепфель В'ячеслав (1923-1976); Голан Ярина (1890-1973); брати Горай Юрій (1973-1999); Горай Ігор (1978-2004); Денисюк (Соучикова) Софія (1917-1989); Комінек Антон (1875-1937); Комінек Лідія (1913-1938); Крижанек Євген (1928 -1992); Крижанек Наталія (1930-?); Кртіл Євген (1912-1887); Кртіл(Овсянник) Марія (1938-2009); Кртіл Антон (1935-1987); Малі Анна (1919-1999); Малі Йосип (1925-1996); Мельник Євгенія Олександрівна (1929-1994), Мельник Максим Олександрович (1985-2010); Мельник Олександр Анатолійович (1957-2009); Овсянник Анна (1928-1979); Петрова (Шульц) Марія (1927-2005); Осташевська Розалія (1925 -1997); Пертл В'ячеслав (1938-1983); Пертл Юрій (син, 1962-1983); Подрана Катерина (1935-2006); Пухтаєвич Євгенія (1927-2009); Сальмайєр Валентин (1946-2006); Совчик (Віхова) Надія (1917-1985); Совчик Василь (1905-1987); Тихий Євген (1946-2006); Томша Марія (1917-1997); Трибель Катерина (1931-1998); Фортелкова Катерина (1891-1972); Фортелко Олексій (1887-1974); Шульгіна Марія (1911-1991); Шульц Василь (1930-1994); Цехановська (Голан) Анна (1905-1980); Яскевич (Сукова) Ольга (1934- 2008).

Кручинець. Чеський цвинтар.

Тут знаходиться сімейний склеп родини Віхів, у ньому поховані:

Володимир Йоганович Віх, Анна Віх (25.06.1854-17.06.1916), Марія Віх (22.06.1888-1911), Марія Мерункова (22 06. 1811-1901); Анна Віх (1854-1916), Петер Віх (15.06.1893-21.05.1919). На цвинтарі також поховані - Володимир Соучек (1885-1924); Віра Соучек (1912-1998) і чотири могили Соучкових.

Мала Зубівщина. Чеський цвинтар.

Поховані чехи: Башек Людмила Іванівна (1916-1992); Башек Марія Володимирівна (1924-1956); Башек Марія В'ячеславівна (1903-1953); Башек Володимир Антонович (1807-1966); Башек Йосип Володимирович (1922-1982); Весела Марія Володимирівна (1905-?); Веселий Йосип Йосипович (1901-1984); Вахата Володимир Йосипович (1931-1985); Вавржинюк М.В. (1896-1964); Верфель А.В. (1913-1975); Влачига Володимир (1890-1978); Влачига Йосип Ярославович (1913-1991); Влачига Казимир (1906-1966); Габрієлова Вєра (?- 1982); Габрієль Вєра (1903-1931); Габрієль Вєра Андріївна (1908-1997); Габрієль Єфросинія Георгіївна (1908-1980); Габрієль Антоній Євтухович (1938-2006); Габрієль Анатолій В'ячеславович (1939-1983); Габрієль Володимир Володимирович (1828-1983); Габрієль В'ячеслав Анатолійович (1899-1966); Габрієль Ярослав В'ячеславович (1939-1981); Габрієль Євтух Ярославович (1930-1988); Габрієль Ярослав Йосипович (1935-1982); Габрієль Ярослав Анатолійович (1910-1985); Гакен Вацлав (1881-1919); Гакен Марія Георгіївна (1887-1973); Гакен Йосип Йосипович (1887-198); Гноїлек Антоніна (?- ?); Гноїлек Ян (1864-1942); Гноїлкова Л. (1931-1958); Гомолач Людмила Йосипівна (1895-1978); Гомолач В'ячеслав В'ячеславович (1917-1965); Гомолач В. (1891-1970); Гомолач В'ячеслав Олегович (1955-1974); Горак Інна (Ніна) Йосипівна 1884-?); Горак Ярополк Йосипович (1884-1930); Кадасек Людмила (1915- 1983); Канюка Анна Андріївна (1926-1983); Канюка Анна Йосипівна (1896-1979); Канюка Зіна Андріївна (1926-1988); Конічек Анна Йосипівна (1891-1979); Конічек Емілія Володимирівна (1939-1991); Конічек Вацлав (1890-1949); Конічек Володимир Олександрович (1939-1984); Конічек Олександр В'ячеславович (1912-1977); Конічек В.Й. (?-?); Конічек Євстихій (? -?); Конічек-Черна Антоніна (1898-1984); Конічек Володимир В'ячеславович (28.XI.1930-

10.01.1991); Куберт Павло (1899-1977); Куберт Людмила (1903-1978); Кужель В.Й.(1930-1976); Кужель Ф.В.(1947-1960); Кулик Аполінарій Андрійович (1941-1981); Конічек В. (?-?); Конічек Володимир Йосипович (1890-1949); Марек В.В. (1927-1962); Махачек Марія Володимирівна (1924-1991); Новак Анна Володимирівна (1937-1982); Новак Вацлав (1891-1970); Новакова Людмила (1912-1979); Новак В'ячеслав (1897-1962); Новакова Антоніна (1915-1990); Новак Йозеф (1908-1960); Новак Володимир (1936-1982); Новак Міля Анатоліївна (1965 - 1965); Новотний Растислав В'ячеславович (1916-1975); Орнст Людмила Іванівна (1902-1989); Орнст Йосип Федорович (1939-1971); Орнст Єфросинія Антонівна (1903-1977); Орнст Ф. (05.06.1888-08.09.1942).

Орнст (Орст) Я.В. (1982-1987); Орнст Володимир Анатолійович (1921-1953); Пельц Анна Антонівна (1892-1982); Пельц Володимир Йосипович (1886-1971); Перглер Анна (1889-1976); Перглер В'ячеслав Федорович (1887-1930); Перглер Йосип В'ячеславович(1912- 1949); Піларж Вера(1911- 1988); Піларж Володимир (1905-1937); Пішлова Анна (1870-1899); Пішл Анна Йосипівна (1801-1941) ;Пішл Євтихій (1801-1970); Пішель Йосип (1884-1949); Пішель Георгій Йосипович (1909-1943); Пішель Марія (1890-1924); Пішл Марія (1882-1958); Пішл Франц (1876-1918); Пішель Я.В. (1904-?); Пішель Я.В. (1905-1972); Сольц Вацлав (1914-1990); Сольц Ян (1838-1902); Ерпс Ганна В'ячеславівна (1917-1961); Ерпс Марія Федорівна (1897- 1979); Ерпс Володимир Федорович (1897-1979); Черна Анна Йосипівна (1902-1992); Черна Анна Йосипівна (1922-1986); Черна Ємілія Володимирівна (1913-1879); Черний Володимир (1897-1924); Черний Володимир В'ячеславович (1922-1971); Черний В'ячеслав Антонович (1910-1985); Черний Йосип (1909-1983); Черний В'ячеслав Йосипович (1924-1986); Ульріх Анна Євтихіївна (1934-2010); Ульріх Федір Федорович (1890-1968); Ульріх Марія Віцентівна (1898-1987); Ульріх Людмила Федорівна (1917-2009); Ульріх Федір Федорович (1926-1995); Флумерт В'ячеслав (1939-2001); Худобова Емілія (1897-1969); Худоба Антоніна (1897-1970); Худоба Ростислав Анатолійович (1937-1984); Худоба В.В. (1912-1989); Худоба Е.П (1914-1995); Чермак В'ячеслав Йосипович (1924-1986); Шольц Ольга Володимирівна (1915-1962); Щастна (1901-1970); Щастна К.Ф. (1887-1984); Щастний К.Ф. (1887-1984); Явурек Борис Володимирович

(1937-1990); Явурек Володимир (1914-1971).

Малинівка. Чеський цвинтар

Поховані чехи: Антонін Антош (1915-1972), Антош Борушка (1890-1966), Антош Марія Янівна (1858-1954), Антош Войцех (1887-1958), Бажинова Анастасія Мартинівна (1908-1972), Бажина Володимир Павлович (1905-1970), Буреш Емілія Станіславівна (1948-1998), Буреш Франя Йосипівна (1907-1998), Буреш Йосип Францович (1911-1981), Вацкова Людмила (1927-2000), Вацек Вацлав (1926-2009), Вацек Юзефа Янівна (1892-1973), Вацек Франтіна (1884-1911), Вацек Йозеф (1877-1971), Вибиралова Ольга Мартинівна (1896-1973), Вибирал Антон В'ячеславович (1895-2007), Вибирал Йозеф Йозефович (1898-1972), Вибирал Броніслав Павлович (1932-1983), Вибирал Володимир Броніславович (1960-1989), Вискочіл Ельжбета (1918-2007), Вискочіл Юзеф (1911-2003), Габріель Тереза Рудольфівна (1927-2008), Габріель Ярослав Володимирович (1926-1993), Габріель Йосип Йосипович (1927-1986), Габріель Вацлав Вацлавович (1932-1969), Габріель Ядвіга Йосипівна (1927-1984), Гібель Домінік Іванович (1909-1992), Гібель Іван Антонович (1921-1983), Гібель Надія Петрівна (1921-1985), Гібель В.Д. (1940-1962), Горецька Емілія Вацлавівна (1892-1980), Горецький Йосип Йосипович (1889-1971), Гостін Борис Йосипович (1933-2008), Гостін Євген Йосипович (1941-2003), Гостін Станіслав Станіславович (1937-2003), Гостін Людмила (1931-1931, дитина), Гостін Йосип (1929-1930, дитина), Гостін Юлія Вацлавівна (1911-1980), Гостін Йосип Вацлавович (1910-1992), Гостін Володимир Йосипович (1948-2000), Грушко Борис (1961-1985), Долечек Олена Іванівна (1947-2009), Долечик Вячеслав В'ячеславович (1946-2013), Драгош Віра (1929-1990), Заржецький Володимир Францович (1955-1992), Заржецький В'ячеслав Франсович (1957-1977), Іштванек Марія Артемівна (1916-2005), Конічкова Марія Павлівна (1908-1974), Копецька Єлизавета Ігнатівна (1901-1978), Копецький Володимир Олексійович (1929-2000), Копецький Станіслав Йосипович (1893-1972), Копецький Йосип Емануїлович (1900-1933), Копецький Йосип Павлович (1932-1998), Копецька Федора (1903-1971), Копецький Станіслав Йосипович (1930-2000), Копецький Віктор (1965-2008), Копецький Володимир Карлович

(1938-2008), Корейба Елеонора Вікторівна(1873-1955) , Корейба Леонід Станіславович (1911-1970), Корейба Павло Вацлавович (1918-1994), Корейба Марія Олександрівна (1927-1996), Корейба Володимир Віталійович (1929-2003), Криста Анна Йосипівна (1903-1970), Криста Йосип Йосипович (1929-1965), Криста Володимир Йосипович(1932-1994), Криста Єлизавета (1934-2010), Криста Олександр Йосипович (1924-2007), Кульганек Адольф Адольфович (1929-2008), Кульганек Марія Карлівна (1871-1950), Кульганек Ельжбета (1907-1983), Кульганек Франя Францівна (1920-2000), Кульганек Йосип Йосипович (1944-2011), Кульганек Йосип Йосипович (1916-1990), Кульганек Франц Францович (1928-1984), Кульганек Станіслав Францович (1930-1977), Малина Людмила Володимирівна (1928-2005), Малина Ярослав Володимирович (1919-1993), Марек Марія Йосипівна (1882-1943), Марек Володимир Федорович (1905-1991), Марек Надія Павлівна (1912-1985), Марек Ярослав Володимирович (1938-1943), Марек Людмила (1911-1988), Марек Федір Федорович (1910-1985), Марек Надія Іванівна (1920-1985), Марек Марія Іванівна (1920-1986), Марек Іван Федорович (1907-1988), Маречек Ніна Йосипівна (1907-1973), Новак Анна Володимирівна (1958-1992), Новак Ярослав Васильович (1938-1983), Петрачек Антон Францович (1922-1984), Полачек Анатолій Йосипович(1931-2005), Полачек Павло Мартинович, Полачкова Марія (1892-1923), Полачкова Гелена (1898-1984), Полачек Марія Семенівна (1914-2003), Полачик Франц Францович (1916-1996), Полачек Марія Рудольфівна (1918-1991), Полачек Франц Францович (1912-1978), Полачек Станіслав Мартинович (1918-2001), Полачек Франтішек (1884-1939), Полачек Анна Йосипівна (1909-1939), Полачек Франц Карлович (1905-1972), Полачек Станіслав Францович (1930-1998), Полачек Антон Францович (1931-2006), Полачек Ніна Петрівна (1931-2007), Полачек Йосип Францович (1939-1998), Рейса Марія (1957-2000), Рейса Володимир (1932-1990), Рейса Людмила (1942-1998), Рейса Йосип В'ячеславович (1936-1988), Рослер Надія (1915-2006), Седлачек Віра Василівна (1939-2005), Седлачек Марія Андріївна (1915-1996), Седлачек Антон Вікентійович (1914-1990), Седлачек Віктор (1915-1991), Седлачек Юрій Антонович (1936-2001), Седлачек Володимир Юрисович (1958-2001), Седлачек Сергій Юрисович (1958-2002), Томаш

Анна (? -?), Тугий Юрій Йосипович (1941-1954), Фальтус Володимир Францович (1933-1988), Фальтус Ніна (1897-1983), Фальтус Франц Домінікович (1896-1951), Фальтус Розалія Йосипівна (1904-1984), Фанта Йосип Володимирович (1931-2006), Чермак Марія Василівна (1930-2010), Чермак Йосип Йосипович (1944-2003), Черна Олександра Федорівна (1930-2010), Цех Віра Тимофіївна (1923-2010), Черногуз Антоніна Йосипівна (1884-1951), Черногуз Геля Павлівна (1957-2006), Черногуз Йосип Антонович (1919-1963), Черногуз Анатолій Павлович (1957-2006), Шульц Юлія Вацлавівна (1895-1968), Шульц Йозеф (1880 -1976), Ягодка Марія Вікторівна (1914-1986). Ягодка Віктор Олександрович (1887-1974), Ягодка Марія В'ячеславівна (1924-2005), Ягодка Ярослав Вікторович (1924-1982).

Окілок (Околек)Чеський цвинтар

Поховані чехи: Альбрехт Анна (1891-1944); Альбрехт Йосип (1890-1932); Андресова Анна (1838-1894); Андрес Йозеф (12.01.1830-1904); Антош Вацлав (1833-1909); Бездетко Володимир Дмитрович (1940-1987), Бездетко Дмитро Іванович (1903-1983); Боганський Федір (?-14.04.1913); Браунстейн Августин (1843-1904); Булян Йозеф (1836-1905); Вацаткова Вера (1883-1894); Врабата Володимир (1831-1909); Врабатова Анна (1847-15.10.1915); Власак Павло (1905-1910); Врабатова Анна (1823-1917); Врабата Володимир (1931-1909); Гепфель В'ячеслав Миколайович (1923-1976); Голан Ярина Тимофіївна (1890-1973); Зигмунд Мирослав (1932- 1944); Когоутова Людінка (1922-1923); Когоут Мілентин - немовля (16.01.1925-14.03.1925); Кноблех Анна (1897-1934); Кноблех Йозеф (1895-1938); Кнутл Йозеф (1831-13.07.1913); Кнутл Йозеф (1873-1936); Крейза Володимир (1836 -30.01.1916); Крейзова Марія (уроджена Новакова, 19.10.1836-02.06.1897); Крейза Ян Володимирович (29.08.1861-02.1900); Комінек Лідія Антонівна (1913-1938); Комінек Антон Лаврентійович (1875-1937); Кртіл Євген Іванович (1912-1987); Кртіл Антон Іванович (1935-1987); Кртіл Марія Олександрівна (1938-2009), Кудімова Анна (1912-1991); Кудімова Галина (?-?); Кудімов Борис (1907-1992), Кучерова Боженка (1894-1919); Крейза Володимир (1836-1916); Крейза Ян Володимирович (1861-1900); Крейзова Марія (1836-1897); Крижанек Наталія Платонівна (1930-?);

Крижанек Євген Іванович (1928-1992); Малі Анна Леонтіївна (1919-1999); Малі Йосип Пилипович (1925-1996); Мерунко Варвара (1905-2001); Пертл В'ячеслав В'ячеславович (1938-1983); Пертл Юрій В'ячеславович (1962-1983); Прохазка Войцех (1868-1908); Пултар Вера (1930-1933), Пултар Марія (1932-1933); Райм А.Й. (1908-1987); Риба Йозеф (1843-1907); Рибова Анна (12.07.1846-09.08.1917); Ріц Володимир (1911-1938); Сада Вєра (1895-1971); Сада Олександр (1868-1922); Сада Сергій (1892-1925); Сальмайер Валентин Генріхович (1946-2006); Свірська (Пултар) Марія (1876-?); Сладек Вацлав (? -25.08.1894); Сладек Йозеф (1895-1920); Сладкова Анна (1899-25.03.1901); Сладкова Марія(? -1897); Сладкова Ольга(? -28.07.1904); Совчик Надія Йосипівна (1917-1985); Совчик Василь Йосипович (1905-1997); Спала Володимир (?-1920); Спала Йозеф (?-1920); Соучкова Катерина (1859-1935); Соучек Петро (1854-1939); Соучкова Марія (1933-1937); Соучка Йозеф (1923-1941); Сурікова Антоніна (1896-1908); Суріков Йозеф (1898-?); Тиха Марія В'ячеславівна (1917-1997); Тихий Євген Володимирович (1946-2006); Тихий Юрій (1899-1902); Трибель Катерина Андріївна (1931-1998); Фортелкова Катерина Бенедиктівна (1891-1972); Фортелкова Марія (1898-1903); Фортелко Олексій Олексійович (1897-1974); Фіксл Вацлав (1893-1955); Фіксова Ольга (1894-1956); Фроняк Йозеф (?-1929); Цил (Ціл) Ольга (21.09.1885-23.09.1971); Цил (Ціл) Ольга Альбертівна (?-?); Цил (Ціл) Йозеф (10.08.1885-18.04.1937); Цехановська (Щехановська) Анна В'ячеславівна (1905-1980); Шульц Василь Романович (1930-1994); Яндік Анна (7.08.1869-9.11.1917); Яндік Анна (трагічно загинула в 1929 р.)

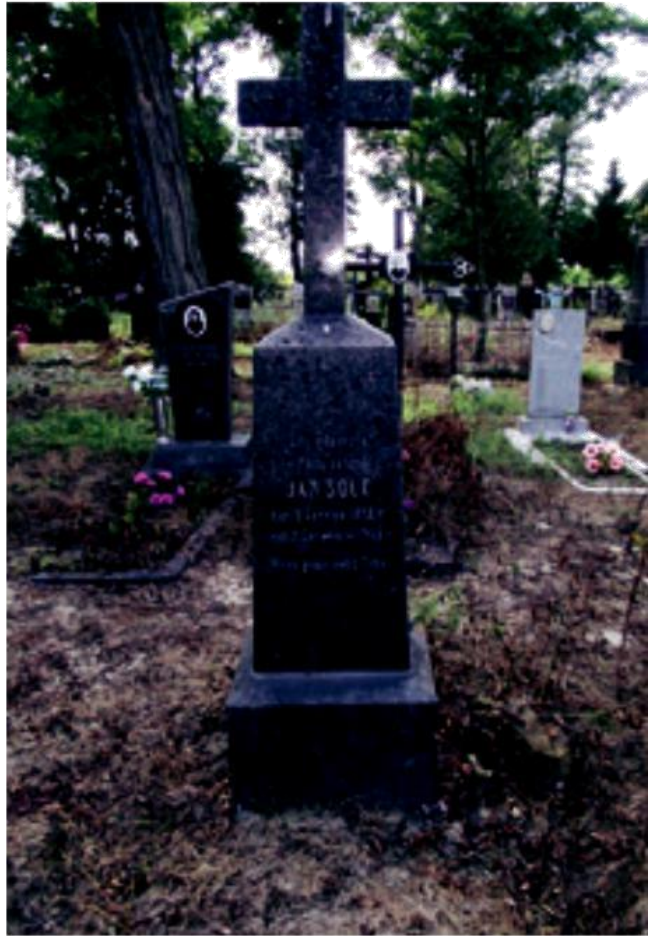
Використані джерела та література

1. Архівний відділ Романівської районної дер-жавної адміністрації, ф. 65, оп. 1, спр. 1, арк.1.
2. Державний архів Житомирської області (далі Дажо). ф. р - 276, оп. 1. , спр. 57. арк. 8-9. ф. р - 277, оп. 1. , спр. 148. арк. 35.
3. Дажо, ф. р. - 277, оп. 1, спр. 148, арк. 34.
4. Дажо, ф. р. - 111, оп. 1, спр. 373, арк. 118.
5. Дажо, ф. р. - 176, оп. 1, спр. 267, арк. 14.
6. Дажо, ф. р. - 279, оп. 1, спр. 26, арк. . 23.
7. Дажо ф. р. - 227, он. 1, снр. 148, арк. 19. ; ф. 120, он. , сн. 16, арк. 5; ф. 36, он. , ф. 30, он 1, снр. 324, арк. 5.
8. Дажо, ф. р. - 266, оп. 1. спр. 5, арк. 50.
9. ДАЖО. - ф. , 497, Оп. 1. - спр. 127
10. ДАЖО. - Ф. р. 1776, Оп. 1. - Спр. 1. - Арк. 13
11. ДАЖО. - Ф. р. 277, Оп. 1. - Спр. 57. - Арк. 177
12. ДАЖО. - Ф. р. 335, Оп. 3. - Спр. 11. - Арк. 11-12
13. ДАЖО. - Ф. р. 1776, Оп. 1. - Спр. 5. - Арк. 35
14. ДАЖО. - Ф. р. 1852, Оп. 1. - Спр. 27. - Арк. 1-2
15. ДАЖО. - Ф. р. 1852, Оп. 1. - Спр. 27. - Арк. 2-3; Спр. 29. - Арк. 24
16. ДАЖО. - Ф. р. 1852, Оп. 1. - Спр. 28. - Арк. 9
17. ДАЖО. - Ф. р. 1852, Оп. 1. - Спр. 28. - 66. - Арк. 3
18. ДАЖО. - Ф. р. 177. 5013, Оп. 2. - Спр. 7060. - Т. 4. - Арк. 32, 44, 53, 59, 66, 69.
19. Дажо, Ф. Р. - 277, оп. 1. , сп 148, арк. 26, 30.
20. Дажо, ф. 28 , оп. 1 , спр. 2300; ф. 28, оп. 1, спр. 2300; Ф. р. - 27 , оп. 1 , спр. 3316
21. Дажо Ф. р. - 118 , оп . 4 , спр. 3961 Ф. р. - 277, оп. 1, спр. 13, арк. 41-43; спр. 148, арк. 26., Ф. р. - 266, оп. 1, спр. 49, 50, арк. . 161, 219., Ф. р. - 272, оп. 1, спр. 77, арк. . 32, Ф. р. - 2636, оп. 1, спр. 8, арк. . 42-45; спр. 78, арк. . 149-152.
22. Дажо, ф. р. - 277, оп. 1, спр. 40, арк. . 62-63;ф. 5069, оп. 3, спр. 251 арк. 1-12.
23. Адміністративно- територіальний устрій Житомирщини: 1795-2006: Довідник: Офіційне видання/Упоряд. Р.Ю. Кондратюк, Д.Я.Самолук, Б.Ш. Табачник. - Житомир: Вид -во «Волинь», 2007. - 620 с.
24. Гордієнко Гаврило. Чехи на Волині // Літопис Волині. - 1996. - 4 серпня. - С. 50-57
25. Гофман Іржі. Чехи на Волині. Основні відомості. - Прага, 1998. - С. 11, 16-18, 22, 24, 27.
26. Житник В. К. Наш Київ... - привітайте сто разів// Відродження. - 1994. - №10-11. - С. 62
27. Забелін А. Военно-статистическоеобозрение Волынской губернии. - Киев, 1887. - Ч. 1. - С. 17 - 171.
28. Зі спогадів Врабец Л. О. - уродженки колонії Зубівщина // Історія міст, сіл УРСР. Житомирська обл. - К. - 1973. - С. 655-656, С. 435.
29. Кондратюк Р.Ю. Чеська колонія Вільшанка. До історії виникнення // Чехи на Волині: історія і сучасність. Науковий збірник «Велика Волинь».- Т. 24. - Житомир, 2001. - С. 52-54.
30. Костиця М.Ю., Кондратюк Р.Ю. Історико-географічний словник Житомирщини. - Т.1. - Житомир. - 2002. - С. 59, 78, 80, 125
31. Костиця М. Про хміль, пиво і чеських колоністів // Спільне слово. - 1995. - 10 березня.

32. Кондратюк Р.Ю. Чеська колонія Вільшанка. До історії виникнення // Чехи на Волині: історія і сучасність. Науковий збірник «Велика Волинь». – Т. 24. – Житомир, 2001. – С. 52-54.
33. Книга пам'яті України. Житомирська область. – Т. 5, 1995. – С. 207-509
34. Майя Лутай. Чехи на Житомирщині: історія і сьогодення. Житомир, 2008. – С. 23-109.
35. Майя Лутай. Земля, що стала матір'ю // Радянська Житомирщина. – 1996. – 1 лютого.
36. Марек С. Із історії села Малинівка//Чехи на Волині:історія і сучасність. Науковий збірник «Велика Волинь». – Житомир, 2001. – С. 93-95.
37. Надольська В. В. Чеські колоністи на Волині у другій пол. ХІХ ст. // Велика Волинь: минуле і сучасне. Тези міжнародної краєзнавчої конференції. – Житомир. – 9-11 вересня 1993. – С. 66
38. Паливода Г. Важке прощання // Житомирський вісник. – 1992. – 13 листопада.
39. Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе. Том XIV. СПб. , 1874. – С. 20
40. Радянська Житомирщина. – 1946. – 14 серпня.
41. Реабілітовані історією: У двадцяти семи томах. Житомирська область. Кн. 1, Житомир, 2006. – С. 235-640.
42. Список населенных мест Волынской губернии Житомир, 1911. – С. 88-89; С. 284-285.
43. Студінський В. Колоністи на Малинщині // Малинські новини. – 1996. – 13 січня

Світлини чеських поховань
(історико-краєзнавчі розвідки Маїї Лутай)

РОЗДІЛ II ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО ФЕНОМЕНУ ЧЕСЬКИМИ РУХАМИ НА ВОЛИНІ

*Березюк Олена,
кандидат педагогічних наук, професор,
керівник науково-методичної лабораторії
«Освітньо-виховна система Полісся»,
Житомирський державний університет імені Івана Франка
член громадської організації
«Житомирська спілка волинських чехів»*

ДУХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЧЕСЬКИХ РУХІВ В УКРАЇНІ

XXI століття вступає в нову епоху соціально-наукового прогресу, коли феномен глобалізації став реальністю сучасності. Водночас слід визнати, що гігантська хвиля глобалізації надто повільно стимулює духовність і гуманізм, які сягають своїм корінням національних і народних джерел.

Отже, поколінням молодих людей не варто покладатися лише на здобутки економічного та політичного зростання, а ,насамперед, замислитись, що слід запозичити в минулому, аби світ через п'ятдесят чи сто років, у якому житимуть онуки і правнуки був зігрітий теплом людських стосунків.

Духовність – це якісна характеристика свідомості, яка визначає дії людей, її вчинки, життя, це атрибути людини як суб'єкта, на противагу бездуховності – втрати нею суб'єктивних якостей і перетворення в простий об'єкт. Звідси й тлумачення духовності як поступової актуалізації особистості її суб'єктивних якостей [6, с. 35].

В аксіологічному відношенні традиційними складовими духовності є істина, добро, краса. Досягнення її є головним завданням, що стоїть перед людиною в житті.

За багато десятиліть у непростій історії становлення й розвитку української та чеської націй, їх культури, освіти, мистецтва,

народного побуту, мови. Історії було чимало періодів до змін, перебудови державних ладів, суспільних стосунків, і відповідно до цього здійснювався вплив на розвиток відносин між двома народами.

Культурно-історичні фактори, що залежать один від одного й впливають один на одного, визначають характер життєдіяльності націй, відбиток на розвиток особистості покладалась на етнокультурне середовище, народну творчість. Етнопсихологічні риси особистості всезнагаються найрізноманітнішими компонентами матеріальної та духовної культури кожного народу, в тому числі й вихованням на національних, народних традиціях [6]. Людина народжується і входить в суспільство через національну індивідуальність, як національна, а не відсторонена особистість.

Кожен представник людства має риси індивідуально-національні, тому марно намагатися творити культуру й виховувати дітей на якомусь абстрактному змісті, що видається як загальнолюдський.

Прагнучи до об'єднання народів, не можна бажати, щоб з поверхні землі зникли прояви рис та культур. Нееропальний характер проявляється:

- в традиційних звичаях та поведінці,
- в емоційному сприйнятті середовища,
- в ціннісних орієнтаціях,
- в потребах і смаках, що, в свою чергу, відображається в національних особливостях культури кожного народу.

Виокремити відмінні риси, притаманні одному народові, абсолютизувати їх неможливо. Одна риса може бути притаманна різним народам: терплячість характеризують і українців, і чехів, емоційна стриманість – чехів, працьовитість – українців, глибока доброзичливість – українців, щирість і доброта – чехів, але всі ці риси є в представників обох народів.

Саме тому між культурами має бути діалог: якби вони були розділені непроникним народом, то навіть не змогли б визнати одна одну явищами того самого порядку, а якби повністю співпадали, то не було б сексу в їх спілкуванні.

Чеські пісні відрізняються від українських, проте ми розуміємо, що це пісні, бо в них є мелос, але саме той, який в унікальній ,

історичній та суспільній ситуації розкрився не так, як мелос іншого народу.

Можна зробити висновок, що в кожній культурі наявні загальнолюдські риси, що оцінюються як риси світової культури та унікальні та неповторні характеристики їх прояву – особливості національної культури. Виокремити їх неможливо, як неможливо виокремити акт дії та результат, але й ототожнювати не можна, оскільки при цьому втрачаються реальні аспекти культур – його діалогу та людського спілкування.

Продуктом духовної діяльності є духовні цінності, вартість яких не зменшується і не зникає внаслідок їх споживання [7].

Виділяються життєво важливі функції духовних цінностей, властиві історії кожного народу – консолідуюча, інтегративна, комунікативна, естетична, морально-етична, символічна.

Консолідуюча функція духовних цінностей спрямована на встановлення етнічної спільності як духовної спільноти, розвиток історичної пам'яті народу (історичні легенди, перекази, народний епос, пісні тощо), для якого властива спільність горизонтальних (існування в певний історичний проміжок часу) і вертикальна (зв'язок часу і поколінь).

Інтегративна функція виявляється в здатності певного етносу до консолідації – збереження і відродження святинь, передання їх наступним поколінням. Тобто етнос продовжує життя як суб'єкт власної самобутньої культури.

Комунікативна функція трактується як одна з найголовніших функцій духовних цінностей, що особливо актуально для України як полі етнічної держави з багатонаціональним населенням.

Естетична функція духовних цінностей вбачається у формуванні ідеалу краси, гармонії, довершеності, що властиві кожному народу і виявляється в житті, мистецтві, побуті, стилях національного одягу та іншому.

Морально-етична функція пов'язана з комплексом морально-етичних норм, які ґрунтуються на прошарках традиційного елемента національної культури, виявляючи знання історичного коріння роду та народу.

Символічна функція означає шанування національних

символів (прапора, гімну та іншого). Зазначені функції утворюють своєрідне підґрунтя для національної духовності [8].

Найбільш яскраво національна політика виявлялася в галузі освіти та шкільництва, що так чи інакше вплинуло на культурний та освітній розвиток України. У другій половині ХІХ ст. активно починають виникати громадські об'єднання етноменшин. Вони, як суспільне явище, зародилися і розвивалися на тлі й у тісному взаємозв'язку з суспільно-політичними, соціально-економічними, культурно-освітніми процесами, які відбувалися в Україні в другій половині ХІХ–на початку ХХ століття. Серед них були створені і громадські об'єднання чехів.

В чеських колоніях було розвинуте громадське життя. Значна заслуга в цьому належить чеським вчителям, музикантам і навіть пожежникам. Колізія культурницького поступу громадськості чеської общини полягала в тому що, першими товариствами стали пожежні команди, у вільний час всю свою увагу приділяли влаштуванню театральних вистав, забав, урочистих свят. Їх музичні колективи першими репрезентували чеську культуру на Україні. В чеських громадських акціях: в театральних виставах, танцювальних вечорах, слуханнях музики охоче приймало участь і місцеве населення. Згідно статуту пожежники повинні були ліквідувати не лише результати надзвичайних ситуацій, але й займатися просвітництвом. Такі команди формувалися практично в кожному селі. Особливу увагу чеські пожежники приділяли музичним засобам впливу на людей. Ще й досі старожили по селах пам'ятають чеські оркестри. Наприклад, у с. Ульбарів Дубенського району при нагоді згадують умілого сільського коваля й віртуозного капельмейстера Йосефа Неймана [9]. Організовані на добровільних засадах, пожежні товариства дбали не лише про безпеку односельців, але й про духовний розвиток. Молода генерація чехів прагнула відчутти себе частиною європейської цивілізації, відкидаючи національну меншовартість. Вона охоче приймала участь в аматорських драмгуртках, в яких ставились комедії і історичні драми. Можна лише дивуватися, звідки молодь брала бажання і час для культурної діяльності, якщо враховувати, що більшість чехів були землеробами.

Зародження модернізму наприкінці ХІХ ст. внесло новий зміст у поняття «спортивна культура». В Україні створюються спортивні товариства, серед них, одним з перших був «Сокіл» серед чеських емігрантів на Волині. У 1870 р. вони вже діяли в чеських колоніях Мирогоща й Семидуби Дубенського повіту. Почесним старостою товариства в с. Мирогоща був двадцятирічний син Київського генерал-губернатора Д. Дондуков-Корсаков, начальником – учитель В.Свобода. Всього 22 члени товариства постійно вивчали нові вправи [3]. З вільними вправами згодом їздили на всі чеські спартакіади до Праги.

Вищезгадане товариство в 1907 р. з'явилося в Києві, а згодом здобуло популярність серед чеського населення України. Так, у 1910-1914 рр. його філії були організовані у містах Дубно, Житомирі, Рівному, а 27 лютого 1912 р., з дозволу Волинського губернатора була відкрита філія товариства «Сокіл», яка почала діяти в с. Квасилові Володимир-Волинського повіту [1].

В 1912 році було створено Союз слов'янського сокільства. Саме того року представники Волинського гімнастичного товариства «Сокіл» стали учасниками Всеслов'янського злету у Празі.

Житомирська організація, яка нараховувала 70 членів, мала відділення у Квасилові та Здолбунові, культивувала гімнастику і фехтування, проводила велику роботу з патріотичного і фізичного виховання, приймала участь у всеросійській виставці 1913 р. у Києві. Члени товариства мали спортивну форму, значки, бібліотеку з 18 книг. Кошти склалися із членських внесків та прибутків від концертів і вечорів. Заняття проходили чотири рази на тиждень. У товаристві був лікар, який проводив огляд всіх спортсменів перед заняттям [5].

Спортивні товариства, засновані на чеській національній основі, стали досить вагомим чинником становлення і розвитку громадського життя колоністів. Завдяки різноманітним формам роботи чеські товариства «Сокіл» виховували свідомого, фізично здорового населення, сприяли захисту чеської історії, культури від асиміляторської політики російського уряду.

Окремим напрямком громадської ініціативи стали організації культурно-просвітницького характеру. В ХІХ ст. в чеських

поселеннях виникають своєрідні клуби. На спільних зібраннях, де можна було почитати газети, журнали, послухати оркестр, подивитись виставу [5].

Із заснуванням перших чеських колоній на Україні поширилася слава про чехів, як про чудових музикантів. В багатьох сім'ях діти грали з дитинства на різних музичних інструментах. Тому чи не першими громадсько-культурними осередками в чеських селах стали самодіяльні оркестри. Багато бідняків-чехів грою на весіллях, у неділю та під час різних свят поповнювали бюджет своєї родини. У 1877 р. в Житомирі починає діяти музичне товариство, яке очолював Е.Несвадба, знаменитий музикант та мистецтвознавець.

Значна кількість товариств, які мали профільний культурно-просвітницький характер, були організовані чехами в Києві. Першим було утворено Чесько-Слов'янське товариство «Бесіда». 1 січня 1891 р. було надіслано прохання директора Києво-Печерської гімназії В'ячеслава Петра у листі до Київського генерал-губернатора, про затвердження статуту товариства «Бесіда» з метою просвітницького розвитку чехів не лише у Києві, а й усіх чеських колоністів в Україні [1]. Було надіслано сім проєктів, в яких головною метою було надання допомоги чеським колоністам, переважно тим, хто проживав в Південно-Західній частині. Для здійснення цих цілей планувалось будівництво православних церков, шкіл, піклування про сиріт та дітей з бідних сімей, видавництво книг для народного читання.

Чехи розуміли необхідність освіти для матеріального благополуччя. На їх історичній Батьківщині, в Богемії були чехи грамотні. Існувала в кожному населеному пункті школа, тому чехи в Україні були незадоволені недостатньою їх кількістю, затвердженою Міністерством народної освіти.

8 жовтня 1887 р. побачив світ закон «Про підпорядкування іновірських шкіл Південно-Західного краю відомству Міністерства Народної Просвіти», яке передбачало поширення дієвого контролю, формування навчальних програм відповідно до загальноросійських вимог, введення російської мови викладання [9]. Труднощі виникли відразу, вчителі-чехи не володіли чеською мовою, потрібно було організувати курси. Зростала необхідність фінансової підтримки

чеських шкіл та їх будівництва. На ці проблеми відреагували організації Волинської губернії, Волковийське чеське товариство, яке виділило на школу 245 руб. в рік і близько трьох десятин землі, взяло на себе опалення, ремонт і страхування школи, та Кобчинське товариство – 250 руб., 2 десятини землі та придбало для школи будинок [1].

Поширення культурно-просвітницького руху спостерігалось і в Київській губернії. 19 вересня 1907 р. у Києві було зареєстровано статут Чеського благодійного й освітнього товариства імені Я.А. Коменського. Основною метою цього товариства було сприяння розповсюдженню освіти між чехами та надання їм матеріальної допомоги. Як визначалось статутом для досягнення мети по мірі розвитку своїх засобів могло: а) засновувати притулки, лікарні, гуртожитки, їдальні, школи, училища та інші навчальні заклади; б) отримало право на проведення масових публічних заходів: лекцій, вистав, музичних і танцювальних вечорів, благодійних базарів, екскурсій тощо; друкувати періодичні видання для народного читання [5]. На увагу заслуговує положення про місцеву шкільну раду, що мав клопотатися виключно шкільними питаннями та отримував право делегувати свого представника до Центрального комітету товариства [3]. Головою товариства було обрано чеського підприємця, мільйонера Г.Індржішека.

В перші роки після відкриття, головні зусилля товариства було спрямовано на відкриття у Києві чеської школи, задля чого протягом вересня-жовтня провело благодійну компанію по збору вкрай необхідних задля національного освітнього закладу коштів. Останні були використані для переобладнання під школу орендованого приміщення на 2-й Дачній лінії. Попечитель Київського навчального округу вже 19 жовтня дав дозвіл на відкриття «приватного училища 3-го розряду для хлопчиків-чехів Ярослава Боучека», а через кілька днів тут розпочалося навчання. Враховуючи національно-культурні запити співвітчизників, серед інших загальноосвітніх дисциплін в училищі викладалися чеська мова, якою учні користувалися у навчальному процесі й позаурочний час. Товариство Я.А.Коменського постійно клопоталося справами чеського училища, надаючи закладу підтримку, насамперед грошову, кошти для якої

збиралися в ході проведення благодійних акцій. З ініціативи товариства у Києві було організовано фонд чеської школи і громадський комітет, до складу якого увійшли відомі чеські підприємці Г. Індржішек, А. Дуда, А. Шварц. Протягом 1910-1911 років на шкільні потреби комітетом було зібрано кілька тисяч карбованців, які планувалося використати для купівлі землі під будівництво шкільного приміщення та іншого. Цілеспрямована діяльність педагогічного колективу та всебічна підтримка училища чеською громадою сприяли його перетворенню в авторитетний навчальний заклад, в якому у 1913-1914 навчальному році навчалося біля 100 дітей і працювало 3 вчителі.

Важливим напрямком діяльності чеського товариства була розповсюдження чеської мови й здобутків національної культури серед чеських селян колоністів в Україні. Культ святого письма мав велике значення для поширення освіченості у різних верствах населення. На відміну від попередньої латинської школи широкого розповсюдження набуває навчання рідною мовою, яка проникає і утверджується у всіх сферах суспільного життя, завдяки чому, чехи наприкінці ХІХ ст., стали одним з найосвіченіших народів Європи.

З цією метою у 1911 р. члени товариства неодноразово виїздили у місця компактного проживання чехів на Волинь, Київщину, Поділля та Південну Україну, а з 1912 року для ознайомлення чеської меншини й української громадськості Києва і провінції із кращими творами чеських і слов'янських письменників товариство організувало пересувну чеськомовну бібліотеку.

Вже з 1913 р. в Києві постійно працювала чеська бібліотека, послугами якої користувалися усі бажаючі [1]. Також товариство співпрацювало із чеськомовними часописами. Видавнича робота чеських товариств була органічною складовою їхньої діяльності. Одним із них був тижневик «Російський чех». Видавався він у Києві. Його редакція знаходилася в готелі «Прага». Редактором і видавцем газети був член товариства, обраний старостою київського «Сокола» підприємець, адвокат В. Вондрак. На сторінках тижневика, що видавався чеською мовою, містилися повідомлення про діяльність товариства Я.А. Коменського, політичні, господарські та культурні огляди, які присвячувалися як подіям у Російській імперії в цілому,

так і становищу чеських переселенців зокрема [5]. Також публікували звіти товариства, що служило ознайомленню громадськості із діяльністю товариства та попередженню можливих інсинуацій щодо зловживання членів правління громадськими коштами.

В міжвоєнний період чеське населення проживало в межах Волинського воєводства Польщі (станом на 1921 р. 25405 чол., у 1931 р. – 30977 чол.). Найбільш чисельними чеськими анклавними Волинського воєводства були Лубенський, Ровенський, Луцький повіти. Чеське населення проживало в 51 колонії, а також у найбільших містах Волині: Луцьку, Дубно, Ровно, Здолбунові, Ковелі. Другий польський перепис 1931 р. зафіксував збільшення кількості чеського населення до 31 тис. осіб [3].

У міжвоєнній змін зазнав не тільки кількісний склад чеської меншини, але і якісний, змінилися також політичні, соціально-економічні умови життя. На українських землях виросло покоління чехів, яке не знало своєї батьківщини, однак усілякими способами намагалось зберегти свою національну окремішність. Чехи утворювали чисельні громадсько-культурні та спортивні товариства (Чеська Бесіда, Сокіл, Чеська Матіца Шкільна ін.), заснували часописи, в державних та приватних школах продовжували вивчати рідну мову та підтримувати народні традиції. Чеські поселення відзначалися високим рівнем агрокультури, промислового виробництва та торгівлі.

Діловодство та службове листування в чеських радах здійснювалося чеською мовою, однак радянський апарат не був пристосований до цього, тому контроль за діяльністю чеських рад ускладнювався. Слід зауважити, що чехи викликали певне занепокоєння радянської влади: низький відсоток «радянзації», майже повністю відсутній робітничий клас, в колгоспи чехи йшли неохоче, відзначалися майже суцільною писемністю, національною свідомістю та релігійністю [19].

В умовах посилення національного тиску, асиміляційної політики польських урядів щодо національних меншин та запровадження утравістичної освіти устремління чеської громади зберегти свою культуру та мову виявилось, перш за все, в організації широкої, розгалуженої сітки приватних початкових та середніх шкіл

з чеською мовою навчання, що утворювалися чеською громадською організацією Чеська Матица Шкільна (далі - ЧМШ). ЧМШ була утворена у грудні 1923 р. Установчі збори відбулися в Луцьку, в них взяли участь 192 представника чеських поселень Волині. У статуті, затвердженому і зареєстрованому 4 жовтня 1923 р., зазначалося, що товариство «має на меті підтримку освіти серед чеського населення у Волинському воєводстві. Стоїть поза усякими організаціями. Єдиним його завданням є розвій чеського шкільництва і освіти з виключенням усякої політичної діяльності». Станом на 1929 р. ЧМШ утримувала 11 шкіл, зокрема у Дубинському повіті 4 школи, Ровенському - 2, Луцькому - 3, Здолбунівському - 3 [3].

У 1931 р. на засіданні ВУЦВК було підняте питання про становище чеських шкіл. Було відмічено, що місцеві органи не цікавляться станом чеських шкіл, які працюють без будь-якого контролю з боку радянської влади. Далі зазначалося: «Чеські школи із всіх інших національних шкіл нацмен знаходяться у найважчому становищі... Не вистачає чеської літератури, підручників, 18 початкових шкіл були забезпечені вчителями лише на 60%, шість шкільних закладів взагалі були закриті через відсутність вчителів». Вчителі-чехи критикували національну політику держави, мали тісний зв'язок із Чехословаччиною, що не могло подобатися владі. Мешканці кримської колонії Богемка навіть змушені були звертатися до радянських органів з проханням залишати в Богемці єдиного на той час вчителя-чеха Ф.Гуріха, якого виселяли за межі Радянської республіки в Чехословаччину [5].

Отже, становище із чеською освітою на теренах Радянської України було складним, головне, що турбувало державу, це відсутність контролю. В школах, як свідчать архіви та мемуарні матеріали, не вистачало підручників, літератури, вчительських кадрів. Навіть в умовах українізації не обійшлося без перегинів, в результаті чого закривалися національні школи [4].

Особливого загострення набувають у Волинському воєводстві в 30-х рр. освітні проблеми. Воєвода Г.Юзевський був прихильником утраквістичної школи із вивченням української мови як предмету, розуміючи, що через вирішення мовної проблеми найшвидше можливо досягнути порозуміння. Поряд з тим, саме освіта, вважав

воевода, є шляхом прилучення української молоді до польської культури, а, отже, шляхом до лояльності. Чеська початкова освіта зазнала певних змін: якщо у 1926/27 н. р. на Волині працювало 26 чеських державних початкових шкіл, то через десять років у 1936/37 н.р. таких шкіл нараховувалося всього 5.

Важливим осередком чеської освіти та культури залишалася Луцька чеська школа, заснована у 1929 р. З 1934 р. Луцька чеська школа давала повну семирічну освіту. В цей час в ній навчалося 132 учні. Цікаво зазначити, що в старших класах (5-7) чеської школи навчалося більше учнів, ніж у початкових. Так, у 1934-35 н. р. в 1-3 класах навчалося 44 учні, а у 4-7 класах - 89 учнів, отже удвічі більше. Вірогідно чеські колоністи переводили до цієї школи дітей, які отримали початкову освіту у двомовній державній школі. Така тенденція зберігалася і до останнього навчального року в чеській школі - 1938-39 рр., коли Луцьку чеську школу закінчила найбільша кількість випускників - 134 осіб [3]. Тому відчувалася гостра потреба у розширенні приміщення школи. Польська влада не дозволяла відкривати нове приміщення для чеської середньої школи у Луцьку, пояснюючи це непристосованістю приміщення, тоді як деякі польські школи знаходилися у значно гіршому стані [3]. В таких умовах утисків і обмежень єдиним осередком збереження чеської освіти залишалася Чеська Матица Шкільна, заснована в 1923 році.

У 1938 р. почалася кампанія щодо закриття національних шкіл в Україні як шкідливих, «вогнищ буржуазно - націоналістичного впливу на дітей». Постановою Політбюро ЦК КП(б)У від 29 червня 1938 р. було проведено реорганізацію 888 особливих початкових національних шкіл в російські та українські, серед них було закрито і 19 чеських шкіл УРСР. У 1939 р. остаточно було ліквідоване національне районування та усі чеські ради реорганізовані у звичайні [3].

Отже, наприкінці 30-х років тоталітарний режим в СРСР остаточно переходить від політики «коренізації» до ліквідації національних органів самоуправління та національних закладів освіти.

На початку ХХ ст. Київ стає важливим осередком економічного й культурно-громадського життя чеської общини. Якщо наприкінці

XIX ст. київські чехи не мали жодної громадської організації, то з 1900-х рр. вони масово з'являються, об'єднавши чехів і надавши основу для реалізації їхніх національних, культурно-освітніх та господарських інтересів.

У перших роках XX ст. виникають сокольські організації, а в 1907 р. вони ініціюють розробку статуту й організацію Чеського благодійного й освітнього товариства імені Яна Амоса Коменського, яке офіційно розпочало свою діяльність у вересні 1907 р. Статут товариства передбачав, окрім благодійної діяльності, опіку освітою дітей, заснування шкіл й інших навчальних закладів, музеїв, виставок, читалень, бібліотек, організацію масових публічних заходів просвітницького характеру: вистав, лекцій, музичних вечорів, екскурсій тощо. Головою товариства обрано підприємця Їндржіха Їндржішека, члена Київської міської думи, дійсного члена товариства швидкої допомоги, купця другої гільдії. Він був одним із найбагатших чехів Києва, володів великою фабрикою музичних інструментів, що мала відділення в Тулі та Баку. Пізніше у своїй крамниці на Хрещатику № 41 він обладнав студію звукозапису, яка записувала популярних київських співаків, декламаторів, музикантів. Послугами студії скористався в 1909 р. видатний український композитор Микола Лисенко, який акомпанував 19-річній співачці Олені Петляш. Так записано 11 грамплатівок, шість із них зараз зберігаються в музеї композитора. У 1911 р. Їндржіх Їндржішек відкрив єдину в Росії фабрику з виробництва грамофонів та платівок «Екстрафон», де працювали переважно чеські техніки та робітники й випускалася найпопулярніша продукція в країні.

Отже, голова товариства Я.А.Коменського виступав популяризатором і прихильником українського та чеського музичного мистецтва. Товариство Я. Коменського організувало й забезпечило відкриття чеської школи в Києві, надавало їй усіляку підтримку коштами, літературою, що допомогло перетворити школу в авторитетний навчальний заклад, де навчалися не лише чеські діти, а й українські. Товариство займалося пропагандою чеської мови та культури серед сільського чеського населення, його активісти виїжджали з пересувною чеськомовною бібліотекою в колонії Волині та півдня України, а з 1913 р. в Києві працювала чеська бібліотека.

Члени товариства готували й проводили публічні лекції з історії Чехії, літературні вечори, диспути. Саме завдяки товариству Я.Коменського в 1916 р. вдалося відкрити в Києві чеський театр, що відомий як «театр на Стромовці». Театральний репертуар представляли насамперед чеські твори, а також і власні театральні постановки за мотивами чеського фольклору.

Серед важливих напрямів просвітницької діяльності товариства – заснування та підтримка чеських часописів «Руський чех» (1906–1908 рр., м. Київ), «Чехослован» (1911–1914 рр., 1916–1918 рр. м. Київ), «Чехословак» (1915–1917 рр., м. Київ; 1917–1918 рр., м. Москва), ін. Перше число «Руського чеха» опубліковано 17 жовтня 1906 р. Засновник і видавець часопису – поміщик, власник готелю «Прага» Вацлав Вондрак, який народився в с. Семидуби на Волині. Співробітниками Вондрака були Ян Волф, засновник першої пересувної бібліотеки на Волині, Ф.Велеховськи, Ф.Колачік, А.Поспішил, Ф.Коваржік.

Саме на шпальтах «Руського чеха» друкувалися матеріали з історії та тогочасної ситуації в Чехії; статті з життя чехів в українських землях; реклама чеських підприємств та їхньої продукції; повідомлення про діяльність товариства Я. Коменського тощо. Важливою частиною діяльності видавництва стала агітаційна робота з організації Союзу Чехословацьких товариств на Русі (СЧСТ) (1915 р.) і «Чеської дружини» в складі російської армії, коли з 1916 р. «Чехослован» відновлює свою роботу в Києві й стає друкованим органом СЧСТ на Русі. Свідченнями популярності видань може слугувати широка географія передплати – від Києва до с. Богемка Херсонської губернії, Луцька, Одеси та Лодзі. Видавництво друкувало художню й навчальну літературу чеською та російською мовами, пісенники й листівки для військовополонених, книжкову серію «Бібліотечка Чехослована» (автори – Святоплук Чех, Ярослав Гашек, Фердінанд Пісецький) тощо.

Під час революції та визвольних змагань в Україні напрями діяльності чеських товариств і характер публікацій чеських часописів змінюються. В умовах загострення політичної та військової ситуації їхня просвітницька діяльність звужується, натомість посилюється політична складова, що, зокрема, пов'язано з чехословацьким

корпусом.

Після встановлення влади більшовиків в Україні та виходу чехословацького легіону в 1918 р. припиняють свою діяльність СЧСТ на Русі й інші чеські громадські об'єднання, закриваються чеські підприємства, зокрема видавництво В.Швіговського та інші періодичні видання; значна частина представників чеської общини емігрує. Проте чеські легіони до 1920 р. протягом свого виходу до Владивостока друкували велику кількість видань (близько 17), які були засобом єднання чеських легіонерів. Після 1921 р. частина Волинської губернії, де мешкала більшість волинських чехів, відійшла до Польщі. У новоутвореному Волинському воєводстві станом на 1921 р. проживало 25 405 чехів, що становило 1,8 % усього населення краю. Чеське населення концентрувалося переважно в центральних і південно-східних повітах воєводства – Луцькому, Володимир-Волинському, Дубинському, Рівненському, Здолбунівському, у містах Луцьку, Рівному, Здолбунові. Незначна кількість чехів проживала на теренах Ковельського, Горохівського й ін. повітів Волині. Просвітницький рух у чеських поселеннях набуває надзвичайної активності та різновекторності.

Найбільшої різноманітності в цій частині України набуває культурно-освітній напрям: організація гімнастичних товариств й участь у міжнародних спортивних змаганнях, заснування та утримання шкіл і бібліотек, аматорських театрів, хорів, духових оркестрів, часописів. Просвітницька діяльність зосереджувалася в школах. Чеське шкільництво на Волині являло собою два типи освітніх закладів – державні та приватні. За архівними даними, у воєводстві протягом 20-х рр. функціонували як державні лише початкові школи з чеською мовою навчання, станом на 1921 р. таких шкіл нараховувалося лише 17. Найбільша кількість державних початкових чеських шкіл у середині 20-х рр. була в місті Луцьку та Луцькому повіті, де проживав на цей час 5271 чех, зокрема в селах Баківці, Боратин Чеський, Нове Теремно, Старе Теремно, Шклінь, Озеряни Чеські, Княгинінок, Струмівка, Копче та ін. Більшість учителів у початкових чеських школах – чеського походження, нерідко отримували освіту в Чехії, однак були й поляки та українці, як, наприклад, у колоніях Баковці, Нове Теремно й Струмівка

Луцького повіту.

Поряд із державною початковою школою в чеських поселеннях функціонувала й приватна школа. Тому традиції заснування та підтримки громадських шкіл серед чеського населення продовжувались і в міжвоєнні. В умовах посилення національного тиску, асиміляційної політики польських урядів та запровадження утравістичної освіти (закон 1924 р.) прагнення чеської громади зберегти свою культуру й мову виявилось, передусім, в організації широкої, розгалуженої сітки приватних початкових і середніх шкіл із чеською мовою навчання, що утворювалися громадською організацією «Чеська Матица Шкільна» (ЧМШ). ЧМШ утворено в грудні 1923 р. Установчі збори відбулися в Луцьку, у них узяли участь 192 представники чеських поселень Волині. У статуті, затвердженому й зареєстрованому 4 жовтня 1923 р., зазначалося, що товариство «...має на меті підтримку освіти серед чеського населення у Волинському воєводстві. Стоїть поза усякими організаціями. Єдиним його завданням є розвій чеського шкільництва і освіти з виключенням усякої політичної діяльності». Напрямами освітньої діяльності ЧМШ були заснування й утримання навчальних закладів; освітніх курсів для дорослих; видання підручників чеською мовою; організація бібліотек та громадських читалень тощо. Станом на 1929 р. ЧМШ утримувала 11 шкіл, зокрема в Дубинському повіті – чотири, Рівненському – дві, Луцькому – три, Здолбунівському – три. Організація оплачувала роботу вчителів і забезпечувала школу всім необхідним, купувала підручники для дітей із малозабезпечених сімей, організовувала обіди для учнів, а також, за необхідності, купувала будинки для шкіл. Так, з ініціативи керівника осередку ЧМШ у колонії Бачанівка Дубинського повіту Антоніна Боцека побудована школа.

Важливою подією в історії чеського шкільництва було заснування чеської школи в Луцьку, навчання в якій почалося в січні 1929 р. У перший рік роботи в ній навчалось 15 учнів 1–3 класів, а кожного наступного навчального року кількість учнів і класів зростала. У 1934 р. на подарованій Вацлавом Земаном, власником пивоварні в Луцьку, ділянці землі побудували нове приміщення школи, у якому, окрім школи, були бібліотека й осередок ЧМШ. Так,

у 1933 р. в школі функціонувало вже шість класів, а з 1934 р. Луцька чеська школа давала повну семирічну освіту. У цей час у ній навчалося 132 учні. Цікаво зазначити, що в старших класах (5–7) чеської школи навчалося більше учнів, ніж у початкових. Так, у 1934/1935 н. р. в 1–3 класах навчалося 44 учні, а в 4–7 – удвічі більше, 89.

Вірогідно чеські колоністи переводили до цієї школи дітей, які отримали початкову освіту у двомовній державній школі. Така тенденція зберігалася й до останнього навчального року в чеській школі – 1938/1939 рр., коли Луцьку чеську школу закінчила найбільша кількість випускників – 134. Луцька школа стала для чеської общини центром громадського та культурного життя [3].

Окрім ЧМШ, на теренах Волині діяли 25 спілок «Сокола», 84 хоріві капели, 47 театральних аматорських гуртки, 27 бібліотек. Чеські поселенці були активними пропагандистами фізкультурних занять та учасниками «сокольських» гуртків. Перша спілка на Волині утворилася в с. Квасилів Рівненського повіту у 1911 р., у 1922 р. відновила свою діяльність на чолі з учителем Антоніном Перним. «Сокольські» спілки утворені в Здолбунові, Вовковиях, Мирогощі, Страклові, Дубні, Рівному, Семидубах, Молодаві, Молодаві II, Глинську, Гульчі, ін. Волинські спілки увійшли до складу Чехословацької «сокольської» асоціації (ЧСА), яка надавала допомогу інвентарем, тренерськими кадрами й були найчисельнішою ланкою закордонних спілок ЧСА. У загальних щорічних зборах ЧСА в 1938 р. волинські чехи представили команду в кількості 600 осіб.

У міжвоєнний період відновилися й створювалася нова мережа бібліотек, які стали основою просвітницької роботи. Найбільші громадські бібліотеки діяли в селах Боратині, Квасиліві, Мощаниці, Новокраєві, Новому Рачині, Теремному, Вовковиях, Мирогощі, Глинську, Луцьку. Значну допомогу в цьому надавали уряд Чехословаччини та Об'єднання закордонних чехів, що діяло при міністерстві закордонних справ. Наприклад, бібліотека в с. Вовковиях із часу відновлення в 1923 р. мала у фонді лише 327 книг, за допомогою чехословацького міністерства освіти та народної просвіти в 1939 р. їх кількість у бібліотеці збільшилася до 1676, із них чеською мовою – 1127. У 1938 р. бібліотека нараховувала 1139 читачів, із них

чоловіків – 731 , жінок – 408 осіб. Чеська Матица організовувала шкільні бібліотеки, а також пересувні бібліотеки (усього – 34). Чехи передплачували часописи, ілюстровані журнали, пресу господарського характеру, цікавилися радіопередачами, купували багато грамплатівок, зокрема й фірми Їндржіха Їндржішека «Екстрафон».

Великою популярністю в чеських поселеннях користувалися аматорські театральні гуртки, наприклад у Малині, Страклові, Квасиліві, Мирогощі, Дорогостаях, Грушвиці, Мартинівці, Нивах Губинських, Губині, Дібровці, містах Луцьку та Рівному. Репертуар складався з популярних чеських, польських й українських творів, а кошти, отримані від реалізації квитків, використовували для придбання чи пошиття костюмів, поповнення бібліотечного фонду тощо. Одним з учасників такого драматичного гуртка був волинський чех Владімір Лібовіцький, який народився в 1906 р. в с.Новини Чеські Дубинського повіту. Батько В. Лібовіцького заснував у селі бібліотеку, мати-чешка добре знала українську мову та народні пісні, а син став артистом балету, закінчивши відому в Польщі балетну школу українського танцівника Василя Авраменка в Рівному. У другій половині 20-х рр. Лібовіцький бере активну участь у діяльності Просвіти: облаштував хату-читальню, здійснив постановку трьох українських вистав, за що й потрапив до списку «неблагонадійних». Виїхавши до Чехословаччини, він набував акторської майстерності та виступав у театрі, зокрема в Ужгороді, як танцівник, балетмейстер, актор.

Важливу роль у громадському житті Волині міжвоєнного періоду відігравали чеські часописи. Як і в попередні роки, часописи групували навколо себе общину, переконливо демонструючи її зусилля зберегти рідну мову, культуру. Першим на Волині чеським часописом був «Глас Волині» (с. Квасилів, 1926–1936 рр.), перше його число вийшло в Квасиліві, незмінним редактором був учитель Антонін Перний. Часопис мав постійні рубрики: «Хроніка», «Торговельні справи», «Господарський кореспондент», куточок ЧМШ, «Листи» тощо. Огляд номерів газети переконливо свідчить про значне зацікавлення чехів господарськими справами, дві останні сторінки часопису традиційно відводили рекламі чеських і

волинських підприємств, містилися повідомлення про торги та ярмарки, ціни на хміль і про хмелеярмарки в Жатці, оголошення про різні курси господарів тощо. «Глас Волині» також виступав як організатор культурно-освітнього життя чехів, розповідаючи про останні новини чеських колоній. Із 1936 р. вже в Луцьку опубліковано перший номер газети «Краянські лісти», яку редагував Йозеф Фойтік. Рубрики газети нагадували «Глас Волині», водночас розширення зазнає тематика статей, дещо зміщуються акценти: значну увагу приділено роботі ЧМШ; теми стосувалися не лише «волинських» питань, а мали загальнодержавний характер; аналізувалися проблеми становища не лише чеської меншини, але й інших етнічних груп; активно порушувалися й політичні питання, розглядалися відносини стосунків між Польщею та Чехословаччиною тощо. Зазнало змін і технічне виконання газети: запроваджено новий шрифт; літературний додаток друкували так, щоб його можна було зшити в книжечку; з'являються фотографічні матеріали. Отже, часопис набував загальнодержавного значення [5].

Злиття кордонів різних держав, уніфікація їхніх грошових одиниць і глобалізація економічних проблем, що у нинішньому світі має як гарячих прихильників, так і запеклих супротивників. Світова спільнота прийшла до розуміння того, що асиміляція етносів, зникнення з ужитку їхніх культур, які містять небачені й нечувані скарби, може призвести до інтелектуальної катастрофи людської цивілізації. Одним із засобів досягнення цієї мети є збереження та подальше здійснення прав і основних свобод людини.

Україна - багатонаціональна, поліетнічна держава з різноманітними цікавими культурами різних національностей. Тому питання надійного захисту культури національних меншин, толерантного ставлення представників різних етносів один до одного повинно завжди залишатися пріоритетним.

Література

1. Бармак М. В. Німецьке, чеське та єврейське населення Волинської губернії (1796-1914 рр.): розселення, господарське життя, міграції / М.В. Бармак. - Тернопіль : [б.в.], 1999. - 206 с.
2. Богуш А. М. Духовні цінності в контексті сучасної парадигми

виховання // Виховання і культура. – 2001. – №1 – С. 6- 8.

3. Главачек Р., Солдатюк М. Чехи на Дубенщині // Дубно і світ: Міжнар. ювіл. наук.-теорет. конф., присвячена 900-річчю м. Дубна, 25-26 серп. 2000 р. – Дубно, 2000. – С. 27-28.

4. Опанащук І.П. Фізична культура і спорт у Волинській губернії (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) // Житомирщина на зламі тисячоліть / ред. М. Костриця. – Житомир: М.А.К., 2000. – 390 с.

5. Солдатюк М.С. Культура, громадське життя та побут волинських чехів // Чехи на Волині: історія і сучасність : [Міжнар. наук.-краєзнав. конф., Житомир-Малин, 2001] / [Відп. ред. М.Ю.Костриця, В.І.Тимошенко]; Житомир. наук.-краєзнав. т-во дослідників Волині, Малин. район. держ. адмін., Малин. район. рада, Чеське культур.-освіт. т-во «Малинівське». – Житомир; Малин: Волинь, 2001. – 119 с

6. Чернілевський Д.В., Гішенічнюк О.В., Сідячева К. В., Духовна культура особистості: Навчальний посібник. – Київ-Вінниця: Академія креативної педагогіки, 2009. – 384 с.

7. Черепанова С.О. Філософія родознавства: Навчальний посібник . – К: видавництво «Знання», КОО, 2008. – 460 с.

8. Шиляр Л. Є. Національні меншини в політико – правовому просторі України (проблеми культурної самоорганізації та розвитку). – К., 2002. – 196 с.

9. Vazulik. J. Dejiny volunskych Čechu. Leta 1868 – 1914. – Praha, 1997. – 210 s.

Шпиталенко Галина,
кандидат історичних наук, доцент
Житомирський державний технологічний університет
член громадської організації
«Житомирська спілка волинських чехів»

ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ ЧЕХІВ ВОЛИНИ (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)

Волинь, як і вся Україна, були і нині залишаються поліетнічними. На її території пліч-о-пліч з українцями проживали й проживають десятки етносів, у тому числі й чехи. Чеська етнічна група тут утворилася в результаті масового переселення у другій половині ХІХ- на початку ХХ ст. чеських селян, ремісників, дрібної буржуазії, інтелігенції й складала значний відсоток загальної кількості мешканців південно-західних губерній Російської імперії.

Внаслідок специфічних умов розселення й традицій ведення господарства у себе на батьківщині чеська етнічна група значною мірою визначила характер й структуру економіки Волинської губернії у ХІХ-на початку ХХ ст. Проте чеські колоністи принесли на волинську землю не лише свої методи господарювання, а й своєрідні форми суспільних відносин, культурного життя тощо.

Насамперед зазначимо, що важливим чинником активізації громадського життя стало те, що російська влада на початку переселення визнала чехів-переселенців представниками окремої нації. Це забезпечило їм певну національну автономію. Так, уже в 1870 р., коли чеське переселення в регіон набуло масового характеру, в місцях їх компактного поселення були створені три чеські волості – Глинська, Дубенська та Луцька, а в 1872 р. – четверта, Купичевська [1]. До складу чеських волостей увійшли як села, де мешкали лише чехи, так і ті, де населення було змішаним, як правило, українсько-чеським. Колоністів, які прибували пізніше й селилися в Житомирському, Новоград-Волинському, Овруцькому повітах, уже не виділяли в окремі волості, а зараховували до вже існуючих селянських [2].

Із прийняттям чехами російського підданства російський уряд надав їм право адміністративного та судового самоврядування. Так, Є. Крижановський у своєму дослідженні зазначає, що після утворення чеських волостей чехи стали обирати й затверджувати старшин і сільських старост. Наприклад, першим Дубенським старостою був обраний чех Ф. Пршібил. До повноважень волосних управ входило ведення списків чехів-переселенців, перевірка їхніх документів, контроль за купівлею землі, приписка до сільських громад, організація громадського життя [3].

Слід зазначити, що організація громадського життя та самоврядування волинських чехів у досліджуваній період досягла порівняно високого рівня. Так, у своєму рапорті Київському, Подільському та Волинському генерал-губернатору дійсний статський радник А. Воронін, оцінюючи систему чеського самоврядування в 1877 р., зазначав, що «чехи відрізняються своєю повагою до влади, покірністю та ввічливістю. Переселенці, – писав він, – належать до нації, добре дисциплінованої в громадському житті, їхня громада є добре керованою. Вони беруть активну участь у житті своєї громади, чітко слідкують за діями своєї старшини. Сходи їхні бувають іноді галасливими, але поміркованими» [4]. Позитивно оцінював чеське самоврядування у своєму дослідженні «Чехи на Волині» й дослідник Є. Крижановський, зазначаючи, що чеська громада «взірцева, мирові посередники не нахваляться чехами, послушність у всьому бездоганна» [5].

Привертає до себе увагу прагнення колоністів спільно вирішувати питання побуту, освіти, релігії. Тому більшість їх звернень до органів влади та посадових осіб носять колективний характер [6]. Аналіз джерел свідчить, що в основі життя чеських громад краю було звичаєве право, між ними існувала кругова відповідальність. Так, є дані про те, що декілька чеських сімей за недостойну поведінку за рішенням громади були вислані назад у Богемію [7].

Архівні документи свідчать про існування в чеських громадах взаємодопомоги й підтримки. Так, чехи с. Мирогоща Дубенського повіту в лютому 1905 р. і в наступні роки активно допомагали декільком інвалідам – жертвам російсько-японської війни, а також

підтримували сім'ї загиблих на війні односельчан [8].

Звичайно, далеко не завжди чеським сільським управам вдавалося захистити членів своєї громади. Так, у фондах Центрального державного історичного архіву (ЦДІАУК) є цілий ряд справ про прохання чехів зарахувати їх до міщан м. Острога, оскільки «від селянської управи вони не знаходять достатнього захисту своїх привілеїв» [9].

Слід зазначити, що багато уваги чеські волосні управи приділяли й організації в поселеннях культурно-освітніх закладів. Так, у 70-х рр. XIX ст. у Глинську Рівненського повіту, Семидубах та Мирогощі – Дубенського та в інших чеських поселеннях створюються своєрідні клуби [10]. Це, як правило, були окремі приміщення при готелях, у шинках, де можна було почитати чеські газети й журнали, послухати оркестр, подивитися виставу, поспівати тощо [11]. Чехи збиралися в них кожної неділі й у свята. Часто в громадських приміщеннях здійснювалися поминки з дотриманням суто чеських традицій цього ритуалу [12].

Більшість чехів, які переселялися на Волинь, уміли читати й писати. Напевне тому, як свідчить аналіз джерел, багато з них відразу ж після переселення взялися за створення бібліотек, які стали не тільки місцем для спілкування, підвищення свого освітнього рівня, а й певною ланкою, яка зв'язувала чехів з колишньою батьківщиною. Адже там можна було почитати чеські газети, журнали і навіть книги [13]. Місцева влада на початку переселення не чинила перешкод для їх отримання. Ті, хто підписувався на книги, одержували їх у спеціальних агентів, які ходили по домівках. Переселенці, як правило, читали книги Немцевої, Галка, Гавлічка, Бенеше, Тршебізького, а також Шевченка, Тургенєва, Гоголя, Гюго, Ібсена та ін. [14].

Проте перевагу чехи-переселенці віддавали періодичній пресі. Так, у ряді їхніх поселень навіть існували громадські об'єднання, які передплачували чеські газети та журнали з Австрії та самої Чехії. Колоністи уважно слідкували за тим, що діється на їх батьківщині. Аналіз джерел свідчить, що провідне місце серед періодики, одержуваної з-за кордону, займала газета «Narodni listi». Головний відділ друку Міністерства внутрішніх у зв'язку з цим зобов'язав

варшавську цензуру уважніше перевіряти друковану літературу. А начальник Волинської губернської жандармерії полковник Мезенцев у циркулярі звертав увагу своїх підлеглих на те, що чеський селянин Й. Свобода з Глинська одержував з-за кордону книги й журнали. Він зокрема писав: «У мене є дані, що Й. Свобода одержує з-за кордону нелегальну літературу. Я зобов'язую Вас слідкувати за його кореспонденцією». Висловлював тривогу через подібні «вісті, що проникають в сільське населення» й Київський генерал-губернатор [15].

Як свідчать архівні джерела, протягом 1907–1908 рр. чехи-колоністи в Російській імперії щомісячно отримували з батьківщини журнал «Národníček». Він був розрахований на тих чехів, які вели фермерське господарство й жили віддалено від храмів на десятки верст. Проте в 1908 р. ввезення цього журналу в Росію було заборонено владою як небезпечне для широкого загалу [16].

Слід зазначити, що цікавилися чехи-колоністи і місцевими російськими виданнями, були їх дописувачами, оскільки через ці видання чехи-волиняки підтримували стосунки з іншими чеськими поселенцями в Росії, знайомилися з їхнім життям, ділилися здобутками та проблемами. Також на шпальтах газет «Киевская мысль», «Киев», «Киевлянин» висвітлювали життя волинських чехів, діяльність їх товариств тощо. Так зокрема у квітні 1916 р. газети опублікували повідомлення та матеріали про з'їзд чесько-словацьких громад, що відбувався 12–18 квітня в Києві. У 1870 р. надійшло прохання від чеської громади колонії Мирогоща Дубенського повіту розмістити статтю про відкриття там чеського училища [17]. Про релігійні справи чехів повідомляв журнал «Волынские епархиальные ведомости».

Особливе місце у житті чеської громади Волині займали періодичні видання, які видавалися завдяки спільним зусиллям чехів-емігрантів та місцевої громадськості.

Так, у 1905 р. у світ вийшла чесько-російська газета «Вести», яка висвітлювала розвиток громадського життя, торгівлі, мистецтва й писемності населення в краю, у тому числі й волинських чехів [18].

У 1906 р. в Лодзі за редакцією Б. Проказки було розпочато

видання чесько-російської газети «Ceskoryskiu listy». Газета видавалася чеським євангелістським благодійним і освітнім товариством «Єднота». Товариство створювало бібліотеки, організовувало лекції, курси для неписьменних, агітувало за створення чеської школи в Лодзі, матеріально підтримувало й допомагало одержати роботу чеським євангелістам у Росії. Оскільки на Волині також мешкали чехи-євангелісти, то видання тут досить активно розповсюджувалось.

Важливу роль у громадському й культурному житті чеських переселенців відігравав часопис «Rusku Cech», який видавав у 1906–1908 рр. у Києві волинський поміщик й власник київського готелю чех В. Вондрак разом з головним редактором В. Яндою. Всього за цей час вийшло більше 20 номерів часопису, на сторінках яких публікувалися матеріали про новини з чеських поселень, політичні огляди, матеріали про чесько-російські стосунки, господарський огляд і реклама чеських фірм. Газета захищала інтереси чеської меншини, критикувала найреакційніші сторони політичного життя Росії. Газетою була проведена велика робота з відновлення чеських шкіл [19].

Заслугою часопису було те, що він організував спілку «Чеських пивоварів», регулярно друкував матеріали з технології пивоваріння, інформацію про стан цієї галузі в Росії і за кордоном тощо.

Багато уваги приділяв «Rusku Cech» й питанням чеської культури, зокрема тижневик звертав увагу на те, що «культурне життя деяких чеських сіл зводиться лише до кількох танцювальних «плесів» (балів) на рік. Молодь чоловічої статі проводить літні післяобідні дні біля шинку, а дівчата ходять по вулицях без будь-якої мети». Автор статті орієнтує волинську молодь на влаштування драмгуртків і екскурсій. Оглядач тижневика з Луцька писав, що «30 років безпечного життя, яке присвячено одержанню прибутків, зробило нас байдужими до всього, що не давало нам матеріальний і негайний успіх ... Газет ніхто не читає ...» [20].

Разом з тим тижневик «Rusku Cech» торкався на своїх сторінках гострих політичних тем, зокрема діяльності ультраправої чорної сотні. Так, у 1708 р. у статті «Чорносотенці і чеський селянин» писалося про те, що кількість чорносотенців на Волині різко зростає,

і гасло «Росія для росіян» створює конфліктну ситуацію там, де раніше її не було. Стаття була написана російською мовою. У цьому ж номері було надруковано текст царського маніфесту від 10 травня 1870 року «О водворении чехов на Волыни» і читачам пояснювалось, що «чехи мають право на землю, яку обробляють» [21].

Газета систематично друкувала матеріали про господарську діяльність поселенців. У рубриці «Господарська бесіда» давались кваліфіковані поради селянам.

Взагалі ж, оцінюючи діяльність тижневика, потрібно віддати йому належне – він згуртував навколо себе цвіт чеської інтелігенції: О. Поспішила, Ф. Коваржика, В. Оліча, М. Поспішила та ін. Завдяки «Rusku Cech» в 1908 р. вийшла праця В. Оліча «Історія чеського переселення на Русь».

На жаль, у 1908 р. часопис припинив своє існування, оскільки він був могутнім чинником єднання чехів в умовах еміграції, формування їхньої національної самосвідомості, що суперечило основним принципам імперської політики щодо іноземних колоністів, особливо тих, які мешкали у прикордонних губерніях Російської імперії.

Все ж у 1911 р. почав виходити новий часопис «Cechoslovan» за редакцією волинського чеха В. Швіговського. Наступним його редактором був журналіст і письменник Говорка, який викладав чеську історію у Київському університеті Св. Володимира.

Часопис публікував матеріали про господарський стан чеських сіл, розвиток у чеському середовищі освіти й шкільництва. У 1911 р. редакція видала календар для чехів Російської імперії.

Аналіз документів ЦДІАУК свідчить, що на початку 90-х рр. ХІХ ст. в Україні виникає ряд чеських благодійних і просвітницьких організацій. Так, у вересні 1907 р. у Києві розпочало свою роботу Чеське благодійне й освітнє товариство імені Я. Коменського. Його статут визначав, що метою діяльності товариства є надання підтримки й матеріальної допомоги незаможним та безробітним співвітчизникам, піклування про престарілих і калік, сприяння у поверненні на батьківщину тих, хто цього потребував, забезпечення освіти дітям чеських емігрантів у Росії. Товариство

ім. Я. Коменського отримало право на проведення масових публічних заходів: лекцій, вистав, музичних і танцювальних вечорів, благодійних ярмарок, екскурсій тощо [22].

Важливим напрямом діяльності Чеського товариства ім. Я. Коменського була також пропаганда чеської мови й здобутків національної культури серед чеських селян-колоністів в Україні. З цією метою в 1911 р. члени товариства неодноразово виїздили в місця компактного проживання чехів на Волині, Київщині, Поділлі та Південній Україні, а з 1912 р. для ознайомлення чеської меншини й української громадськості з кращими творами чеських письменників товариство організувало пересувну бібліотеку. Починаючи з 1913 року в Києві постійно працювала чеська бібліотека, послугами якої могли скористатися всі бажаючі.

Просвітницькою та благодійною діяльністю серед чехів-переселенців Російської імперії займалися також товариства «Чеська бесіда», «Чеська літературна бесіда», «Бесіда». Членами товариств були купці, власники броварень, майстерень, магазинів, учителі, музиканти, рідше – кваліфіковані робітники [23]. Метою діяльності товариств, зокрема чесько-слов'янської «Бесіди», яка діяла в Києві, було надання допомоги в заснуванні шкіл, виданні книг й посібників для народного читання, благодійні допомоги сиротам, переселенцям. Із статуту товариства видно, що воно мало стати центром культурно-освітнього життя не тільки київських чехів, а головним чином чеських колоністів усієї Російської імперії, у тому числі й чехів-волинян [24].

Поряд із всеросійськими чеськими товариствами, які опосередковано працювали на Волині, в краї діяли й місцеві чеські громадські об'єднання. Одними з перших організаторів чеських товариств на Волині стали пожежні команди, які не лише володіли матеріальними цінностями, а поза як пожеж було мало, то пожежники мали багато вільного часу й могли приділяти увагу організації хорів, оркестрів, аматорських вистав, організовували гуляння з танцями і розвагами.

Існує думка, що саме між чеських емігрантів на Волині з'явилися перші спортивні товариства «Сокіл». Так, у 1870 р. вони вже діяли в чеських колоніях Мирогоща й Семидуби Дубенського

повіту. Почесним старостою товариства в с. Мирогоща був двадцятирічний син Київського генерал-губернатора Д. Дондуков-Корсаков, начальником – учитель В. Свобода. Усього до складу цього об'єднання входило 22 особи. На основі аналізу архівних документів є підстави стверджувати, що вищезгадане товариство спочатку в 1907 р. з'явилося в Києві, а згодом здобуло популярність серед чеського населення Волині. Так, у 1910–1914 рр. його філії були організовані у Дубно, Житомирі, Рівному [25], а 16 лютого 1912 р. філія товариства «Сокіл» почала діяти в с. Квасилові Володимир-Волинського повіту [26]. І хоча це були спортивні товариства, все ж вони були засновані на чеській національній основі і стали досить вагомим чинником розвитку й становлення громадського життя колоністів, важливими громадсько-культурними осередками волинських чехів.

З метою матеріальної підтримки чехів-колоністів у 1909 р. в Житомирі при євангелічній лютеранській школі було зареєстроване чеське товариство допомоги бідним.

Проте архівні документи свідчать, що не завжди Волинським чехам-переселенцям вдавалося реалізувати свої прагнення до об'єднання й взаємопідтримки. Так, у 1906 р. урядовцями було відмовлено в реєстрації Здолбунівському чеському благодійному й просвітницькому товариству, хоч воно переслідувало досить благородну мету, а саме «допомагати співвітчизникам у наданні їм необхідної освіти, відкривати лікарні, притулки, дешеві їдальні, влаштовувати дитячі садки, школи, засновувати бібліотеки, видавати журнали», оскільки чиновників насторожило те, що в статуті майбутнього товариства йшлося про прагнення «об'єднати чехів на основі винятково їх національних інтересів».

Наведений вище матеріал свідчить про достатньо високий рівень самоорганізації чеських колоністів, організації чеської громади, що відіграло важливу роль у збереженні їх як нації в умовах еміграції. Проте, якщо на початку чеського переселення цей процес підтримувався владою, то у другій половині 80-х рр. – на початку ХХ ст. її політика була спрямована на його обмеження, оскільки в цей час погіршилися відносини Росії з Австро-Угорщиною. Наявність усіх національних осередків окрім

російських біля західних кордонів імперії, зокрема у Волинській губернії, на думку багатьох дослідників, була небажаною з погляду безпеки для основ російської державності [27].

Важливе місце в житті чеської громади Волині посідав театр. Це пояснювалося тим, що в другій половині XIX ст. Чехія переживала становлення свого національного театру як важливого чинника консолідації чеської нації. Тому цілком зрозуміло, що опинившись далеко від батьківщини чеські колоністи приділяли йому особливу увагу. Вони відразу взялися за створення аматорських театральних гуртків. Так, у ЦДІАУК збереглося прохання чехів с. Ульбарів Дубенського повіту Гімлера, Пітера та ін. дозволити влаштувати театральні вистави в будинку чеха В. Ржичі. Кошти, зібрані від вистав, колоністи зобов'язувалися передати на користь Червоного Хреста, інших благодійних закладів. Репертуар майбутнього театру включав комедії Новака «Телефон» і Гернера «Жіночі сльози», п'єси «У п'ятницю» та «Свято в млинах або пан лікар, Ви помиляєтеся» та ін. [28]. Такі театри стали невід'ємною складовою життя багатьох чеських громад. Наприклад, у рапорті генерал-губернатору вже згадуваний нами А. Воронін повідомляє: «У більшості чеських поселень їхні мешканці влаштовують свої домашні театри, на яких ставлять чеські народні п'єси» [29]. Одним з найбільших був театр у с. Борятин Дубенського повіту. Режисерами таких театрів найчастіше були вчителі, музиканти, іноді навіть пожежники, акторами – сільська молодь і школярі. Влітку театральні вистави грали на лузі, де ставили столи й робили сцену. Школярі розповідали вірші та співали пісні, а ввечері танцювали. Узимку вистави ставилися в готелях. Під час різдвяних свят проводили спеціальні вистави для дітей. На аматорських сценах ставилися історичні драми, зокрема присвячені життю Я. Гуса, Я. Жижки. Багато п'єс виконувалися на рідній чеській мові. Так, газета «Волинь» у 1912 р. повідомляла про надання Волинським губернатором начальнику Семидубенської добровільної пожежної дружини В. Новаку й чеській громаді с. Квасилів Володимир-Волинського повіту дозволу на влаштування в цих селах вистав чеською мовою [30]. Ряд п'єс виконували українською й російською мовами. Наприклад, у 1908 р. у чеському Борятині Луцького повіту

учнями місцевої школи була інсценізована п'єса М. Гоголя «Ніч перед Різдом» [31].

Водночас чеська громада Волині з радістю зустрічала й сприяла гастролям у краї чеських культурних діячів. Так, газета «Rusku Sesh» висловлювала вдячність Житомирському артистичному товариству за організацію концертів оркестру під керівництвом диригента Є. Валека. Програма концертів включала чеські твори – «Слов'янський танець» Дворжака, «Меланхолію» Направника тощо й була з великим успіхом сприйнята вдячними слухачами.

Надзвичайно цікавою сторінкою життя чеських емігрантів Волині в досліджуваний період було їх музичне життя. Зазначимо, що українсько-чеські музичні стосунки мають давню історичну традицію. Так, раннє становлення чеської професійної світської культури, з одного боку, втрата незалежності (1620 р.) і тяжке становище чеського народу під владою Габсбургів – з другого, призводили до масової еміграції за межі батьківщини у XVIII–XIX ст. значної частини населення, в тому числі й чеських музикантів. Їх високий професіоналізм, виконавський артистизм, педагогічна майстерність сприяли становленню національних музичних шкіл багатьох європейських країн, у тому числі й Росії. Так, великого впливу чеської музичної культури зазнав основоположник української класичної музики М. Лисенко.

Слід зазначити, що на Волині чеська музична культура поширювалась ще з початку XIX ст. Так, у 1810 р. при базилянському костюлі в Любарі бажаючі навчатися музиці мали можливість брати уроки гри на скрипці, флейті, кларнеті, гітарі та фортепіано у скрипаля М. Польхейма та «метра фортепіано» М. Ленхарда (обидва чеського походження) [32].

У 1818 р. у капелі графа М. Комбурлея в Житомирі працював відомий чеський скрипаль, композитор, диригент Ф. Бліма (1770–1822 рр.).

У цьому ж році у Волинській гімназії вищих наук у Кременці викладав музику, співав, керував хором уродженець Богемії, що отримав освіту в Празі, Й. Ваньончик [33]. Залишив слід на культурному ландшафті Волині й чеський музикант Й. Шадек, який давав уроки гри на скрипці та фортепіано учням місцевої

чоловічої гімназії [34].

З 1843 по 1862 рр. у Житомирському жіночому зразковому пансіоні за запрошенням працювали викладачами музики чех Ришанек, Нехлеба, Поль, Щасний, Новак [35].

Чверть століття в Житомирі жив і працював видатний чеський скрипаль, композитор і мистецтвознавець Е. Несвадба (1817–1877). Він у складі смичкового квартету давав публічні концерти, викладав музику, а в 1877 р. очолив «Музичне товариство», яке успішно діяло протягом кількох років [36]. Активними учасниками мистецького життя Волині були також Е. Валек – органіст, композитор, музичний критик, диригент симфонічного оркестру [37], Ф. Шмідт – диригент, скрипаль [38]. У 60-х рр. ХІХ ст. в Луцьку жив і працював відомий чеський музикант І. Русс, музику якого активно популяризував вже відомий нам тижневик «Rusky Sesh» [39].

Аналіз джерел свідчить, що вже під час заснування перших чеських колоній по Волині рознеслася слава про чехів як чудових музикантів. І це було закономірно, адже в багатьох їхніх сім'ях діти змалку вчилися грати на скрипці або інших музичних інструментах. Тому чи не першими громадсько-культурними осередками в чеських селах стали самодіяльні оркестри, які репрезентували чеську культуру на Волині [40]. При школах, церквах місцевими любителями музики організовувались хори, оркестри, які відігравали важливу роль не тільки в художньо-естетичному, а й у релігійно-моральному вихованні чеської молоді. А. Воронін писав, що «немає чеського поселення, в якому не знайшлося б декількох чоловік, які вміють грати на духових інструментах. У вільний від роботи час вони пропонують свої музичні послуги в навколишніх селах» [41]. Ці музиканти створювали оркестри і таким чином підробляли на різних урочистостях. Тому на Волині в ХІХ – на початку ХХ ст. мандрівні оркестри були звичайним явищем. Так, у кореспонденції київської газети «Заря» 25 жовтня 1884 р. відзначалося, що найбільше таких мандрівних музикантів давала північна частина Волині. Зокрема, там відзначалося, що: «На Поліссі часто можна зустріти чеські колонії в 15–20 будинків, в яких узимку залишається 5–6 чоловіків, усе інше чоловіче населення після закінчення польових робіт відправляється в найближчі міста

(Житомир, Київ, Чернігів), як кажуть вони «na zdobutek» [42].

Серед чехів Волині було досить багато високопрофесійних музикантів, і їх діяльність торкнулась різних сфер культурного життя Волині: загальної та професійної педагогіки, концертного виконавства, організації мистецького життя. Все це збагачувало українську музичну культуру, сприяло її професіоналізації. Разом з тим музичне мистецтво, музична народна творчість служили важливим чинником національного єднання та згуртування чеської громади на Волині.

Таким чином, переселившись на Волинь, чеські колоністи принесли з собою свої національно-культурні традиції, народну творчість, музику й першими репрезентували їх в Україні. Опинившись далеко від батьківщини, вони зуміли їх зберегти, збагатити, наповнити новим особливим змістом. Використовуючи народну музичну творчість як засіб заробітку, чехи вбачали в ній і важливий засіб національного єднання, духовного й патріотичного виховання. Самодіяльні музичні колективи, аматорські театри, концерти, народні гуляння з танцями і розвагами служили могутнім засобом не тільки морально-релігійного та художньо-естетичного виховання молоді, а й збереження чехами своєї самобутності. В умовах русифікації різноманітна громадсько-культурна діяльність, сімейне виховання, плекання рідної мови та культури мало величезне значення для збереження чеськими колоністами національної самосвідомості, звичаїв, традицій.

Як представники спорідненого слов'янського народу вони з повагою ставилися до культури нової для них країни, вивчали її звичаї, прагнули зблизитися з місцевими жителями. Усе це врешті-решт вело до співробітництва в галузі господарства, побуту, культури. Не випадково, в 1925 р. відомий чеський етнограф Є. Рихлік зазначав: «Загартовані скрутними обставинами життя на своїй Батьківщині, чехи не лишалися пасивними і на своїй новій батьківщині. Багато змін і нових рис запровадили вони у своє нове оточення і стали в житті України за один з таких складових елементів, якого не можна обминути. Не зважаючи на самобутність своєї національної культури, чехи на Україні підлягали впливові нового оточення. Порівнюючи тепер чеха з Чехії з українським

чехом, бачимо в останньому цілком іншу, нову людину, зовсім новий етнографічний варіант. Обопільний вплив чехів і українців торкається в першу чергу сільськогосподарської практики і взагалі економічних стосунків. Проте уважний спостерігач легко запримітить, що цей вплив іде значно далі, що він захоплює цілу безмежну діяльність культурного життя, всі прояви матеріального та духовного побуту, що він, нарешті, викликав переформування деяких особливостей народного характеру» [43].

Література

1. ЦДІАУК. – Ф. 442. Оп. 317. Спр. 92. Ч. 2. Арк. 41.; Оп. 617. Спр. 128. Арк. 30, 48, 78; Крижановский Е.М. Чехи на Волини. – С. 832.
2. Там само. – С. 847.
3. Там само. – С. 848.
4. ЦДІАУК. – Ф. 442. Оп. 317. Спр. 92. Ч. 3. Арк. 134.
5. Крижановский Е.М. Чехи на Волини. – С. 883.
6. ЦДІАУК. – Ф. 707. Оп. 87. Спр. 5432. Арк. 108-109; Оп. 227. Спр. 14. Арк. 443-445; Спр. 49. Арк. 2; Ф. 1598. Оп. 1. Спр. 29. Арк. 164; Ф. 442. Оп. 317. Спр. 92. Ч. 3. Арк. 19.
7. Волынские епархиальные ведомости. – 1894. – № 9. – С. 268.
8. Ковба Ж.М. Названа праця. – С. 176.
9. ЦДІАУК. – Ф. 442. Оп. 695. Спр. 62. Арк. 1-10.
10. Ковба Ж.М. Названа праця. – С. 140-141.
11. ДАЖО. – Ф. 158. Оп. 1. Спр. 400. Арк. 9.
12. Солдатюк М.С. Культура, громадське життя та побут волинських чехів // Чехи на Волині: історія і сучасність. – С. 82.
13. ЦДІАУК. – Ф. 442. Оп. 830. Спр. 133. Арк. 2.
14. Солдатюк М. Названа праця. – С. 81.
15. ЦДІАУК. – Ф. 294. Оп. 1. Спр. 125. Арк. 1-92; Ф. 442. Оп. 620. Спр. 383. Арк. 4.
16. ЦДІАУК. – Ф. 295. Оп. 1. Спр. 277. Арк. 6; Ф. 442. Оп. 862. Спр. 116. Арк. 1-26.
17. ЦДІАУК. – Ф. 707 Оп. 87. Спр. 5432. Арк. 108-109.
18. Солдатюк М.С. Названа праця. – С. 82.
19. Там само. – С. 84.
20. Ruski sech. – 1907. – 8 травня.
21. Там само.

22. Сидорчук О.С. Діяльність Чеського благодійного й освітнього товариства ім. Я.А. Коменського в Україні (1907–1914 рр.) // Чехи на Волині: історія і сучасність. – С. 75–76.
23. ЦДІАУК. – Ф. 275. Оп. 1. Спр. 1727. Арк. 8–13.
24. Там само. – Ф. 442. Оп. 620. Спр. 383. Арк. 9–11.
25. ДАЖО. – Ф. 329. Оп. 1. Спр. 89. Арк. 3.; Спр. 21. Арк. 2.
26. Там само. – Спр. 3. Арк. 64–65.
27. Потапчук Л.Ф., Комар В.В., Савчук О.А. Названа праця // Національні меншини Правобережної України. – С. 34.
28. ЦДІАУК. – Ф. 442. Оп. 697. Спр. 265. Арк. 3, 54; Оп. 317. Спр. 92 ч. 3. Арк. 135.
29. Там само. – Оп. 317. Спр. 92 ч. 3. Арк. 135.
30. Вольнь. – 1912. – № 57.
31. Ковба Ж.М. Названа праця. – С. 153.
32. ДАЖО. – Ф. 71. Оп. 1. Спр. 29. Арк. 8 (зв). – 9; ЦДІАУК. – Ф. 707. Оп. 314, 1820. Спр. 11. Арк. 18 (зв); Оп. 1803. Спр. 5; Арк. 11; Шамаєва К.І. Чеські музиканти на Волині // Чехи на Волині: історія і сучасність. – С. 4–5.
33. ДАЖО. – Ф. 71. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 262–263 (зв).
34. Вольнские губернские ведомости. – 1854. – № 30.
35. ЦДІАУК. – Ф. 707. Оп. 15. Спр. 318; Оп. 16. Спр. 418; Оп. 19. Спр. 60. Арк. 2.
36. Снідевич Е.В. До історії чеської діаспори на Волині // Чехи на Волині: історія і сучасність. – С. 65.
37. Русская музыкальная газета.. – 1909. – № 9.
38. Жизнь Вольни. – 1914. – № 123.
39. Попов В.Ж. Названа праця. – С. 20.
40. Забелин А. Названа праця. – С. 183.
41. ЦДІАУК. – Ф. 442. Оп. 317. Спр. 92. Ч. 3. Арк. 135.
42. Заря. – 1884. – 25 жовтня.
43. Рихлік Є.А. Досліди над чеськими колоніями на Україні // Записки етнографічного товариства. Кн. 1. – К., 1925. – С. 34.

*Лях-Породько Олексій,
кандидат історичних наук,
член громадської організації
«Житомирська спілка волинських чехів»*

ЗАГАЛЬНИ ОГЛЯД УЧАСТІ УКРАЇНСЬКИХ СОКОЛІВ У ВСЕСОКІЛЬСЬКОМУ ЗЛЬОТІ У ПРАЗІ (1912 Р.)

Всесокільські злети мають багаторічну історію. Вже понад 150 років вони успішно проводяться в столиці Чехії Празі. Перший Всесокільський зліт відбувся у 1882 р. і був одним із найперших міжнародних спортивних змагань. Щорічне проведення, щоразу збільшення кількості учасників та розширення географії країн-учасниць сприяли формуванню належного авторитету цим заходам на міжнародній арені. Водночас Всесокільські злети відігравали значну роль не лише у гімнастично-спортивній сфері, а й мали геополітичне значення для суспільства. Однією з особливостей злетів було їх національне, загальнодержавне та міжнародне визнання.

У Всесокільських злетах брали участь представники різних країн Чехії, Словаччини, Болгарії, Польщі, Словенії, Сербії, США, Франції, Великої Британії тощо. Окрім зазначених держав у Всесокільських зльотах активну участь брали й українські соколи (наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. з Австро-Угорської та Російської імперій, а у 20-30-х рр. ХХ ст. в еміграції). Виступи представників українського сокілства мали велике значення для презентації України як складової міжнародної спільноти.

Питання участі українських соколів у Всесокільських зльотах залишається ще не достатньо дослідженими. Здебільшого фахівці згадують про участь у злетах представників українського сокілства за часів Австро-Угорської [1] або Російської імперій [7] і подекуди фрагментарно в еміграції. У той час як це питання потребує окремого дослідження для з'ясування особливостей їх участі у Всесокільських злетах.

Попробуємо здійснити історико-теоретичний аналіз та

з'ясувати особливості участі й результати виступів українських соколів у Всесокольському злеті 1912 р.

Всесокольські злети мають понад 130-річну історію проведення. Перший загальний зліт соколів відбувся у 1882 р. у Празі. Участь у ньому взяли представники сокольських товариств Чехії, США, Словенії, Хорватії тощо. Хоча сокольство в Україні розвивається ще з кінця ХІХ ст. (на території сучасної України, яка у ті часи перебувала у складі Російської та Австро-Угорської імперій сокольські осередки виникли у 1870 та 1894 рр. відповідно), на жаль, цього разу українські соколи не мали змоги виступати у змаганнях. На заваді стало декілька проблем: по-перше, геополітика (відсутність незалежної держави, замовчування слов'янським рухом українського питання тощо); по-друге, соціально-культурне становище українського народу (утиски мови, традицій, історії тощо); по-третє, економічний стан населення (зубожіння широких верств населення тощо). З цих же ж причин українські соколи були позбавленні можливості брати участь у наступних Всесокольських злетах 1891, 1895, 1901 рр. (у 1901 р. представники українського «Сокола» зі Львова надіслали вітальну телеграму з нагоди проведення ІV Всесокольського злету). Однак, у 1907 р. серед учасників V Всесокольського злету ми спостерігаємо представників українського сокольства з Києва та Ялти [2; 3].

Беззаперечно одне з ключових місць в історії сокольського руху посідає VI Всесокольський зліт 1912 р. Він одночасно був I Всеслов'янським злетом та мав стратегічне міжнародне значення. У цьому злеті взяли участь соколи із США, Хорватії, Чехії, Болгарії, Сербії, Словенії, Російської імперії, гімнасти з Парижа, Лондона та інших міст. Однією з особливостей цього річного Всесокольського злету було те, що українські соколи представляли сучасну Україну, територія якої у ті роки знаходилася у складі Австро-Угорської та Російської імперій.

Однак і цього разу для того, щоб взяти участь у Всесокольському злеті українським соколам довелося долати перешкоди. Наведемо приклад, який розкриває сутнісні причини проблеми. Так напередодні VI Всесокольського зльоту 1912 р., виникла проблема україно-польських відносин. Зокрема, керівництво польського

соколу висунуло вимогу щодо участі у злеті лише тоді, коли до Праги не приїдуть українські соколи. Ось як про це пише П. Каділін: «Пражский президиум во имя примирения с поляками, пожертвовал русским отрядом галичан и он не был приглашен на братский праздник» [6, с.3]. На жаль, такі випадки в історії сокільських взаємовідносин не поодинокі. Незважаючи на такого роду перепони все ж таки українські соколи взяли участь у зльоті.

Сокільські товариства, з українських земель Російської імперії мали такий кількісний склад: Київ – 33, Харків – 11, Катеринослав – 72, Одеса – 43, Чернігів – 30, Полтава – 8, Богодухів – 6, Житомир – 26, Кам'янець-Подільськ – 6.

У складі харків'ян відправились: брати Мали, К. Вік, К. Бенеш, Ф. Валек, В. Вацик, брати Пелепейченко, І. Платонов, сестри Пелепейченко, В. Татаринів, Р. Бородаєвський, Б. Поздняков. Кияни їздили у складі 15 осіб (10 чоловіків та 5 жінок), зокрема: А. Коваржик, брати Галаневичи, Г. Мазуркевич, М. Єремєєв, В. Левітон, Е. Турчанинов, Е. Сошка [4].

У змаганнях одиночок нижчого розряду підсумки такі: Вік Карл (Харків) – I приз, великий диплом, посів третє місце, набравши 77 балів; Вондра Індрих (Кам'янець-Подільський) – I приз, великий диплом, третє місце, 77 балів; Коваржик Алоїз (Київ) – I приз, великий диплом, шосте місце, 75,75 балів; Бенеш Карл (Харків) – I приз, великий диплом, шосте місце, 75,75 балів; Чила Антон (Одеса) – I приз, великий диплом, дев'яте місце, 75 балів [5].

У п'ятиборстві посіли наступні місця: Галаневич Борис (Київ) – I приз, липовий вінок зі срібною монограмою та великий диплом, дванадцяте місце, 80,71 бал; Галаневич Євген (Київ) – I приз, липовий вінок зі срібною монограмою та великий диплом, сорок дев'яте місце, 60,83 балів; Комаров Олександр (Чернігів) – II приз, великий диплом, сімдесят перше місце, 52,7 балів; Бистрицький (Одеса) – II приз, великий диплом, сімдесят п'яте місце, 52,3 бали; Турчанинов Євген (Київ) – III приз, малий диплом, сто десяте місце, 45,7 балів; Тимофєєв (Одеса) – без приза, сто п'ятдесят четверте місце, 38,53 бала; Броєцький (Одеса) – без призу, двісті шосте місце, 15,03 бали.

У групових змаганнях нижчого розряду представники

українських соколів посіли такі місця: Харків – четверте місце, I приз, липовий вінок зі срібною монограмою та великий диплом, набравши 456,5 балів із 500 можливих; Київ – одинадцяте місце, I приз, липовий вінок зі срібною монограмою та великий диплом, 443 бали; Катеринослав – п'ятнадцяте місце, I приз, липовий вінок зі срібною монограмою та великий диплом, 440,85 балів; Одеса – п'ятдесят п'яте місце, I приз, липовий вінок зі срібною монограмою та великий диплом, 409,12 балів; Чернігів – дев'яносто восьме місце, II приз, липовий вінок та малий диплом, 391,75 балів; Кам'янець-Подільський – сто тридцять сьоме місце, липовий вінок та малий диплом, 373,12 балів.

Помітною та представницькою була делегація українського сокілства з українських земель Австро-Угорської імперії, яка налічувала понад 30 осіб, під проводом І. Боберського, Л. Цегельського, М. Волошината начальника С. Гайдучка [8]. Окрім них до Праги прибули: зі Львова – М. Буфан, А. Гап'як, І. Гозияш, О. Гошовський, В. Гузар, О. Гузар, О. Доманик, І. Дудич, М. Зазуляк, Кривецький, Є. Михалевич, Л. Огоновський, О. Павлюк, І. Панич, П. Пньовський, О. Пялинський, М. Федусевич, С. Ференцевич, І. Чорній; Нижньої Липиці – Т. Гвоздецький; Надвірної – Г. Чеховський; Свистільників – Ю. Боднар; Станіславова – Ц. Збудовський, Л. Кубринович, І. Мирон, С. Мишкевич, В. Янович; Стрия – А. Гарасимів, Б. Гарасимів; Тернополя – Т. Остапюк; Трускавця – А. Білас, В. Гута; Ширця – В. Чорний та ін. Також до Праги приїхали відомий український активіст, громадський діяч М. Міхновський, лікар І. Луценко [9].

Наводимо детальні результати виступів українських соколів у Всесокільському зльоті 1912 р.

Результати гімнастичних змагань:

Попович Віталій (Катеринослав) – I приз, великий диплом, 11 місце, 74,5 бала;

Волек Франтішек (Харків) – I приз, великий диплом, 11 місце, 74,5 бала; *Тісен Індрих* (Катеринослав) – I приз, великий диплом, 17 місце, 73 бала; *Галаневич Євген* (Київ) – I приз, великий диплом, 19 місце, 72,5 бала;

Павлов Василь (Катеринослав) – I приз, великий диплом, 21

місце, 72 бала; Малий Карл (Харків) – I приз, великий диплом, 21 місце, 72 бала;

Платонов Ілюдор (Харків) – I приз, великий диплом, 22 місце, 71,75 бала; *Мазуркевич Григорій* (Київ) – I приз, великий диплом, 23 місце, 71,5 бала; *Гикль Ярослав* (Катеринослав) – I приз, великий диплом, 23 місце, 71,5 бала; *Мельничук* (Одеса) – I приз, великий диплом, 29 місце, 70 балів;

Веренєєв Михайло (Київ) – I приз, великий диплом, 30 місце, 69,75 бала; *Тимофєєв* (Одеса) – I приз, великий диплом, 35 місце, 68,5 бала;

Комаров Олександр (Чернігів) – I приз, великий диплом, 37 місце, 68 балів; *Левітон Володимир* (Київ) – I приз, великий диплом, 40 місце, 67,25 бала; *Духинський Олексій* (Катеринослав) – I приз, великий диплом, 41 місце, 67 балів;

Пеленейченко Михайло (Харків) – I приз, великий диплом, 44 місце, 66,25 бала;

Сошка (Київ) – 44 місце;

Бистржицький (Одеса) – I приз, великий диплом, 45 місце, 66 балів;

Беляєв Володимир (Чернігів) – I приз, великий диплом, 49 місце, 65 балів; *Дубенко* (Одеса) – I приз, великий диплом, 49 місце, 65 балів;

Руммерскірх Максим (Кам'янець-Подільський) – I приз, великий диплом, 50 місце, 64,75 бала;

Турчанінов Євген (Київ) – I приз, великий диплом, 53 місце, 64 бала; *Бломберг Карл* (Катеринослав) – II приз, малий диплом, 55 місце, 63,5 бала;

Дунін (Кам'янець-Подільський) – II приз, малий диплом, 55 місце, 63,5 бала; *Власовський* (Чернігів) – II приз, малий диплом, 59 місце, 62,5 бала; *Харський* (Одеса) – II приз, малий диплом, 63 місце, 61,5 бала;

Курицькес Яків (Чернігів) – II приз, малий диплом, 65 місце, 61 бал;

Сировий (Полтава) – II приз, малий диплом, 65 місце, 61 бал;

Гужовський (Чернігів) – II приз, малий диплом, 67 місце, 60,5 бала; *Броєцький* (Одеса) – II приз, малий диплом, 69 місце, 60 балів;

Королі (Чернігів) – II приз, малий диплом, 71 місце, 59,5 бала;

Руммерскірх Альберт (Кам'янець-Подільський) – II приз, малий

диплом, 75 місце, 58,5 бала;

Шпак (Одеса) – II приз, малий диплом, 79 місце, 57,5 бала;

Онупко (Полтава) – II приз, малий диплом, 85 місце, 56 балів;

Ведевський (Одеса) – без призу, 91 місце, 54,50 бала;

Вороновський Іван (Кам'янець-Подільський) – без призу, 119 місце, 47,25 бала;

Дунін Осип (Кам'янець-Подільський) – без призу, 140 місце, 43,50 бала.

Результати спортивних змагань:

Стрибки у висоту з розбігу з містка – 130 см, результат, який показали Бломберг К. та Тісен І. (обоє Катеринослав);

Стрибки у висоту з місця без містка: Галаневич Б. (Київ) – I приз, липовий вінок, великий диплом, результат 145 см, Галаневич Є. (Київ) – III приз, липовий вінок, великий диплом, результат 135 см, Турчанінов Є. (Київ) – малий диплом, 5 місце, результат 125 см;

Стрибки у висоту з жердиною: Духинський О. (Катеринослав) – 220 см. Павлов В. (Катеринослав) – 200 см;

Стрибки у довжину з розбігу з містком: Войшвило Я., Духинський О., Тісен І. (всі Катеринослав) відповідно – 506 см, 478 см, 469 см;

Біг 100 м: Бломберг К. – 114/5 с, Попович В. – 12 с, Гоєр В. – 123/5 с, Духинський О. – 13 с (всі Катеринослав);

Біг 300 м: Попович В. (Катеринослав) – 452\5 с;

Стрибки у довжину з місця без містка: Галаневич Б. (Київ) – II приз, липовий вінок, великий диплом, 3,08 м, Галаневич Є. (Київ) – малий диплом, 10 місце, 2,83 м, Турчанінов Є. (Київ) – малий диплом, 14 місце, 2,78 м, Бломберг К. (Катеринослав) – малий диплом, 16 місце, 2,75 м, Тісен І. (Катеринослав) – малий диплом, 17 місце, 2,72 м, Духинський О. (Катеринослав) – без призу, 21 місце, 2,60 м, Войшвило Я. (Катеринослав) – без призу, 24 місце, 2,48 м;

Трискок: Бломберг К. (Катеринослав) – 9.40 м; *Лазіння*: Павлов В. (Катеринослав) – 17 місце;

Метання ядра: Бломберг К., Попович В., Войшвило Я., Замотін І., Тісен І., Павлов В. (всі Катеринослав) відповідно, 8,85 м, 8,55 м, 8,22 м, 8,22 м, 8,18 м, 7,85 м;

Метання диска: Галаневич Б. (Київ) – малий диплом, 9 місце, 30,95 м, Гоєр В. (Катеринослав) – без призу, 15 місце, 28,80 м;

Фехтування на еспадронах: Галаневич Є. (Київ) – 4 місце та друге з фехтування на флеретах.

VI Всесокільський зліт 1912 р. виявився останнім напередодні Першої світової війни, яка негативно позначилась на розвитку сокільського руху (заборона сокільських ідей, закриття Союзу слов'янського сокільства та Чеського сокільського товариства тощо). Незважаючи на таку складну ситуацію все ж таки сокільський рух відновився та розпочав активно поширюватись у різних країнах світу.

Всевокільський зліт 1912 р. мав значну популярність серед різних країн світу. Кількість учасників, яка сягала майже 40 000 підтверджує масштабність та значимість цих заходів. Однією з особливостей цього річного зльоту є те, що у ньому взяли участі українські соколи із Західної України та Наддніпрянської України. Їх чисельність та результати надають нам підстави стверджувати, що Україну гідно було презентовано на міжнародних гімнастично-спортивних та культурно-масових заходах.

Література

1. Вацеба О.М. Спортивно-гімнастичний рух в Західній Україні (кінець XIX ст. – 30-ті роки XX ст.): дис. ...канд. пед. наук: 13. 00. 04 / Вацеба Оксана Михайлівна. – К.: УДУФВСУ, 1994. – 360 с.
2. Гимнастическое общество «Юг» в Киеве в 1907 году. 2-ой год существования. – К.: Польская типография, Прорезная ул. 9, 1908. – 18 с.
3. Готлиб А.Г. Физическое воспитание в средней школе по сокольской системе / А.Г. Готлиб. – Кишинев.: типография Бессарабского губернского правления, 1909. – 18 с.
4. Итоги Пражских состязаний // Вестник Русского сокольства. – 1913. – №2. – С. 45-49.
5. Итоги Пражских состязаний // Вестник Русского сокольства. – 1913. – №3. – С. 75.
6. Кадилин П. Польские «сокола» в Галиции / П.Кадилин // Российский сокол. – 1914. – октябрь. – С. 2-3.
7. Лях-Породько О.О. Сокільський гімнастичний рух у Російській імперії наприкінці XIX – початку XX століття (на

матеріалі території сучасної України): дис. ... канд. наук з фізичного виховання і спорту: 24.00.02 / Лях-Породько Олексій Олексійович. – К.: НУФВСУ, 2010. – 204 с.

8. Сова А. Історія прапора товариства «Сокіл-Батько» у Львові / А. Сова // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Львів, 2010. – Т. ССLX: Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. – Кн. 2. – С. 175–202. + вкл. 4 с.

9. Сокіл-Батько. Альманах 1894 – 1994. – Львів: РВО «Основа», 1996. – 268 с.

Луцько Сергій,

студент історичного факультету,

Житомирський державний університет ім. І.Франка

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,

доцент Власенко О.М

РОЛЬ ЧЕСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМАЦІЙ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Розмірковуючи про певний військовий конфлікт, ми дуже часто уявляємо, що такий конфлікт може бути передбачуваним: діятимуть дві сторони – соціальні та політичні групи, або просто дві нації. Але коли ми говоримо про війни між державами або націями, трапляються випадки, коли до конфлікту залучається так звана «третья сторона». Вчені розглядають конфлікт як реальну боротьбу між групами, так і через зіткнення несумісних інтересів. При такому розумінні конфлікт являє собою стадію крайнього загострення суперечностей, що виявляється в конфліктній поведінці, і має точну дату виникнення протиборства. Причинами міжетнічних, міжнаціональних конфліктів можуть виступати конфліктна дія, мета дій та наслідок.

Суб'єкти такого конфлікту, які ідентифікуються через дихотомію «ми» – «вони», усвідомлюють свої інтереси, цілі і

можливі варіанти врегулювання та розв'язання конфлікту.

Мета статті – дослідження шляху чеських військових формацій на боці російських військ у на Східному фронті в 1914-1917 рр. та їх відношення до подій 1918-1920 рр.

Початок Першої світової війни призвів до активізації чеського й

Усі країни світу скаржаться на труднощі післявоєнного часу; майже усі нації відчують себе скривдженими; з усіх кутків Землі дивиться людськими очима горе.

К.Сахаров

словацького національного руху, прихильники якого прагнули до самостійності слов'янських територій, що входили до складу Австро-Угорщини. Шанс у своєму

політичному та військовому визволені чимало слов'янських народів, що перебували під владою Австро-Угорської монархії, вбачали у співпраці з Російською імперією. Це було викликано залишками в середовищі окремих слов'янських народів русофільських настроїв. В тому числі до них можна віднести й представників чеського народу.

Відображенням цих прагнень серед численних чеських емігрантів, що проживали в Російській імперії, в тому числі і на українських землях, стали демонстрації лояльності до Росії і Сербії, організовані в перші ж дні війни в ряді міст Російської імперії. Вже 25 липня 1914 року, в день офіційного оголошення Першої світової війни, «Чеський національний комітет» (ЧНК), який об'єднував чехів-колоністів в Російській імперії, прийняв звернення до імператора Миколи II, в якому зазначалося, що «на російських чехах лежить обов'язок віддати свої сили на звільнення батьківщини і бути пліч-о-пліч з російськими братами-богатирями ...» [1, с.40].

Рішення про створення чеських добровольчих військових підрозділів для участі у Першій світовій війні на боці Російської імперії було прийнято на антиавстрійському маніфесті у Києві, а проект був поданий до уряду, створеного в процесі маніфестації Київським чеським комітетом. 30 липня 2014 року Рада міністрів, підтримавши цю ініціативу, прийняла рішення про формування так званої чеської дружини.

28 вересня 2014 року у Києві відбулося урочисте освячення прапора чеської дружини, і вже в жовтні 1914 року дружина виступила на фронт, де в складі 3-ї армії генерала Радко-Дмитрієва

брала участь в Галицькій битві [1].

3 березня 1915 року Верховний головнокомандувач російської армії великий князь Микола Миколайович дозволив приймати до лав дружини чехів й словаків з числа полонених та перебіжчиків – колишніх військовослужбовців австрійської армії. В результаті до кінця 1915 року чеської дружина перетворилася у Перший чехословацький стрілецький полк імені Яна Гуса (чисел. близько 2 100 осіб).

До кінця 1916 року полк перетворився на бригаду [2] у складі трьох полків, чисельністю близько 3,5 тис. офіцерів та нижніх чинів, під командуванням полковника В.Троянова. Тим часом, у лютому

Моя діяльність тісно познайомила мене з чехами - ось чий патріотизм не перестає мене дивувати. Це пристрасть, настільки цілісна й всепоглинаюча, що витісняє усі інші. Ці люди, які пожертвували всім заради справи, повинні викликати скоріше страх, ніж захоплення. Адже їх не два-три фанатики серед покірливого натовпу, а десятки тисяч; вони пожертвували усім, що мали, - спокоєм, життям заради незалежності своєї країни. Порядок, дисципліна у них - як у пруському полку.

Сомерсет Моєм

1916 року в Парижі було створено Чехословацьку національну раду, керівники якої виступали за ідею створення самостійної чехословацької держави й здійснювали найактивніші зусилля з метою отримання згоди країн Антанти на формування самостійної добровольчої чехословацької армії. Чехословацька національна рада офіційно підпорядкувала собі усі чеські військові частини, що діяли проти держав Троїстого союзу на Східному й Західному фронтах [2].

Майже в цей час в Російській імперії розпочав роботу «Союз чехословацьких товариств» [2]. Становище чеських збройних формувань змінилось після Лютневої революції 1917 року. У липневому 1917 року наступі російської армії в Галиччині, де Чехословацька бригада вперше брала участь, як самостійна оперативна одиниця, вона прорвала фронт в районі Зборова, взяла більше 3 тисяч полонених, втративши до 200 осіб убитими і до 1000 пораненими. За цей успіх командир бригади був переведений в генерал-майори. Тимчасовий уряд й командування 1-ої гуситської стрілецької дивізії, в яку розгорнулася чехословацька бригада, підкреслювали свою лояльність один до одного [2].

Успішні дії чехословаків сприяли тому, що чеські політичні

діячі отримали у Тимчасовому уряді дозвіл на формування більших національних формувань. Новий Верховний головнокомандувач генерал Л.Корнілов 4 липня 1917 року дозволив почати формування 2-ї дивізії швидкими темпами. Були організовані 5-й полк Томаша Масарика, 6-й Ганацький, 7-й Татранський та 8-й Сілезький полки, дві інженерні роти, дві артилерійські бригади [1].

26 вересня 1917 року начальник штабу Ставки Верховного головнокомандувача генерал Духонін підписав наказ про формування окремого Чехословацького корпусу із двох дивізій та запасної бригади [1] (на той момент були сформовані лише дві дивізії загальною чисельністю 39 тис. солдатів й офіцерів).

До складу 1-ї Чехословацької дивізії увійшов Корніловський ударний полк, перейменований у Слов'янський (в його складі були представлені чехи, словаки та югослави) [3].

У всіх частинах корпусу вводився французький військовий дисциплінарний статут та встановлювалась «російська командна мова». Восени 1917 року Чехословацький корпус перебував на формуванні в тилу Південно-Західного фронту на території Волинської та Полтавської губерній [1].

Жовтневий переворот 1917 року й розпочаті радянським урядом переговори про мир із державами Троїстого союзу поставили чехословаків у складне становище. З отриманням звістки про перемогу збройного повстання більшовиків у Петрограді керівництво Чехословацької національної ради заявило про беззастережну підтримку Тимчасового уряду й уклало угоду з командуванням Київського військового округу та Південно-Західного фронту про порядок використання чехословацьких частин, яке, з одного боку, підтверджувало неутручання останніх у збройну боротьбу всередині Росії на стороні будь-якої політичної партії, а з іншого – проголошувало їх прагнення «сприяти усіма засобами збереження всього, що може продовжити ведення війни проти нашого ворога – австро-германців» [1, с.35].

27 жовтня 1917 року ця угода була доведена до відома командування 1-ї і 2-ї чехословацьких дивізій, а помічник Комісара Тимчасового уряду при штабі Південно-Західного фронту Н.Григор'єв розпорядився 28 жовтня разом з юнкерами київських

військових училищ взяти участь у вуличних боях проти робітників й солдатів – прихильників Київської Ради. Бої тривали до укладення між ворогуючими сторонами перемир'я 31 жовтня 1917 [3].

Тим часом Чехословацька національна рада, яка прагнула перетворити створений Росією чехословацький корпус в «іноземне союзницьке військо, яке перебуває на території Росії», клопотала перед французьким урядом й президентом Пуанкаре про визнання усіх чехословацьких військових формувань частиною французької армії.

Представник ЧСНС, майбутній перший президент незалежної Чехословаччини професор Томаш Масарик провів в Росії цілий рік, з травня 1917 року по квітень 1918 року. За словами відомого діяча Білого руху генерал-лейтенанта К.Сахарова, Т.Масарик називав чехословацький корпус «автономної армією, але, в той же час, і складовою частиною французької армії», оскільки «вона залежала матеріально від Франції та Антанти» [4, с.12].

Для керівників чеського національного руху головною метою продовження участі у війні з Німеччиною було відновлення незалежності від Австро-Угорщини. У тому ж 1917 році спільним рішенням французького уряду і ЧСНС був сформований Чехословацький легіон у Франції.

Чехословацька національна рада визнавалася єдиним верховним органом усіх чехословацьких військових формувань – це ставило чехословацьких легіонерів (а тепер вони називалися саме так) в Росії в залежність від рішень Антанти [2]. На підставі декрету французького уряду від 19 грудня 1917 року про організацію автономної Чехословацької армії у Франції чехословацький корпус в Росії був формально підпорядкований французькому командуванню й отримав вказівку про необхідність відправки до Франції [2; 5]. Проте, потрапити до Франції чехи і словаки могли лише через територію Росії, де на той момент скрізь була встановлена радянська влада.

Щоб не зіпсувати взаємовідносин з радянським урядом Росії, Чехословацька національна рада категорично утримувалася від будь-яких дій проти радянського уряду, а тому відмовила у допомозі Центральній раді проти наступаючих на неї з півдня

радянських загонів [5].

1 лютого 1918 року Т.Масарик уклав угоду про нейтралітет з М.Муравйовим, який командував 5-тисячним радянським загonom, що наступав на Київ. 26 січня (8 лютого) 1918 року загін Муравйова захопив Київ й встановив там радянську владу, а 16 лютого М.Муравйов повідомив Т.Масарику, що уряд Радянської Росії не має заперечень проти від'їзду чехословаків до Франції [5]. Тому за згодою Т.Масарика в чехословацьких частинах була дозволена більшовицька агітація. Невелика частина чехословаків (трохи більше 200 осіб) під впливом революційних ідей вийшла зі складу корпусу й пізніше влилася до складу інтернаціональних бригад РСЧА.

Сам Т.Масарик, за його словами, відмовився прийняти пропозиції про співпрацю, які надходили до нього від генералів М.Алексєєва та Л.Корнілова (генерал М.Алексєєв на початку лютого 1918 року звертався до начальника французької місії в Києві з проханням дати згоду направити в район Катеринослав – Александров – Синельникове, якщо не весь чехословацький корпус, то хоча б одну дивізію з артилерією, щоб створити умови, необхідні для захисту Дону й формування Добровольчої армії. З таким же проханням безпосередньо до Т.Масарика звертався П.Мілюков [1, 3].

26 лютого 1918 року усі зусилля чехів були спрямовані на те, щоб організувати евакуацію корпусу з Росії до Франції. Найкоротшим маршрутом був морський – через Архангельськ й Мурманськ, – проте від нього відмовилися через страх перед німецькими підводними човнами. Було вирішено направити легіонерів Транссибірською залізницею до Владивостоку й далі через Тихий океан до Європи. Т.Масарик уклав угоди з Центральною радою і з радянською владою про нейтралітет Чехословацького корпусу та 22 лютого покинув Київ. Після підписання радянською Росією Брестського миру в березні 1918 року й початку введення німецько-австрійських військ на територію України чехословацькі легіонери ще тиждень, з 7 по 14 березня 1918 року, продовжували діяти, наполегливо стримуючи натиск німецьких полків [1].

26 березня 1918 року в Пензі представники РНК РРФСР,

Чехословацького національної ради в Росії і чехословацького корпусу підписали угоду, за якою гарантувалася безперешкодна відправка чеських підрозділів від Пензи до Владивостоку: «... військові Чехословаччини просуваються не як бойові одиниці, а як група вільних громадян, що беруть з собою певну кількість зброї для свого самозахисту від замахів з боку контрреволюціонерів ... Рада народних комісарів готова надати їм усіляке сприяння на території Росії за умови їх чесної і щирої лояльності ... » [1, с.41].

27 березня 1918 року в наказі по корпусу № 35 визначався порядок використання зброї: «... в кожному ешелоні залишити для власної охорони збройну роту чисельністю в 168 осіб, включаючи унтер-офіцерів, один кулемет, на кожну гвинтівку 300, на кулемет 1200 зарядів. Уся інша зброя повинна бути здана російському уряду в руки особливої комісії в Пензі, що складається з трьох представників чехословацького війська й трьох представників радянської влади ...» [5; 6]. Артилерійське озброєння в основному було передано червоногвардійцям ще при переході з України в Росію.

До кінця травня 1918 року найбільші об'єднання військових чехословаків перебували в районах Пензи – Сизрані – Самари (8 тис.; пор. С.Чечек.), Челябінську – Міасу (8,8 тис.; полк. С.Войцехівський.), Новомиколаївської – ст. Тайги (4,5 тис.; кап. Р.Гайда), у Владивостоці (близько 14 тис.; М.Дітеріхс.), а також Петропавловську – Кургану – Омську 23 травня 1918 з'їзд ЧВК в Челябінську ухвалив не здавати зброї й пробиватися до Владивостоку [4, с.28].

25 травня 1918 року в Мар'їнську відбулося перше збройне зіткнення ЧВК з солдатами Червоної армії. 29 травня Л.Троцький віддав наказ «про негайне й безумовне роззброєння усіх чехословаків і про розстріл тих з них, які зі зброєю в руках будуть противитися заходам Радянської влади»; ця телеграма була перехоплена командуванням ЧВК. Відбивши перші напади на свої ешелони (Мар'янівка,

Іркутськ, Златоуст) й перейшовши в наступ, ЧВК пересувався Сибірською (а також Алтайською) дорогами.

Швидкість до Владивостока, з якою просувалася на величезних територіях Царської імперії радянська влада, утворення нових урядів (Сибір, Самара, Владивосток, Єкатеринбург), що орієнтувалися на колишніх союзників й бажали створити разом з ними новий фронт проти німців й більшовиків, сплутали плани, і, за згодою Антанти, основна частина ЧВК повернулася до Волги й Уралу для відкриття військових дій проти Німеччини, Австро-Угорщини та союзних їм більшовиків [6]. Відсутність очікуваної підтримки з боку Союзників та білогвардійців, внутрішня криза в ЧВК і, найголовніше – закінчення Першої світової війни перемогою союзників, спонукали ЧВК залишити антибільшовицький фронт в кінці 1918 року.

1 лютого 1919 року ЧВК був перейменований в Чехословацьку армію в Росії (ЧСА). 27 грудня 1919 року командування армії, за рішенням Антанти, прийняло на станції Нижнеудинськ під свій контроль потяг з частиною золотого запасу Росії.

15 січня 1920 року чеське командування видало есерівсько-меншовицькому «Політцентру» адмірала М.Колчака й частину «золотого» ешелону. 7 лютого 1920 – між Радянським урядом і командуванням Чехословацького корпусу було підписано перемир'я, а 2 вересня 1920 останні частини корпусу залишили Владивосток [7].

Таким чином, говорячи про діяльність чеських добровольчих підрозділів, зокрема Чехословацького корпусу спочатку в лавах Російської Імператорської Армії, а згодом у подіях Громадянської війни 1917-1920 рр. на боці білогвардійських загонів адмірала М.Колчака, можна сказати, що з військової точки зору вони проявили себе з найкращої сторони. Але після 1918 року, після проголошення незалежності Чехословаччини, бажання воювати за чужі інтереси та чужу державу у більшості комбатантів даної військової формації зникло, про що свідчать події 1920 років та реакція на це як червоних, так і білих військових у власних спогадах.

Література

1. Чехословацьке військо в Україні під час Першої світової війни: Короткий історичний нарис / Упор. Ї.Гофман, В. Палічка, А. Дрбал, М. Гофман. – Вид. друге. – Прага : Чехословацька громада легіонерів, 2007. – 47 с.
2. Брик І. Зборівська могила чесько-словацьких борців за волю. – Прага, 1928. – 32 с.
3. Масарик Т. Світова революція за війни й у війні 1914-1918: Спомины // Хроніка. – 2000
4. Сахаров К. Чешские легионы в Сибири: чешское предательство. – Берлин, 1930
5. Весели И. Чехи и словаки в революционной России 1917-1920. – М., 1965. – 182 с.
6. Кудела Й. Зборов: Очерк чехословацкого революционного движения. – Челябинск, 1918. – 15 с.
7. Клеванский А.Х. Чехословацкие интернационалисты и проданный корпус: Чехословацкие политические организации и воинские формирования в России. 1914-1921 гг. / Отв. ред. Я. Б. Шмераль. – Москва: Наука, 1965. – 392 с.

*Воробйов Роман,
студент ННІ філології та журналістики
Житомирський державний університет ім. І.Франка
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
доцент Власенко О.М.*

ЧЕХОСЛОВАЦЬКИЙ ЛЕГІОН. З ІСТОРІЇ ПОВСТАННЯ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОГО КОРПУСУ

Французький термін «чехословацький легіон» поширився тільки після закінчення Першої світової війни, а самі легіонери на фронті цю назву не використовували. Чехи й словаки назвали себе добровольцями, а один одного – братами. Досліджуючи статті,

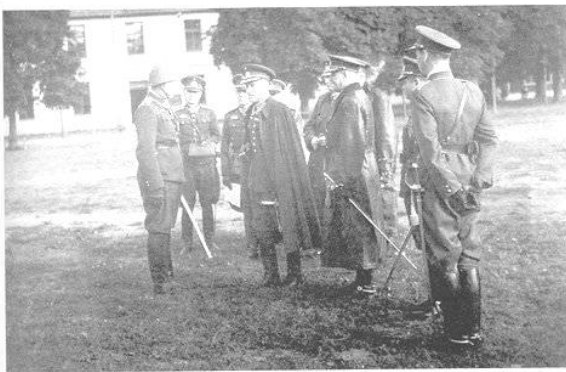
книги, мемуари про чеський легіон можна помітити, що думки авторів різняться й немає єдиного погляду на дану проблему.

Чеські легіонери – це добровольчі чеські формування, сформовані у 1914 році. Вони брали участь у Першій світовій війні, на боці Антанти. Назву «легіон» дані формування отримали незабаром після війни, до того вони просто називалися Чеськими корпусами і Чеськими частинами.

До легіону в Україні існувала Чеська дружина (яка почала формуватися у серпні 1914 року), яка розміщувалась у Михайлівському монастирі, та в приміщенні реальної школи в Києві. До складу дружини входило більше семиста добровольців, які брали участь у боях на території України, переважно біля Львова. Наприкінці 1915 – початку 1916 років Чеська дружина переросла в

Чесько-Словацький стрілецький полк, а в квітні у Чесько-Словацьку стрілецьку бригаду, яка нараховувала близько шести тисяч добровольців по закінченню року. В Житомирі існувала своя Чехословацька військова частина, котра під час війни УНР з більшовиками зайняла позицію нейтралітету.

Generál Jaroslav Eminger (čtvrtý zleva v plášti) při inspekční návštěvě u jednoho z praporů vládního vojska

Першою великою операцією, у якій взяв участь Чеський легіон, стала так звана офензива Керенського (також відома як Черневий виступ, П'ята Галицька битва) 2 липня 1917 року біля Зборова у Східній Галичині, в якій Антанта перемогла.

На меті у Чеського легіону стояла незалежність Чехословаччини (яку Чехословаччина отримала в 1918 році). Деякі легіонери мали на меті повне винищення Троїстого Союзу, вважаючи що це дасть можливість утворити держави чехів і словаків.

Адже Австро-Угорщина гнобила Чехію, яка входила до її

складу під час Першої світової війни. До того, ще півстоліття назад відбувся масовий рух таборів (мітингів), який об'єднав опозиційно налаштованих чехів, які критикували укладення австро-угорської угоди. Младочехи солідаризувалися з вимогами ораторів, старочехи прагнули переговорів з урядом. Уряд завжди намагався мирно вирішити даний конфлікт, але народ розумів, що цей конфлікт не вирішити мирним шляхом.

Тому Перша світова війна стала гарною можливістю виступити проти Австро-Угорщини, та звільнити Чехію від Австро-Угорського гніту [4].

Повстання Чехословацького корпусу – це збройний виступ добровольчого військового з'єднання, сформованого в стрілецький корпус у складі російської армії, який складався з полонених чехів і словаків [7].

14 травня 1918 року відбулася зустріч ешелонів чехословаків та колишніх полонених угорців. Між ними виникають чвари, в результаті яких чеський солдат Франтішек Духачек був пораненим, а інцидент переріс у збройне зіткнення між радянською владою і легіоном. Чеські стрільці на чолі з Гайдою Радолом (чехословацький військовий і політичний діяч, генерал, учасник Громадянської війни в Росії) влаштовують озброєний заколот, а до кінця 1918 року чеський легіон захоплює Транссибірську магістраль [8].

У лютому 1920 року між радянською владою і чехословацькими заколотниками укладається перемир'я, умови якого нагадували торгівельний обмін: чехословацький корпус евакуюється з Росії, через Владивосток; а Червона Армія отримує золотий запас, який було захоплено корпусом під час збройного повстання.

Саме цей епізод стає причиною того, що у роботах багатьох російських дослідників Чехословацький корпус вважається зрадником і вони намагаються довести це у своїх працях.

Так, А. Столешніков у своїй праці «Реабілітації не будет или Анти-Архипелаг» вказує на зв'язок Чехословацького корпусу з США, Англією, Францією тощо [2].

К. Сахаров (генерал-лейтенант, діяч білого руху в Сибіру) пише у своїй праці «Чеські легіони в Сибіру», що чехи – братський народ, який зрадив ідеї білого руху, використовує синекдоху

(розглядає полонених чехів, які бажали повернутись додому, не враховує ні настроїв уряду, ні думок самих громадян Чехії) [3].

Цікавою для нас є постать Томаша Гарріга Масарика. Все своє життя Т. Масарик прагнув вирішити для себе «чеське питання», проникнути в таємницю малого народу, його історії і сенсу. Кілька

Людина мусять повірити в себе і тоді вона може все. Я вірю в свою зірку!

Томаш-Гарріг Масарик

десятиліть він шукав спосіб, яким чехи могли б досягти своїх національних цілей. На противагу більшості чеських

політиків, він не вважав єдиним порятунком реалізацію державного права, а надавав величезного значення природному праву народу на рівність і власний уряд. Одночасно він не підтримував ідею національного екстремізму, домагався визнання права народів на незалежність і державність. І хоча був прихильником мирних реформ, врешті став готовим до радикальних змін.

Саме Т. Масарик зміг відстояти права землі чеської на незалежність і державність, отримати самостійність Чехословаччини після укладення миру [3].

Війна була світовою, вона не була лише франко-німецькою суперечкою, не лише боротьбою Німеччини й Росії, або германців і слов'ян; всі ці та інші питання були лише частиною великої боротьби за свободу і демократію, боротьбу між теоретичним абсолютизмом і гуманітарним демократизмом.

Тому у війні прийняв участь увесь світ, а війна, що затяглася так надовго, перетворилася на світову революцію.

Т. Масарик

Праці Т. Масарика «Національна філософія новітнього часу», «Гуманістичні ідеали», «Чеське питання», «Ян Гус», «Карел Гавлічек», «Росія і Європа», «Шлях демократії», «Соціальне питання»,

«Критика марксизму», «Слов'янські проблеми», «Нова Європа», «Слов'яни після війни», «Світова революція: Спогади» були невідомі серед чеських поселень України після Другої світової війни. Причиною є політика СРСР, метою якої був один радянський народ, і якби українські чехи мали можливість прочитати цю книгу – вони могли б підняти ще одну революцію, а це, в свою чергу, викликало б ще більше й більше повстань зі сторони інших народів. Тому роль чеських рухів має значний, але прихований вплив на історію [8].

Чехи абсолютно безкорисливі. Вони так само не думають про користь, як мати не думає, доглядаючи за своєю дитиною. Чех охоче погоджується на буденну важку працю. Як у всіх людей, що цікавляться політикою, так і у чехів є і партії, і програми, але у них все підпорядковано одній меті - загальному благу.

Сомерсет Моєм

Б. Соколов у своїй публікації «Чехословацкие легионеры – каких памятников они достойны?» не враховує лише один аспект, який повністю руйнує автентичність цієї праці, а саме – пам'ятники в Росії стоять

чехам, які полягли у Першій світовій війні (1914–1917) та Громадянській війні в Росії (1917–1920), а чехи які «осоромили Росію, чеський народ» це – полонені, які бажали звільнитись, очевидно, що, крадучи майно, збирали (хоч і протизаконним шляхом) конфісковані у них під час полону речі.

Отже, Перша світова війна захопила національно-визвольні рухи Європи зненацька. Ніхто їй подумати не міг, що три найбільші імперії на континенті – Російська, Німецька й Австро-Угорська – розваляться після чотирьох із гаком років руйнівної боротьби. Чехи і словаки, які жили в різних політико-економічних умовах (відповідно, на наслідних землях австрійських Габсбургів і під управлінням корони Угорщини, що належала тим-таки Габсбургам) у війні були сміливими, відданими ідеї воїнами, часто жертвуючи життями за чужі інтереси.

Література

1. Шульга С.А. «Чеські легіони у Першій світовій війні», 2008
2. Столешников А.П. «Реабилитации не будет или Анти-Архипелаг», 2011
3. Сахаров К.В. «Чешские легионы в Сибири». – Берлін, 1930
4. http://www.mzv.cz/kiev/uk/x2010_05_17/z_dejin_vzajemnych_vztahu/index.html
5. <http://gazeta-slovo.ru/stranitci-istorii/1963-chekhoslovatskie-legionery-kakikh-pamyatnikov-oni-dostojny>
6. <https://www.livelib.ru/author/231208-a-stoleshnikov>
7. <http://dedvlad8.livejournal.com/34807.html>
8. <http://www.volk59.narod.ru/myatezh.htm>
9. http://samlib.ru/p/pozdnjakowa_n_w/gaida.shtml
10. <http://allref.com.ua/uk/skachaty/CHes->

Пасенко Вікторія,
студентка історичного факультету,
Житомирський державний університет ім. І.Франка
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
доцент Власенко О.М.

ЧЕСЬКІ ЛЕГІОНЕРИ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ В РОСІЇ

Ще до початку Першої світової в Габсбурзькій імперії на території чеських земель утворились угруповання, які виступали за зближення чехів із Російською імперією.

Найбільш послідовним прихильником про царистської внутрішньополітичної орієнтації був великий чеський підприємець, лідер молоді чеської партії К. Крамарж, який ще був пов'язаний діловими і сімейними стосунками з царською Росією.

Немає нічого дивного в тому, що чехословацькі загони тримаються з такою мужністю. Воєти (а під цією загальною назвою ми згадуємо вихідців з Богемії, Сілезії, Словаччини й Моравії), ймовірно, найкращі солдати на світі. Італійцям відомі діяння чехословаків у Франції і в Росії. Ця нація воїнів зберегла свої якості часів Гуса і Жижки. Вона не складе зброї, доки не отримає свободи.

Т.Масарик

Чеські легіони в Першій світовій війні брали участь на стороні Антанти. В цьому немає нічого дивного, тому що на той час чеські землі були в складі Австрійської імперії, яка поневолила цей народ, відібрала у них власну державу.

І коли несподівано в Російській імперії в березні 1917 р. розпочалась революція, чехи швидко стали якими республіканцями. Від тимчасового уряду Мілюкова вони домоглися

уже в березні 1917 р. згоди на формування в Росії із військовополонених самостійної чеської армії.

Проте розпочалась Жовтнева революція, більшовицький переворот – суть якого полягала в припиненні війни і укладанні миру. Становище чеських легіонів було вже під питанням [5, с. 15].

З приходом до влади Тимчасово уряду, на чолі якого стояв Троцький, становище чеських корпусів погіршилось. А більшовики взагалі ліквідували чеську армію, вони вважали її не потрібною.

Взагалі чехи намагались займати нейтральну позицію, не підтримувати нікого. Наприклад, Установчі збори намагались схилити їх на свою сторону, проте вони не піддавались їхньому впливові і заявили, що нікого не підтримують. Зрозуміло, що така позиція не сподобалась ні есерам, ні більшовикам. За це чехи і постраждали. Їх відправили не куди інакше, як у Сибір, де їх підтримував генерал Колчак, який виступив патроном чехословацьких легіонів.

Звідси починається другий період перебування чехів у Сибіру. Після того як чехи зустрілись з військовими гарнізонами із Червоної Армії, чехословацька армія почала розвалюватись, а це, в свою чергу призвело, до трагічного самогубства Начальника Чехословацької дивізії полковника Швеця. Він застрелився після відмови своїх військ виконувати бойові накази проти Червоної Армії. Після цього чехи почали відходити в тил [6, с.21-22].

Після видання закону «Про невтручання чехів в справи російські», легіонерів почали сприймати як іноземців. А потім розпочалось дещо неймовірне: чехи почали захоплювати міста і села, рухаючись все далі в Сибір. Ці події розвивались з такою неймовірною швидкістю, що більшовики змушені були навіть направити Червону Армію.

Чехословацький корпус значно зріс, у ньому на 1919 р. нараховувалось вже більше 50 тисячі осіб. Зростав цей корпус за рахунок того, що до нього приєднувались мадяри, євреї, німці.

Проте згодом ставлення місцевих жителів до чехів змінилось. До них почали ставитись з презирством, натякаючи на те, що чехословацькі корпуси озброєні, одягнені і сидять в тилу, а Червона Армія виступає на передовій.

Томаш Масарик прагнув зберігати нейтралітет у Громадянській війні в Росії, відкрито не підтримувати ні білогвардійців, ні більшовиків.

Згодом в Парижі зрозуміли, що чехословацький корпус потрібно вивести з Сибіру. Потрібно було почати підготовку до евакуації легіонерів через Владивосток.

Масарик надіслав послання, в якому вказував, що він нічого так не бажає, як повернення своїх солдат до дому. Крамарж закликав чехословацьких воїнів витерпіти до кінця заради початої ними справи і був впевнений, що вони самі оберуть шлях для повернення на Батьківщину.

Ознайомившись з посланням Масарика, солдати відчували розчарування, тому що вони очікували від президента більшого, ніж його прагнення повернути чехів до дому [4, с.324].

А тим часом більшовики теж прагнули схилити чехів на свою сторону, використовуючи різні методи та форми боротьби: проводили пропагандистську незбройну політику, розповсюджували листівки, спрямовані проти білогвардійця Колчака. Тому деякі чехи вірили їм і переходили на сторону більшовиків. Це все пояснюється тим, що обом воюючим сторонам необхідна була додаткова сила у військових діях.

В такій ситуації чехословацькі легіони могла займати різні позиції в громадянській війні, часто не розуміючи, кому вірити, хто допоможе чехам повернутись на Батьківщину, хто не зрадить їх.

Отже, чехословацькі легіони зіграли важливу роль в Першій світовій війні і громадянській війні на українських та російських землях.

Література

1. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%85%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D0%BB%D0%B5%D0%B3%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B8
2. Hofman J., Širc V., Vaculík J. Volyňští Češi v prvním a druhém odboji. – Praha, 2002. – 320 s
3. Vaculík J. Dějiny volyňských Čechů. Díl. II. – Praha, 1998. – 191 s

4. Клеванский А. Х. Чехословацкие интернационалисты и проданный корпус: Чехословацкие политические организации и воинские формирования в России. 1914–1921 гг. / Отв. ред. Я. Б. Шмераль. – Москва: Наука, 1965. – 392 с.

5. Сахаров К.В. Чеські легіони в Сибіру: чеська зрада. Берлін. 1930.

6. Олександр Котомкін. Про чехословацьких легіонерів в Сибіру, 1918–1920. Париж. 1930.

*Казак Анастасія,
студентка історичного факультету
Житомирський державний університет ім. І.Франка
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
доцент Власенко О.М*

ІСТОРІЯ МАРІЇ ЛЯЛЬКОВОЇ, СНАЙПЕРА, ЩО НЕ ЗНАЄ ПРО МАХУ

Друга світова війна є однією з найпроблематичніших й трагічних сторінок у світовій історії, зокрема історії чехословацьких корпусів, тому що вони здійснили вагомий внесок у розвиток бойових дій. Проблема співіснування різних народів, зокрема тих, яким випало жити поруч один з одним, була й залишається чи не найпекучішою у світовій історії кількох останніх століть.

Після звільнення Західної України навесні 1944 р. Чехословацьку частину перекинули на Волинь. В околицях сел Волині жили нащадки чеських поселенців, які через покоління зберегли чеську мову, культуру й любов до своєї старої Батьківщини. Відчуваючи безмежний гнів й пекучу ненависть до ворогів, чехи заявляли про свою готовність стати на захист своєї Батьківщини. Чоловіки, жінки й дівчата наполегливо домагалися відправки на фронт. У Чехословацьку частину записалося приблизно 12 тис. волинських чехів. Серед них були і жінки. Для них це було нелегким рішенням, оскільки вони змушені були

залишити свої домівки, одягти військову форму та йти на війну [4]. Радянський Союз був мало не єдиною країною, що залучила жінок для виконання бойових завдань. Сьогодні хотілося б згадати про стрільців, що вважалися кращими в роки війни.

Марія Лялькова (Петрусакова) – була однією з таких жінок. «Вона була людиною, яка пережила багато, але ніколи не втрачала посмішку на обличчі» [1].

Народилася відома снайпер-жінка 3 грудня 1920 р. в польському селі Городенка (нині це Івано-Франківська область). Батько був українцем, а мати була волинською чешкою. Вдома вони розмовляли чеською й польською мовами. Коли дівчині було 12 років, вона втратила батьків, і її до себе забрала рідна тітка. Пізніше Марія перебралася до Станіславова, де навчалася в технічному училищі. «Я була щасливою дитиною. Я не плакала й не страждала, тому що я сирота. Я створила свій власний світ, в якому все було добре», – говорила Лялькова про свої дитячі роки.

«Потім я зустріла свого першого чоловіка Михайла Лялькова. Мій чоловік працював в колгоспі до 1942 р. Ми почули заклик, що Німеччина напала на Радянський Союз. І невдовзі в місті Бузулук був сформований 1-й Чехословацький окремих піхотний батальйон РККА» [1].

1 березня 1942 р., пройшовши медичні курси і основну військову підготовку, вона була прийнята до лав військовослужбовців цього підрозділу. Коли Марія вперше взяла в руки пістолет, вона зробила свої три постріли й потрапила влучно в ціль, почувши як командир роти Свобода Людвик сказав: «У нас є новий снайпер». Вважалося, що жінки хитріші, терплячі, холоднокровні, а пальці плавніше натискають на спусковий гачок. Лялькова пройшла курси снайперів, які тривали 3 місяці, вона до останнього була переконана, що так і не навчилася вправно стріляти.

Після року навчання її чекала подорож на фронт. З навчального центру в Бузулуці вони повинні були потрапити в український Харків. Потягом можна було подолати тільки частину

шляху, тому що більшість залізничних колій було знищено, тому молоді бійці були змушені йти пішки. «Ми повинні були йти десятки кілометрів. Це було жахливо», – згадувала свій перший досвід війни Марія.

Молода дівчина першою опинилася в середині бою, але не боялася. Тому що вона знала, що на фронті не можна боятися табула готовою навіть померти. Вона знала, що на війні є два варіанти, або вижити, або впасти.

У тій битві Лялькова з власної рушниці СВТ-40 вбила п'ять німецьких солдатів (в тому числі одного кулеметника), при цьому вона лежала на льоду й не могла поворухнутися.

Після перенесених боїв поблизу села Соколова і важких, виснажливих походів пішки, солдати першого польового батальйону – чоловіки та

Жінка може бути влучним і безстрашним стрільцем, який сотні разів бачив смерть на власні очі, вона є символом мужності, взірцем того, яким має бути справжній воїн. Жінка, що вміє битися на рівних за свободу Батьківщини, стає легендою.

М.Лялькова

жінки – були переведені в резерв, до маленького українського села Веселе. Жителі села прийняли їх дуже добре, як своїх. Солдати тут

відпочили, одужали й знову повернулися до тренувань. Багато хто з них були нагороджені чехословацькими і радянськими орденами і медалями. Зокрема, Марія Лялькова отримала радянський Орден Червоної Зірки та чехословацький Воєнний Хрест.

Протягом Другої світової війни Лялькова знищила понад десятки фашистів й заслужила світову славу влучного спайпера-жінки. У Дукельському перевалі артилерійський вибух зламав їй хребет, а півсантиметровий осколок потрапив в голову – вона вижила завдяки диву. Її нагородили орденом Білого Лева, найвищою військовою нагородою Чехії. При цьому Марія Лялькова не пробачила радянської окупації і все життя намагалася не говорити російською, хоча дуже добре знала цю мову [3].

«Я не молюсь і не ходжу до церкви, але я завжди вважала, що я була під захистом Бога. Я ціную життя, і я радію кожному дню, коли прокидаюся. Світ прекрасний».

Коли закінчилася Друга світова війна 9 травня 1945 року, вона залишається в Оставі, як глава центру здоров'я. Тоді Марія

навчалася в Празі в військово-медичній школі, а потім була переведена в Брно. Саме в цьому місті вона познайомилася з своїм другим чоловіком Вацлавом Ластовецькі, який був вдівцем і мав трьох дітей. Він працював військовим лікарем, був хорошою людиною і дуже її кохав.

Марія Ластовецькі стала найбажанішим екскурсоводом для туристів з країн колишнього СРСР. Була членом Чехословацького легіонерського суспільства (суспільства ветеранів Другої світової війни), читала лекції в школах, займалася роботою з дітьми. «За вільну і самостійну батьківщину треба заплатити в разі потреби і найвищу ціну.» - вона дотримувалась цього девізу не тільки під час війни, а і протягом усього життя. У свої 91 вона ще була здатна ділитися своєю енергією з усіма навколо.

Одна з найактивніших членів чехословацького легіонерського суспільства, вона виступала покровителем цілого ряду спортивних, культурних й громадських організацій в Південній Моравії. В групі ветеранів, вона була ще й зіркою. Всі ці ветерани прожили складне життя і після війни.

Вона отримувала мізерну пенсію, але ніколи не сумувала і завжди подавала приклад іншим. За подвиги у Великій Вітчизняній війні була нагороджена Орденом Червоної Зірки також була нагороджена Чехословацьким військовим хрестом.

28 жовтня 2010 р. було нагороджено за особливі заслуги перед Чехією Орденом Білого Лева II ступеня, прийняла цю нагороду разом з Мікулашем Кончіцкім особисто від президента Чехії Вацлава Клауса.

Померла 7 листопада 2011 р. в Брно. Про її смерть повідомив керівник Чеського легіонерського суспільства Мілан Ржепка [5].

Таким чином, в Другій світовій війні важливу роль відіграли чехословацькі батальйони, які жертвували своїм життями заради свободи та мирного неба. Воїнами були не тільки чоловіки, а також жінки, які відважно воювали в лавах Червоної армії. Яскравим прикладом жінки, яка на рівні з чоловіками проходила тяжку стройову підготовку, а також курси снайперів була Марія Ластовецькі – легенда, найкраща снайпер-жінка. Її міцна рука, керована гарячим, мужнім серцем, мстилася за убитих й поранених.

Вона протягом усього життя боролася за свою Батьківщину.

Література

1. Benešová, Hana. Máme snajperku!, Reflex.cz (2009)
2. Jičínská, Vendula. Zdravotnice vzala pušku a šla do první linie, Brněnský deník (2008)
3. Катерина Прокофьева. Умерла Мария Лялькова-Ластовецка – самый знаменитый чешский снайпер. Радио Прага (10 ноября 2011).
4. Недорезов А.И. Национально-освободительное движение в Чехословакии, 1938-1945. – М., 1961
5. Prezident udělil státní vyznamenání, Pražský hrad (28.10.2010)

*Герасимчук Марія, Гейчук Інна,
студентки ННІ філології та журналістики
та історичного факультету
Житомирський державний університет ім. І.Франка
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
професор О.С.Березюк*

ПРОГРЕСИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ ЧЕХІВ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

В сьогоденні міжнаціональним відносинам надано особливої актуальності. Набуває стрімкого вивчення розвиток національних меншин у різних регіонах країни, поява колоній, особливостей функціонування адміністративно-територіальних одиниць, об'єднань та організацій, діяльність державних органів, які забезпечують соціально-економічний і національно-культурний розвиток національних меншин, особливо в Україні в 20-30ті роки ХХ ст.

Найбільш чисельними чеськими анклавами Волинського воєводства були Лубенський, Рівненський, Луцький повіти.

Чеські колонії на Україні існують уже понад 140 років (перша

Людгардівка (Лютгардт) у Дубенському повіті, заснована в 1863 р., Глинськ у Рівненському повіті – в 1868 р.).

В році 1874-му еміграція їх припинилася через те, що в єйськійській імперії було запроваджено загальну військову службу. Але з 1878 р., після російсько-турецької війни, чехам знову почали надавати деякі пільги і переселення їх відновилося.

Спочатку «колонізація» йшла дуже швидко – за десять років чехи заснували або частково заселили понад тисячу населених пунктів. Потім цей процес уповільнився, бо великі площі були вже зайняті, а згодом і зовсім припинився. Лише по декілька родин переїздили в українські села.

На українських землях виросло ціле покоління чехів, яке не знало своєї батьківщини, але різними способами намагалося зберегти свою національну ідентичність. Чехи утворювали чисельні громадсько-культурні та спортивні товариства (Чеська Бесіда, Сокіл, Чеська Матица Шкільна, ін.), засновували часописи, в державних та приватних школах продовжували вивчати рідну мову та підтримувати народні традиції. Чеські поселення відзначалися високим рівнем агрокультури, промислового виробництва та торгівлі.

Яскравою була і національна політика, яка виявлялася в галузі освіти та шкільництва. В 20-х рр. певні спроби залагодити різні національні проблеми в Польщі спостерігалися з боку діяльності кабінету В.Грабського (1923-1925 рр.), який зосереджувався на вирішенні найголовнішого та найболючішого питання - освітнього. У 1924 р. був прийнятий новий шкільний закон, який суттєво обмежував права непольського населення на освіту, став прикладом розв'язання національних питань з державної асиміляції та викликав негативну реакцію на східних кресах.

Варто зазначити, що прийнятий закон мав негативні наслідки як для чеського шкільництва, так і для громадських шкіл. Польський історик Ян Мауерсберг звертає увагу на параграф 4 закону, який дозволяв «відкривати школи у східних воєводствах, лише з руською (русинською), білоруською і литовською мовами навчання або двомовні...», відповідно, школи з чеською мовою відкривати заборонялося [3]. Як наслідок, в середині 20-х рр.

відбулося помітне скорочення чеських початкових шкіл. Якщо станом на 1921 р., наприклад, у Луцькому повіті нараховувалося 17 таких шкіл, то вже у 1926 р. їх кількість скоротилася до 10 [2].

В умовах посилення національного тиску, асиміляційної політики польських урядів щодо національних меншин та запровадження утравістичної освіти чеської громади зберегти свою культуру та мову вдалося, перш за все, через організацію широкої, розгалуженої сітки приватних початкових та середніх шкіл з чеською мовою навчання, що утворювалися чеською громадською організацією «Чеська Матіца Шкільна», яка була утворена у грудні 1923 р. Установчі збори відбулися в Луцьку, в них взяли участь 192 представника чеських поселень Волині. У статуті, затвердженому й зареєстрованому 4 жовтня 1923 р., зазначалося, що товариство, має на меті підтримку освіти чеського населення у Волинському воєводстві.

В Криму чехи належали до групи національних меншин з надзвичайно високим рівнем писемності. У звіті про роботу Кримського обкому партії за 1925 р. відзначалося, що в Криму «... по грамотности национальные меньшинства разделяются на группы. Процент неграмотных в первой группе (немцы, эстонцы, поляки, чехи) крайне незначителен, а в отношении молодых (до 35 лет) и вовсе ничтожен». В межах територій Криму, де проживало чеське населення, діяло 2 чеські школи I ступені (дев'ятирічки), предмети в яких проводилися чеською мовою з обов'язковим впровадженням російської мови починаючи з 2 класу; і також одна школа II ступеня (семирічка).

Важливим осередком чеської освіти та культури залишалася Луцька чеська школа, заснована у 1929 р. З 1934 р. Луцька чеська школа давала повну семирічну освіту.

Масові репресії 1937-1938 рр. торкнулися й чехів радянської України. У 1938 р. були репресовані та засуджені до вищої міри покарання (розстрілу) чехи - мешканці с.Зубівщина, які начебто належали до військово-повстанської шпигунської організації «Чеське дружество» й проводили контрреволюційну роботу серед чеського населення.

У 1938 р. почалася кампанія щодо закриття національних шкіл

в Україні як «шкідливих вогнищ буржуазно-націоналістичного впливу на дітей». Постановою Політбюро ЦК КП(б)У від 29 червня 1938 р. було проведено реорганізацію 888 особливих початкових національних шкіл в російські та українські, серед них було закрито й 19 чеських шкіл УРСР. У 1939 р. остаточно було ліквідоване національне районування та усі чеські ради реорганізовані у звичайні [1].

Отже, як бачимо, наприкінці 30-х років тоталітарний режим в СРСР остаточно переходить від політики «коренізації» до ліквідації національних органів самоуправління та національних закладів освіти. Коли стало зрозуміло, що згадані заходи не принесли жодних бажаних результатів, влада змінила свою політику і почала застосовувати до представників чеських національних меншин репресії, виселення за межі краю оселення або до Чехословаччини, ліквідацію чеських навчальних закладів тощо.

Становище із чеською освітою на теренах Радянської України та в Криму було складним, головне, що турбувало державу, це відсутність контролю. В школах, як свідчать архіви та мемуарні матеріали, не вистачало підручників, літератури, вчительських кадрів.

Окремі чеські колонії існували також у Херсонській, Таврійській, Подільській, Катеринославській губерніях, в Одесі, Харкові, Чернігові, Полтаві та багатьох інших містах. Центром політичного та культурного життя чехів став Київ. У центрі Києва з'явилися фабрики і заводи з чеською адміністрацією або переважно чеським складом робітників: заводи «Гретер і Криванек», заснований у 1882 р. (з 1922 р. відомий як завод «Більшовик»), «Фільверт і Дедина» (1889 р.), «Неєдлий і Унгерман», заснований 1898 р. (з 1934 р. — «Червоний екскаватор»). Іммігранти, що прибули в 70-х роках XIX ст. на будівництво Південно-Західної залізниці, наприкінці XIX ст. утворили чеський осередок, в якому на 1910 р. було понад 3 тис. членів.

Таким чином, за приблизним підрахунком 1911 р. на самій Волині можна налічити близько 65 000 чехів. Перед війною, 1914 р., чеський етнос наближався до 50-тисячної позначки – 44 433 чол. Чеський корпус, сформований у Києві 1917 р., теж спричинив

значне коливання чисельності. Притягуючи до себе полонених та колоністів, він організував згодом рееміграцію значної кількості військових та міського населення . Отже, ми бачимо, що чехи були дуже працьовитими і зуміли добре обжитись на чужій землі.

Література

1. Луцький Ю.В. Чехи на Україні (1917-1933) // Вітчизна. – 1994. – № 3-4. – С. 126
2. Етнічні спільноти України : Довідник. – Київ: Видавництво Фенікс, 2001. – 252 с.
3. Чирко Б.В. Національні меншини в Україні (20-30-ті роки ХХ ст.). – К., 1995. – С.148
4. <http://www.chehyvolyni.com.ua/upload/files/documents/statut.docx>
5. <http://chehyvolyni.com.ua/about/about-us>

Піскун Іван,

*студент історичного факультету,
Житомирський державний університет ім. І.Франка
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
доцент Власенко О.М*

ПОЛІТИКА РЕПРЕСІЙ ПРОТИ ЧЕСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

З давніх часів Житомирщина була краєм, де проживають багато представників різних національностей. Чеське населення становить порівняно невелику частку, але останнім часом над вивченням цього питання працюють такі дослідники як Ю.Данилюк, М.Луцай, Ю.Луцький, М.Костриця, Г.Мокрицький та інші.

В 30-ті роки ХХ ст. почалася насильницька колективізація. Селянин-власник був мало залежним від державних структур, тому ставав небажаною фігурою для партійного апарату.

Ніякого народовладдя ніколи не було, немає й не буде.

Не може бути влади народу, може бути влада тільки над народом.

Найбільший страх вселяють масові таємні репресії, і вони є головним методом терору.

М.Рибаков

Селяни відмовлялися вступати до колгоспів. У відповідь радянська влада розпочала проти них репресії, що набули масового характеру. Не обійшли вони й чехів.

У лютому 1928 року було заарештовано 11 членів чеського сільськогосподарського товариства «Друзтво», створеного у 1923 р. на Житомирщині. Члени товариства надавали допомогу чехам-колоністам, що проживали в СРСР.

Політичні репресії проти чеської населення Житомирщини радянська влада здійснювала планомірно. Перша хвиля репресій щодо чеської інтелігенції припадає на кінець 20-х років ХХ ст.

Перемоги потрібні урядам, поразки народам. Після перемог хочеться ще перемог, після поразок хочеться свободи - і зазвичай її отримують. Поразки необхідні народам, як страждання і біди необхідні окремим людям: вони змушують поглибити внутрішнє життя, зростити духовно...

О.Солженіцин

У 1927 році у Києві відбувся перший процес над двома вчителями-чехами з Волині [3].

Трохи пізніше органами ДПУ УСРР була сфабрикована «справу шпигунської організації чехословацької розвідки» [3].

Головними фігурантами справи виступає чеська наукова й військова інтелігенція та заможне селянство. Протягом серпня-грудня 1930 року всього було заарештовано 37 чоловік.

Обвинувальний висновок, викладений на 93 сторінках, був затверджений головою ДПУ УСРР В. Балицьким. У ньому містилася формула обвинувачення, перераховувалися учасники організації, історія створення, структура організації, зв'язки з іншими організаціями в Україні та за кордоном, характеристика різноманітних видів діяльності, методи маскування та конспірації, фінансування тощо [4].

За «шпигунською справою» проходили: лектор Волинського інституту народної освіти в Житомирі Антон Антонович Водседадек, завідуючий школою в колонії Зубівщина В'ячеслав Федорович Пішел, завідуючий хатою-читальнею В'ячеслав Антонович Муха, студент чеського семінару Волинського інституту народної освіти в м. Житомирі Йосип Йосипович Тейкол, командир

44-ої стрілецької дивізії Ярослав Антонович Штормбах та ін. [4].

Фігурувало у справі багато вчителів чеського походження: Марія Іванівна Вольф, Павло Вікентійович Вольф, Федір Вікентійович Вольф, Емілія Йосипівна Чижик-Страчевська, Володимир Захарович Яковлев, Євгенія Володимирівна Готвальд, Марія Йосипівна Длоуга, Ярослав Карлович Кржиж, Йосип Олексійович Немечек [3].

Серед заарештованих були не лише представники інтелігенції, але й інші категорії чеського населення – заможні селяни, робітники: Й.Вільк, В.Мартинек, Й.Новак, Й.Гегер, В.Радчук, А.Кнедлик і навіть солдат Червоної Армії – В.Патрак. За звинуваченням у шпигунстві був заарештований робітник житомирської цукеркової фабрики Стефан-Вацлав Іванович Кржижанек [3].

Масова колективізація співпадає із згоранням пошуків внутрішніх та зовнішніх ворогів. Саме до внутрішніх ворогів радянська влада зараховувала чеську інтелігенцію та заможне селянство. До цієї категорії були включені П.Вольф, Ф.Вольф, Е.Чижик-Страчевська, Є.Готвальд, В.Муха, Й.Вільк, Й.Новак, В.Мартинек, М.Когоут, Й.Немечек [4].

Головною дійовою особою у справі «шпигунської організації чехословацької розвідки» співробітники ДПУ роблять А.Водседалека, якого спонукало на від'їзд з Чехії до СРСР бажання допомогти своїм співвітчизникам у національно-культурному відродженні.

Справа слухалась з 12 по 14 червня 1931 року у закритому засіданні Верховного Суду. До вищої міри покарання – розстрілу з конфіскацією майна були засудженні 10 осіб. Однак вирок надзвичайної сесії Верховного Суду УСРР не було виконано. У той час почалися переговори між урядами СРСР та Чехословаччини про обмін засудженими. Постановою від 19 березня 1935 р. покарання у вигляді вищої міри соціального захисту-розстрілу, було змінено на 10 років позбавлення волі [3].

Репресивне колесо набирало обертів. У ніч на 22 вересня 1938 року було винесено смертний вирок 80-ти членам так званої чеської військово-повстанської шпигунської організації «Чеське дружество»

[4].

Радянські спецслужби масово фабрикували й фальсифікували кримінальні справи проти чехів. Обвинувачення у злочині засновувалось на особистому зізнанні підслідного, яке місцеві чекісти з нього фактично вибивали тортурами.

Особлива трійка при Житомирському УНКВС підбивала підсумки у цій кривавій роботі і ставила крапку у справі. До складу цієї трійки входили: начальник Житомирського УНКВС, секретар КП(б)У Житомирської області та прокурор Житомирської області. У період з 20 вересня по 3 листопада 1938 року вона вирішила долю понад 4 тисяч засуджених, більшість з яких було розстріляно. За даними Державного архіву Житомирської області в цей список потрапили й члени так званої «шпигунської» організації «Чеське дружество».

Кримінальну справу по цій організації сфальсифікував 3-й відділ УДБ НКВС Житомирської області. Керівниками «Чеського друщества» чекісти «призначили» столяра фабрики «Профінтерн» С.Томана, інспектора райфінвідділу В.Голана, плановика пивоварного заводу Й.Яндура та А.Маркупа. Вони нібито отримували вказівки щодо діяльності від секретаря чеського консульства Хасуса [4].

Членами «Чеського друщества» чекісти зробили 77 чехів, 1 поляка та 2 німців. Це переважно були малоосвічені робітники та колгоспники. Вражає також абсурдність висунутих їм звинувачень: проведення розвідувальної роботи на території СРСР, підготовка до збройного повстання під час вторгнення Німеччини, отруєння їжі та води в їдальнях, підготовка замахів тощо. Згідно до постанови «трійки» при УНКВС від 22 вересня 1938 року 80 так званих членів «Чеського друщества» було страчено через тиждень.

Лише через 20 років, було з'ясовано, що немає жодного конкретного доказу вини чехів, які були репресовані лише на підставі власних зізнань, вибитих з них чекістами. Рішенням військового трибуналу Прикарпатського військового округу від 30 червня 1958 року справу «Чеського друщества» було закрито, а всіх членів організації реабілітовано [4].

Отже, у міжвоєнний період Житомирщиною прокотилась

хвиля репресій проти чеського населення. Під колеса тоталітарної машини потрапили представники різних класів, але найбільше постраждала інтелігенція. В результаті було майже повністю знищено інтелектуальну еліту чеських переселенців.

Література

1. Лутай М. Є. Чехи на Житомирщині: Історія і сьогодення : [монографія] / Майя Лутай ; [ред. Л. І. Бондарчук]. - Житомир : ЖДУ ім. І Франка, 2008. - 208 с.

2. Наулко В.І. Хто і відколи живе в Україні. - К., 1998. - С.61

3. Політичні репресії проти чеської інтелігенції на Житомирщині на рубежі 1920–1930-х рр. [Електронний ресурс] / Ю. Шевчук // Український історичний збірник – 2008. – Вип.11. – С. 241-250.

Режим доступу:
http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Uiz/2008_11/25.pdf

4. Як чекісти в 1938 році «зачищали» Житомир від чехів [Електронний ресурс] / Гуцалюк О. // «Житомир.info». - 2016. - Режим доступу: http://www.zhitomir.info/news_160019.html

Рекша Світлана,

*студентка ННІ філології та журналістики
Житомирський державний університет ім. І.Франка
Науковий керівник – ст.викладач Масловська М.В.*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЖИВАННЯ ЧЕХІВ НА ЖИТОМИРЩИНІ

Історично склалося так, що на українських землях, крім корінного населення українців, проживали інші етноси, в тому числі й чехи.

Для такої невеликої нації, як чеська, від'їзд частини населення завжди був відчутний. Тільки за період між революцією 1848 року і

початком Першої світової війни 1,6 мільйона чехів, в основному фермерів й робітників, перебралися до США, Канади, Аргентини, Бразилії, Австрії, на Балкани, в Росію та на Україну в надії на щастя й удачу.

Бурхливе ХХ століття підняло нові еміграційні хвилі. Одні чехи залишали батьківщину з доброї волі, інші – рятувалися втечею від

Еміграція – це похорони, після яких життя триває далі.

*Тадеуш Котарбінський,
польський філософ*

переслідувань. За межами, за морями й океанами утворився «чеський світ», і його представники внесли свій вклад в історію нової батьківщини. Декому з них вдалося прославитися, але більшість просто жила своїм життям, зберігаючи пам'ять про рідну країну і намагаючись не втрачати з нею зв'язку.

Швидкий розвиток капіталізму на території Європи спричинив велику кількість малоземельного і безземельного селянства в Чехії чим був викликаний інтерес до Чехії царського уряду Росії. До Волинської губернії з центром у Житомирі були запрошені переселенці з Чехії, для того щоб підняти сільське господарство. Переселенцям було обіцяно різні привілеї, такі як, наприклад, звільнення від військової повинності, свободу віросповідання, але з часом обіцяного ніхто не виконував. Так і виникли чеські колонії. Перша з'явилась у с.Ольшанка Чуднівського району, потім у Черняхівському районі (с.Окілок, с.Івановичи, с.Крученець, с.Високе-Чеське), Коростенському (с.Зубовщина, с.Новаки), Малинському районі (с.Малинівка), у Житомирі – Крошня Чеська та інші.

Чехи-колоністи відіграли велику роль у розвитку сільського господарства та промисловості нашого краю. «За халупу – маєток, – таке було гасло, яке приваблювало чехів на Волинь» [1]. Завдяки появі чеських поселень стали вирощувати на Волині хміль, цикорій, розвивати пивоварну промисловість, тваринництво. Чехи будували цегельні заводи, маслобійні, млини. Щоб підняти урожайність земель, звозили на поля гній, попіл, так тяжкою працею вони підвищували врожайність земель.

Чехи приїхали на Волинь католиками. У 1907 р. в Чеській Крошні було побудовано костел Св. Вацлава. Та вже невдовзі указом

Святого Синоду Росії були ліквідовані чеські костели, тому чехи починають переходити у православ'я. І вже згодом на Чеській Крошні була побудована православна церква. Після Жовтневого перевороту 1917 р. чехи не займались політикою, більша частина жила в колоніях і далі господарювала. Але в 30-ті роки ХХ століття почалась насильна колективізація селян. Багато чехів зазнало жорстоких сталінських репресій і насильницьких переселень в Сибір та Казахстан, багато сімей загинуло в тяжких умовах. У часи Другої світової війни чехи брали участь у боротьбі проти фашизму. Серед них найбільше було саме волинських чехів. Цей великий відсоток дав право волинським чехам на виїзд на історичну батьківщину в 1947 р. Та, на жаль, це право здобули тільки ті села, які входили у межі Волинської губернії [2].

Чехи-колоністи залишили значний слід в розвитку культури нашого краю. Так етнограф Євген Антонович Рихлік, уродженець с.Ольшанка Чуднівського р-ну, працював доцентом у Київському університеті, проводив дослідження про розвиток чеських поселень. Проте його праці так і не були надруковані, тому що в 1931 р. Є.Рихлік був репресований і помер у засланні. Чехом за народженням був видатний український письменник Василь Земляк (В'ячеслав Сидорович Вацик), його повісті «Рідна сторона» (1956 р.), «Кам'яний брід» (1957 р.) та інші були написані в м. Житомирі [4].

У післявоєнні роки на Житомирщині працювали видатні лікарі-чехи: Пишел Ярополк, Врабець Людмила, Пишел В'ячеслав, Перглер Володимир, Врабець Поліна та ін.

Переселенці з самого початку, навіть у найскладніших умовах для існування, дбали про освіту молоді. Учителів-чехів було дуже мало. Навчання проводилося по хатах, у найпросторіших «світлицях», і, як правило, зимою. Крім незначної кількості вчителів, учив всякий, хто був здатний, а частіше самі батьки [1].

Чеські школи на Волині стали предметом дослідження в працях науковців М. Бармак, Е. Крижановського, М. Лутай, В. Мазура та ін. [4].

Сімейне виховання, різноманітна громадська діяльність, плекання рідної мови мали величезний вплив на виховання зовні

непоказаного, але глибокого почуття патріотизму, на збереження чехами своєї самобутності, формування високої духовності.

Волинські чехи велику роль приділяли вихованню дітей. Дослідниця чеського населення на Житомирщині Майя Лутай у своїй монографії зі слів інформаторів описала про ставлення батьків до дітей, про роль дітей у господарстві: «Наші діди й прадіди берегли свої звичаї та традиції, передавали їх нам, молодому поколінню. Вдома чехи (діти) спілкувалися чеською мовою – був чеський клуб, де грала духовна музика в ньому збиралися і люди старшого покоління, і молодь. Молоді люди танцювали, відпочивали, старші обмінювалися новинами, вирішували господарські справи» [2, с.108].

В родині Ірсек згадували, як діти ходили до школи. «Спізнюватися, перечити вчителю було неприпустимо. З дитинства дітей привчали до праці, у кожного в школі були свої обов'язки... діти брали участь у зборі хмелю. У дітей був свій дитячий театр. Вивчені в дитинстві вірші та байки до цих пір знають» [2, с.154].

В іншій сім'ї згадували: «У сім'ї Новаків був культ дітей. Ми росли в любові, ласці, нас ніколи не ображали. Батьки цікавилися нашим життям, вміли спілкуватися з дітьми, дали усім трьом вищу освіту... У нашій сім'ї ніхто ніколи не приховував свою національність, ми пишалися тим, що ми – чехи. Вдома розмовляли чеською мовою, співали чеських пісень, підтримували зв'язки з родичами, що проживають у Чехії.» [2, с.123].

В умовах сучасної незалежної України, чехи нарівні з іншими національними меншинами мають можливість вільно влаштовувати своє життя, свій добробут, виховання дітей, зберігати національні традиції, мову та культуру свого народу.

Література

1. Гофман Їржі. Чехи на Волині: основні відомості / Ї. Гофман; пер. з чех. Я. Орнст. – 3-тє вид., перероб. – Прага, 1998. – 32 с.
2. Лутай М. Чехи на Житомирщині: історія і сьогодення. – Житомир : ЖДУ ім. І.Франка, 2008. – 208 с.
3. Калитюк Л. Виховання дітей національних меншин на

Волині (XIX – початок XX ст.): метод. посіб. до спецкурсу / за заг. ред. проф. Дем'янчука О. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 153 с.

4. Чехи на Волині: історія та сучасність: збірник наукових праць / за ред. О.С.Березюк, О.М. Власенко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 176 с.

*Яковицька Єлизавета,
студентка ННІ філології та журналістики
Житомирський державний університет ім. І.Франка
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
професор Березюк О.С.*

ПРОСВІТНИЦЬКА ТА КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЧЕСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Історія різних етнічних груп в Україні все більше привертає увагу науковців та дослідників. Особливо плідними на дослідження з проблем національних меншин став початок XX століття, коли почали відкриватися нові, невідомі або забуті до сьогодні сторінки історії, коли стали більш доступними широкому загалу публікації вчених Польщі, Словаччини, Угорщини, Чехії.

У другій половині XIX ст. активно починають виникати громадські об'єднання етноменшин. Як суспільне явище, ці об'єднання зародилися і розвивалися на тлі й у тісному взаємозв'язку з суспільно-політичними, соціально-економічними, культурно-освітніми процесами, які відбувалися в Україні у період з XIX - до початку XX століття. Так були створені і громадські об'єднання чехів.

Найбільш яскраво діяльність чеських національних меншин виявлялася в галузі освіти та шкільництва. Молода генерація чехів прагнула відчувати себе частиною європейської цивілізації, заперечуючи цим національну меншовартість. Вони охоче

приймали участь у драмгуртках, де могли проявити свої ораторські та акторські уміння, мали змогу заохотити молодь до культурних заходів. На території України, серед чеських емігрантів, створюються спортивні товариства які були популярними не тільки в чеській общині, але здійняли високу популярність і серед української молоді. Завдяки різноманіттю роботи, чеські товариства виховували свідому, фізично та морально загартовану молодь [1].

Ще одним напрямком громадської ініціативи стали громадсько-просвітницькі чеські організації. Виникають своєрідні клуби, де на спільних зібраннях можна було почитати журнали, газети, написати рідною мовою, подивитися виставу, пограти на музичних інструментах. З багатьох джерел можна довідатися про славу чехів у музичній галузі. В багатьох родинах дітей змалку вчили музиці, грі на різних музичних інструментах [1].

Чехи розуміли необхідність освіти для матеріального благополуччя. Важливою подією, яка відбулася 19 вересня 1907 р. у Києві, була реєстрація статуту Чеського благодійного й освітнього товариства імені Я.А. Коменського. Основною метою цього товариства було сприяння розповсюдженню освіти між чехами та надання їм матеріальної допомоги. Як визначалось статутом для досягнення мети по мірі розвитку своїх засобів можна: а) засновувати притулки, лікарні, гуртожитки, їдальні, школи, училища та інші навчальні заклади; б) мати право на проведення масових публічних заходів: лекцій, вистав, музичних і танцювальних вечорів, благодійних базарів, екскурсій тощо; в) друкувати періодичні видання для народного читання [2].

Важливим напрямком діяльності чеського товариства було розповсюдження чеської мови й здобутків національної культури серед поселень чеських колоністів в Україні. Культ святого письма мав велике значення для поширення освіченості у різних верствах населення. Широкого розповсюдження набуває навчання рідною мовою, яке проникає і утверджується у всіх сферах суспільного життя. Завдяки цьому, чехи, наприкінці XIX століття, стали одним з найосвіченіших народів Європи.

З метою пропаганди знань у 1911 році члени товариства неодноразово виїздили у місця компактного проживання чехів:

Волинь, Київщина, Поділля та Південна Україна. В 1912 році для ознайомлення чеської меншини й української громадськості Києва і провінції із кращими творами чеських і слов'янських письменників, товариство організувало пересувну чеськомовну бібліотеку. А вже з 1913 року в Києві постійно працювала чеська бібліотека, послугами якої користувалися усі бажаючі [3].

Одним з не менш важливих напрямів просвітницької діяльності товариства є заснування та підтримка чеських часописів «Руський чех» (1906–1908 рр., м. Київ), «Чехослован» (1911–1914 рр., 1916–1918 рр. м. Київ), «Чехословак» (1915–1917 рр., м. Київ; 1917–1918 рр., м. Москва) та інші [4].

Великою популярністю в чеських поселеннях користувалися аматорські театральні гуртки, наприклад у маленьких містах та селах Малині, Страклові, Квасилові, Мирогощі, Дорогостаях, Грушвиці, Мартинівці, Нивах Губинських, Губині, Дібровці, Луцьку та Рівному. Репертуар складався з популярних чеських, польських й українських творів, а кошти, отримані від реалізації квитків, використовували для придбання чи пошиття костюмів, поповнення бібліотечного фонду тощо [6]

Отже, можемо стверджувати, що громадські організації та чеська преса були головними рушійними силами просвітницької діяльності серед чеського населення України кінця ХІХ – початку ХХ ст. Високий рівень писемності чехів, знання рідної мови, усвідомлення національної ідентичності, збереження традицій і культури чеського народу є свідченнями самотності кожної національної меншини.

Створення клімату терпимості та діалогу з нацменшинами є необхідним для того, щоб культурне розмаїття стало джерелом та чинником не розколу, а об'єднання, збагачення суспільства сприяло розвитку загальної культури.

Література

1. Бармак М. В. Німецьке, чеське та єврейське населення Волинської губернії (1796-1914 рр.): розселення, господарське життя, міграції / М.В. Бармак. – Тернопіль : [б.в.], 1999. – 206 с.
2. ЦДІА України. - Ф. 275. - Оп. 1. - Спр. 1727 - Арк. 13.

3. ВРІФЕ. – Ф. 7. – 6/32. – Арк. 2.
4. Jroslav Vaculík. Dějny Volyňských Čechů. – Т. 1 (1868–1914). – Praha, 1997. – 211 s.
5. Hlas Volyně. – 1934. – 11 rijna.
6. Тимощук І. Чеський митець із Дубинського повіту / І. Тимощук // Чехи на теренах Волині: матеріали Міжнар. іст.-краєзнавч. конф. 24 лют. 2016 р. – Рівне : Дятлик М., 2016. – 108 с. – С. 50–54.

***Бойко Ірина,**
студентка ННІ філології та журналістики
Житомирський державний університет ім. І.Франка
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
професор Березюк О.С.*

ВПЛИВ ЧЕСЬКИХ МЕНШИН НА ЕТНІЧНУ СТРУКТУРУ УКРАЇНИ

Організація національних чеських шкіл на Волині починається з 1923 року на підставі декретів Радянської влади [4]. Однак деякі із цих шкіл припинили своє існування після виїзду багатьох вчителів до утвореної Чехословацької республіки. Та чеське населення активно добивалося відкриття нових чеських шкіл, незважаючи навіть на те, що у деяких селах було менше сорока дітей шкільного віку.

Серед чехів-переселенців були вчителі, які закінчили вищі педагогічні іноземні освітні заклади. Саме це дало можливість у кожному поселенні відкрити школу, що утримувалася на кошти чеських колоністів. Важливим є і той факт, що одним із головних досягнень в освіті чехів Волині є знання мов. Перебуваючи під владою різних режимів, вони вивчили німецьку, українську, польську та російську мови.

Взагалі у 1924–1925 навчальному році в УРСР чеські школи охоплювали лише 43,8% чеських дітей. Усі чеські школи були

початковими. У них зазвичай викладали 1-2 вчителі, навчалося близько 50-80 учнів. Навчання тривало у навчальних закладах 4 роки. Проаналізувавши документи про стан культосвітньої роботи серед чеських колоністів Волинської губернії, можна зробити висновки, що чеські школи мали характер 1-го ступеня 1-4 груп. Діти першої групи навчалися виключно чеською мовою, а починаючи з другої групи, вводилося вивчення державних та іноземних мов. Головною метою було виховати та дати освіту чеській молоді для життя в межах Радянських республік, тому, починаючи з четвертої групи, навчання спеціальних предметів велося державною мовою, а чеська мова викладалася як окремий предмет. Відомим фактом було й те, що семирічок у чеських школах не було. Відповідно до цього випускники чеських початкових шкіл змушені були навчатися в українській чи російській школі [2].

У піднесенні національної свідомості чехів не була зацікавлена жодна влада. До 1890 року шкіл з чеською мовою навчання на Волині було більше 30. І тільки чотири-п'ять з них фінансувала держава. Але, починаючи з 1887 р. і аж до революції 1905-1907 рр., Царський уряд перевів усі чеські школи на програми з російською мовою викладання. Наступна влада – польська – дозволяла відкривати чехам в західній Волині тільки приватні школи. Таких шкіл було 13. Головна проблема погягала в тому, що не було ні помешкань для навчання, ні підручників. Також не вистачало досвідчених педагогів, які надавали б належну освіту. Волинські чехи від політики трималися осторонь, зате політика цікавилася ними. Неблагонадійні чеські вчителі піддалися репресіям. Наприклад, у 1927 р. відбувся перший політичний процес над двома вчителями-чехами, а за чотири роки були засуджені ще дванадцять чоловік.

Наприкінці 30-х років ХХ ст. тоталітарний режим остаточно ліквідував чеські органи самоуправління, освітні заклади. Відповідно до нового радянського національного курсу, освітні заклади етнонаціо-нальних меншин з часом припинили своє існування [4].

Можна зробити висновок, що формування освітніх закладів у чеських колоніях Волинської губернії відбувалося досить

інтенсивно. Цьому сприяли також чеські вчителі, які отримували освіту за кордоном. На прикладі діяльності чеських навчальних закладів простежується дія двох тенденцій: піднесення рівня етнічного шкільництва у 20-ті роки ХХ століття та згорання мережі національних шкіл в умовах тоталітарного режиму 30-х років.

Крім освіти, доречно буде розповісти і про звичаї, традиції чехів на території Житомирщини. Історія чеської етнічної групи Волині привертала увагу істориків, краєзнавців, літераторів, української та чеської громадськості. Вагомий внесок у дослідження цього питання вніс П. Чубинський. Також чільне місце у дослідженні чеської еміграції посідають праці чеських дослідників – Ф.Доубрави, М.Немечека, мемуари В.Оліча. Саме ці роботи містять цікаві факти про життя чехів на Волині, про побут та звичаї їх з корінним населенням. Слід також згадати роботи відомого славіста чеського походження, уродженця Житомирщини, професора Є. Рихліка. Із праць дослідників доцільно буде зазначити, що безсумнівний інтерес українців був до способу життя, харчування, соціальної культури та сімейного побуту чехів. Також слід зауважити, що українці з повагою ставилися до традицій та звичаїв своїх нових сусідів.

Можна було знайти і критичні оцінки чеського менталітету: «...Чехи гарно живуть та старанно з розумом працюють. Їх колонії не можна навіть порівняти з тутешніми руськими поселеннями, у яких біда та безгосподарність прямо таки ріжуть очі... Але люди вони несимпатичні та холодні» [3, с.6].

Один із чеських дослідників дійшов до висновку, що, хоча «чехи мали вплив на середовище, у якому жили, середовище також впливало на них». [2, с.3]. Співробітництво і взаємодія в господарській діяльності, культурному житті та побуті створили підґрунтя для розвитку чехів на Волині як особливої етнорелігійної групи, традиції, мова та спосіб життя якої зазнавали суттєвих змін.

Вміли чехи тяжко працювати, здобуваючи добробут для сімей, але вміли і відпочивати. Храмові свята тривали 1-2 дні, в деяких селах були оркестри духової музики, в колоніях були школи, при школах бібліотеки, працювали самодіяльні театри. Молодь збиралась і співала чеські народні пісні, приймала участь у

гімнастичних товариствах «Сокіл».

Важливу роль у збереженні етнічної самобутності зіграло примноження народної пісенної традиції. Співали як і малі, так і дорослі. При щоденній роботі, наприклад, коли дерли пір'я, на принагідних вечірках, релігійних святах та аматорських театральних виставах. Завдяки активній діяльності численних чеських самодіяльних оркестрів, хорових колективів поширювалася музична культура колоністів.

Зараз у чеських селах в Україні компактно проживає біля трьох тисяч чехів (Мала Зубівщина, Малинівка та Пухів на Житомирщині; Миколаївка на Вінничині; Новгородківка на Запоріжжі; Богемка на Миколаївщині; Веселинівка, Мала Олександрівка, Ново-Самарка на Одещині). В побуті зберігаються чеська мова, звичаї, обряди. Вже кілька років працює культурно-освітнє товариство «Малинівське» (м.Житомир). Головними умовами свого національно-культурного відродження товариство вбачає збереження мови, розвиток національної освіти, відкриття шкіл з чеською мовою навчання у місцях компактного проживання, видання чеської газети, підготовку вчителів чеської мови тощо.

Також чеські товариства проводять різноманітні культурно-мистецькі заходи, зокрема свята й фестивалі чеської культури, фольклорно-етнографічні свята, створено 3 чеські художні самодіяльні колективи тощо.

Отже, і досі на Житомирщині продовжують зберігатися народні чеські традиції, звичаї та пам'ять про добрі діла чехів, які зробили вагомий внесок у розвиток господарства та культури нашого краю.

Література

1. Етнічні спільноти України : Довідник. – Київ: Видавництво Фенікс, 2001. – 252 с.
2. Кимюх В.В. Про населення національних меншин на Волині у другій половині ХІХ ст. – Національні меншини. – 29 с.
3. Лутай М.Є. Чехи на Житомирщині : історія і сьогодення – Житомир : Вид-во ЖДУ ім..І.Франка, 2008. – 258 с.
4. Чехи на Волині : історія і сучасність. Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. – Т.24 / Відп.

Редактори М.Ю Костриця, В. І. Тимошенко / Житомир – Малин : «Волинь», 2001. – С.116-117.

5. Чехи на Волині: історія та сучасність: збірник наукових праць / за ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 176 с.

*Невмержицька Вероніка,
студентка історичного факультету
Житомирський державний університет ім. І.Франка
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
доцент Власенко О.М*

РОЛЬ ЧЕХІВ В РОЗВИТКУ МІЖЕТНІЧНИХ ВІДНОСИН НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Перші групи поселенців на українських землях почали з'являтися ще в XIV ст.. У XV- XVI ст. загони чеських вояк несли службу на польсько-молдовському кордоні, мали зв'язок з українським козацтвом і брали участь у його організації. Наприкінці 50-х років XIX ст. причинами, що спонукали до активізації переселень були: економічна криза в Чехії, яка погіршила становище селян і прискорила розорення їхніх господарств, загострення відносин в Австро-Угорщині (зовнішньополітичний курс країни вимагав великих витрат на військові потреби і посилював безробіття, розорював села, а Чехію перетворював на об'єкт воєнних дій), посилення русофільських поглядів (важливим фактором було також австрійське національне гноблення, гоніння на чеську мову та культуру), дешева земля після придушення польського повстання 1863-64 рр. та агітаційна діяльність чеських агентів (наприклад Ф. Пришібила, Фр. Доубави «Чеський переселенець в Росію». [1, с 52].

Переселення чехів посилювалося після 1867 року, коли царський уряд гарантував їм свободу віросповідання, звільняв на п'ять років від сплати податків і поземельних зборів, військової служби.

Російський імператор був зацікавлений у переселенні чехів на Волинь особисто, бачачи в них чудових господарів, які володіли високим рівнем культури землеробства та агротехніки, імператор хотів прискорити господарський розвиток регіонів.

Вже до весни 1869 р. чехи на Волині володіли 8093 дес. землі на суму 270 тис. крб і утворили 14 поселень. Навіть у найбільш несприятливі роки, реалізація хмелю давала не менше 100 крб з десятини, а в середні й добрі роки від 1000 до 1800 крб.

Завдяки своїм надзвичайним зусиллям і працелюбству чехи досягли певного достатку в Україні. Вони створили поселення, які культурним веденням господарства служили гарним прикладом для місцевого населення. Застосовувалося травосіяння (конюшина), удобрення землі.

Селилися чехи, в основному, на місцинах біля доріг, у глибинці прокладали шляхи. Будували двох-, трьох- та чотирьохкімнатні будинки з коморою та кухнею. Сільськогосподарські знання вони відновлювали, читаючи різні спеціальні часописи. Наприклад, на Волині поширеним був «Чеський Рольник» [4, с 94].

Українці проявляли інтерес до способу життя, соціальної культури, харчування, сімейного побуту чеської меншини. У газетах відображалася інформація про чехів. Так, у газеті «Нива», наприклад, були описані традиції чеського народу: «Усі сідають за стіл, на ньому розміщені різні види печива: булки, хліб, калачі, пироги. Обідають вони без закусок. Спочатку несуть суп...Під час всього обіду келихи гостей наповнені пивом, яким вони зловживають так само, як русичі горілкою. Після обіду жіноча половина обговорює недоліки чоловіків, а останні, курячи люльки, розмірковують про вирощування хмелю та коней...» [3, с.8].

Також були й критичні оцінки чеського менталітету: «Чехи поводяться добре лише з багатими та з представниками влади, якою б вона не була... Чехи гарно живуть та старанно і з розумом працюють. Їх колонії не можна навіть порівняти з тутешніми руськими поселеннями, у яких біда та безгосподарність прямо таки ріжуть очі...». Але якщо українці доброзичливо ставилися до них, то німці Волині сприймали їх більш критично: «Ви раді хизуватися вашою культурою, але це сумно виглядає у дійсності. У багатьох

чеських селах крім біди та гордості нічого не знайдеться» [3, с. 4]

Колоністи приділяли багато уваги розвитку освіти. Майже в кожному поселенні була своя школа, молитовня. В 1890 році у 23 школах на Волині навчалось 1162 чеські дитини, із них 436 дівчаток. 21 школа утримувалася тільки на кошти чехів, 6 на дотації казни, у 8 навчалися російські та українські діти. Рівень грамотності чехів за переписом 1897 року становив майже 60 % , тому вони посідали, перше місце серед інших національностей, які мешкали у Волинській губернії [4, с 78].

У пресі зазначалося, що «...власне чехи і шкіл своїх не мають, бо там, куди посилають чехи своїх дітей, навіть чеського духу не чути», але засновуючи у своїх колоніях початкові навчальні заклади, чехи принесли на українські землі духовні цінності Богемії й певну педагогічну культуру.

Керувала чеськими школами училищна рада, що складалася з трьох обраних і підзвітних громаді членів. Учителі забезпечувалися платнею в розмірі 140-250 руб на рік, житлом та опаленням. Більшість шкіл, завдяки зусиллям громади, отримали зручні приміщення, географічні карти, класні дошки, книжки до бібліотек. У більшості шкіл, окрім основних предметів, викладалися музика, бджільництво, садівництво, хмелярство. За переписом 1897 р. на Волині грамотою володіли тільки 17,2 % всього населення, а серед чехів цей показник досяг 59%.

Є. Рихлік писав: «Загартовані скрутними обставинами життя у себе на Батьківщині, чехи не стали пасивними і на нових територіях. Багато рис і нових змін запровадили вони у своє нове оточення, так само як і перейняли в українців» [4, с.89].

Пажо у своїй «Хроніці» описує так ставлення чехів до українців: «Страва їхня складається здебільшого з хліба, цибулі та часнику. Варять вони борщ і злодійство тут дуже значне. Крадуть усе, а найбільше – залізо та коней. Урожай отримують мізерний, адже погано обробляють своє поле і не мають для цього господарських знарядь, а до того вони недбалі – більшість часу просиджують у корчмі» [3, ст. 3]. Тож місцеве населення Волині постає перед переселенцями німою безликою масою, які «живуть і повадяться подібно свиням», а їжа їхня така, що чехи цього нізащо не їстимуть

[2].

Разом з тим чехи ділилися своїм досвідом, а українці допомагали їм швидше адаптуватися в чужому краї. У 1869-1884 рр. на Правобережжі функціонували просвітницько-культурні організації для дітей чеського походження: освітні, спортивні й літературні товариства. У Зубівській громаді діяла «Чеська літературна бесіда».

У 1870 р. у Семидубівській, Мирогощинській і Глинській громадах було організовано перші у Російській імперії культурно-спортивні товариства «Сокіл», членами яких були власники майстерень, магазинів, броварень, купці, учителі, музиканти, рідше кваліфіковані робітники. Старостою Мирогощинського товариства «Сокіл» чехи обрали 20-річного сина Київського генерал-губернатора князя Дмитра Олександровича Дундукова-Корсакова. У 1869-1884 рр. на Правобережній Україні функціонували музичні заклади; театральні-драматичні гуртки; читальні зали. Незважаючи на часткове злиття з культурою України, чеські переселенці трималися разом і мешкали у своїх селах. У майже всіх чеських колоніях був створений духовий оркестр, а чеський учитель, який їхав працювати на Україну, повинен був обов'язково знати музичну грамоту.

Отже, чехи увесь час вважали себе частиною чеського народу, через що відчувалася певна неприязнь між ними та українцями, але завдяки сімейному вихованню в дусі патріотизму, чехи зберегли мову, культуру, народні звичаї, навіть далеко за межами своєї Батьківщини. Чеські національні звичаї, традиції, символи швидко асимілювали в українську культуру, збагативши формування духовності слав'янських народів

Література

1. Глинский А.Б. Национальные меньшинства на Украине. – Харьков: Центриздат. 1931. – 78 с.
2. До вивчення нацменшин Волині// Вітчизна. – 1994. – №3-4. – С. 111-112.
3. Погребняк О. - Традиції та взаємовпливи у міжетнічному діалозі: історія «Волинських чехів». - Київ . 2012 р

4. Чехи на Волині: історія та сучасність: збірник наукових праць / за ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 176 с.

*Курильчук Наталія,
магістранка історичного факультету,
Київського державного університету імені Б. Грінченка
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
професор Березюк О.С.*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОСВІТНИЦЬКОГО РУХУ ВОЛИНСЬКИХ ЧЕХІВ

Серцевиною формування духовності є просвітництво народу, освіта, володіння певними знаннями, вміннями, ціннісними орієнтаціями, вироблення життєвої і громадянської позиції в кожній особистості.

А корінь живильно сили духовності, моральності, патріотизму, громадянськості є національна освіта.

Тому у житті чеських колоністів важливе місце займала шкільна освіта. Влаштуваючись на новому місці, чехи завжди піклувалися про відкриття школи, оскільки в отриманні освіти вбачали важливу умову розвитку національної свідомості.

За рівнем грамотності чехи посідали перше місце серед інших національностей, які проживали у Волинській губернії. Станом на 1877 рік у Волинській губернії вже діяли 23 чеські школи, проте лише три з них утримувалися за допомогою уряду, тоді, як інші – за кошти поселенців. Навчання у них проводилось чеською мовою, а вчителями були переважно чехи. Велику увагу приділяли патріотичному та сімейному вихованню дітей, та плеканню у них любові до рідної мови [2, с.1].

В 1886 році у Рівненському повіті Волинської губернії діяли 3 чеські школи, у Дубенському повіті – 10, в Острозькому повіті – 3. В 1888 році чеські школи було відкрито в селищах Луцького повіту

Волинської губернії – Теремно, Борятині, Княгининці, Милушах, Копчі, Ниві, Мстишині. Загалом, за даними інспекції народних училищ Південно-Західного краю, на 1888 рік найбільша кількість «іновірських шкіл» знаходилася у Дубенському, Володимир-Волинському, Рівненському, Новоград-Волинському, Житомирському й Луцькому повітах Волинської губернії [5, с. 43].

Оскільки чеська школа розглядалася російською владою як «держава у державі», що становила загрозу утвердженню офіційної імперської ідеології, то на інспекторів народних училищ Південно-Західного краю покладалося завдання «наполегливо вимагати» від жителів чеських поселень передачі створених ними навчальних закладів під юрисдикцію міністерства народної освіти, а також дотримання ними положення про народні училища (1869), згідно з яким викладання у школах мало здійснюватися виключно російською мовою, православними вчителями, за програмами, затвердженими міністерством народної освіти [2, с. 2].

З 1887 року. усі чеські школи були підпорядковані Міністерству народної освіти Царської Росії. Вивчення чеської мови обмежувалось, а основною мовою викладання ставала російська. Вчителями призначалися лише особи православного віросповідання російського походження. І хоча дія названого закону призвела до ліквідації чеських шкіл, це не завадило чехам мати найвищий серед мешканців різних національностей Волині рівень грамотності – 59,03 %, у той час як загальний рівень грамотності у регіоні складав 17,2 %.

Зазвичай викладачі чеських шкіл мали належний рівень педагогічної освіти, водночас інспекторам народних училищ Волинської губернії надходили вказівки щодо ліквідації чеських класів при закладах початкової освіти та запровадження викладання чеської мови як необов'язкового предмету лише в крайніх випадках [5].

Протягом 1870-1917 рр. на Волині функціонували однокласні й двокласні чесько-російські училища. В однокласні й до першого класу двокласних чесько-російських училищ зараховувалися діти 7-12-річного віку. До другого класу двокласних чесько-російських училищ – хлопчики до п'ятнадцятирічного віку і дівчатка до

тринадцятирічного віку [1, с. 138].

Діти незаможних батьків, відмінники навчання в однокласних і двокласних чесько-російських училищах навчалися безкоштовно. Натомість інші діти (за постановою попечителя навчального округу) щороку сплачували за навчання не більше шести рублів. Діти засновників і спонсорів училищ навчалися також безкоштовно [3, с. 124].

Відвідування дітьми однокласних і двокласних чесько-російських училищ контролювалося громадами, батьками (опікунами) і вчителями. Учителі щодня записували у журналі тему і короткий зміст уроків, та відсутніх дітей, зазначаючи причини відсутності. Діти, які систематично пропускали заняття, виключалися з училищ за погодженням із державним інспектором. В однокласних і двокласних чесько-російських училищах існував також загальний список дітей, де відзначалися найважливіші особисті дані.

Кількість предметів у цих училищах співпадала з кількістю предметів у російських однокласних і двокласних училищах. Вони викладалися за погодженнями з Міністерством народної освіти Російської імперії і духовним відомством російськомовними підручниками. Діти неправославної віри звільнялися від вивчення і складання екзаменів із церковнослов'янської мови і Закону Божого. Навчання тут тривало з першого вересня до першого травня. Подекуди (наприклад, у Зубівському двокласному чесько-російському училищі) літні канікули тривали тільки із тридцятого червня до тридцять першого серпня.

У деяких однокласних і двокласних чесько-російських училищах (наприклад, у Глинському двокласному чесько-російському училищі) канікули, за рішенням учителів, становили більшу частину року: чотиримісячні літні канікули, загалом двомісячні великодні, різдвяні й масляничні канікули, різні святкові канікули. Натомість чехи вимагали усунення таких канікул і встановлення канікулярних днів у зручний для батьків час (тобто, на зразок Богемії, тільки протягом літніх сільськогосподарських робіт) [1, с. 139].

Чехи надавали перевагу одностатевому навчанню, відповідно

до цього хлопчикам і дівчаткам викладали вчитель і вчителька. Двостатеве навчання здійснювалося лише за умови забезпечення однокласних і двокласних чесько-російських училищ достатньою кількістю класів, парт і лав для окремого розміщення хлопчиків і дівчаток, вік яких не перевищував би відповідно чотирнадцяти і дванадцяти років. Після успішного завершення навчання в однокласних і двокласних чесько-російських училищах діти отримували свідоцтва. Діти, які не склали іспити, мали можливість одноразового перескладання, проте лише наступного року і за умови повторного проходження курсу останнього року навчання [5].

У чеських школах здебільшого використовувалася педагогічна система, притаманна німецьким сільським школам, яка полягала у широкому застосуванні диктантів і переказів; дослівному заучуванні текстів на пам'ять; коротких наказів із негайним виконанням і досить жорстоких покарань за найменший непослух [3, с. 84].

Доступність навчання для дітей чеського походження гарантувалася громадою і Міністерством народної освіти Російської імперії. Ефективність навчання контролювалася вчителями, громадою і Міністерством народної освіти Російської імперії. Навчання завершувалося іспитами й отриманням свідоцтва зразка Міністерства народної освіти Російської імперії [1, с. 144].

Тому варто зазначити, що чеські школи забезпечували рідномовну освіту; однокласні чесько-російські училища – російську освіту; двокласні чесько-російські училища – комбіновану чесько-російську, проте меншою мірою російськомовну освіту. Планове, програмне і методичне забезпечення чеських шкіл ґрунтувалося на власному науково-педагогічному доробку вчителів.

Отже, різноманітна громадська діяльність, сімейне виховання, плекання рідної мови мали величезний вплив на виховання зовні непоказного, але глибокого почуття патріотизму та збереження чехами своєї самобутності. Своїм глибоким патріотизмом, дбайливим ставленням до власної культури, історичних традицій і готовністю їх захищати чехи стали прикладом для наслідування і

джерелом натхнення для інших слов'янських народів у межах Російської держави, передусім українців, сприяючи пробудженню їхньої національної самосвідомості, осягненню ними необхідності виборювати власну національно-культурну свободу.

Література

1. Умінський С.А. Освіта дітей чеського походження на Волині (др. пол. ХІХ – пол. ХХ ст.) // Велика Волинь: історія освіти і культури: монографія / за ред. проф. Левківського М.В. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2011. – С. 138-159.
2. Іваненко О.А. Чеські школи в культурно-освітньому житті Волині (друга половина ХІХ ст.)
3. Крыжановский Е.М. Чехи на Вольни / Е.М. Крыжановский. – СПб., 1887.
4. Шпиталенко Г.А. Соціально-економічне і духовне життя чехів Волині (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.). Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. – Прикарпатський університет імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2003.
5. Чеська освіта на Волині у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. // Вісник Прикарпатського університету / Історія. Вип. 6. – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – С. 43-50.
6. Чехи на Волині: історія та сучасність: збірник наукових праць / за ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 176 с.

*Саламаха Надія,
студентка ННІ філології та журналістики
Житомирський державний університет ім. І.Франка
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
професор Березюк О.С.*

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЬСЬКИХ КАДРІВ ДЛЯ ЧЕСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ШКІЛ

Становлення та подальший розвиток освіти національних меншин України, зокрема, чехів займало вагомим значенням в діяльності урядів, громадських та культурних організаціях в другій половині ХІХ ст. – 30-х роках ХХ століття.

Вивчення цієї проблеми викликало особливий інтерес, адже будівництво суверенної держави на сучасному етапі вимагає належного вирішення культурних й освітніх проблем національних меншин і тому залишається актуальним.

В роки незалежності української держави дослідниками було опубліковано ряд праць, в яких аналізується будівництво освіти національними меншинами у даний період. Так, наприклад, монографія В. Гусевої[1], стаття О.Заремби[2], публікації С.Грибоедової[3] та Т. Горбань[4] розглядають питання розбудови та систематизації освітніх закладів для національних меншин.

На початку ХХ ст. в українських землях мешкали представники багатьох народностей й українське суспільство за своєю природою склалося як багатонаціональне. В 1917 р. населення України нараховувало близько 31 млн. осіб. Серед них українці становили 23,1 млн., росіяни – 3,8 млн., євреї – 2,6 млн., поляки – 519 тис., німці – 500 тис., по декілька десятків тисяч осіб нараховували діаспори греків, сербів, болгар, чехів та представників інших національностей як зарубіжних країн, так і народів колишньої Російської імперії [5]

Так як певну частину українського населення займали представники чеської національності, то необхідним кроком було створення певних умов для людей цієї національної меншини. Одним з кроків було створення освітніх закладів.

Передумовами цього були такі фактори:

- **соціокультурні фактори:** етнічні придушення; мовні та національні утиски, право на заснування громад і волостей; свобода віросповідання; швидке надання російського підданства;

- **соціальні фактори:** відміна кріпосного права; зростання потреби у кваліфікованих робітниках, банкрутство чеських селян; борги чеських селян; високі податки та «надзвичайні збори»; військові повинності; звільнення робітників; здирицтво сановників; сільськогосподарська наймана праця третини чеських селян;

- **економічні фактори:** закриття підприємств; оброчно-феодална система сільського господарства; підтримка еміграції чеською буржуазією та товариствами; скалистість, складність для обробітку сільськогосподарських земель.

У складі УНР функціонували чотири типи навчальних закладів, у яких навчалися діти чеського походження: початкові школи нижчого та вищого рівнів, гуманітарне та реальне відділення колегій. Початкові школи нижчого рівня мали чеський характер освіти (викладання здійснювалося чеською мовою), початкові школи вищого рівня, гуманітарне та реальне відділення колегій – український (викладання здійснювалося українською мовою) [1].

На західній частині території Правобережної України у складі Польської Республіки функціонували два типи навчальних закладів для дітей чеського походження: державні та приватні чеські школи, обидві з яких мали чеський характер освіти (викладання здійснювалося чеською мовою)[6]

Кадрове забезпечення навчальних закладів для дітей чеського походження здійснювалося через створення курсів, семінарів, секторів.

Серед найвідоміших є Острозькі вчительські курси в Російській імперії, курси чеської мови для вчителів на західній частині території Правобережної України у складі Польської Республіки. Педагогічні курси при Острозькій учительській семінарії одноразово відкрилися на період із 18 червня до 6 серпня 1888 р. [7].

Метою їхнього відкриття була підготовка вчителів чеських

училищ і шкіл до належного виконання покладених на них обов'язків згідно вимог загальноросійського шкільництва, зокрема шляхом удосконалення володіння російською мовою. Державний інспектор народних училищ Д.Синицький мав потурбуватися про єдину юридичну підготовку чеських учительських курсів, тобто про забезпечення кожного вчителя чеського походження наданими місцевими старостами чи старшинами документами, зокрема вчительськими посвідченнями, де вказувалися рік початку вчительської служби в підзвітному училищі чи школі, рівень грошового і матеріального утримання спільнотою, належність училищного чи шкільного приміщення (власне чи винайняте). Крім того, державний інспектор мав знайти й інших російськомовних чехів (старост, писарів тощо) для їхньої добровільної вчительської підготовки [5].

Його функціональні обов'язки також передбачали визначення педагогічної підготовки і здібностей потенційних кандидатів у вчителі. 20 червня 1888 р. в Острозькій учительській семінарії відбулося урочисте відкриття курсів для народних учителів чеського походження. Чеські вчительські курси відвідували 27 учителів. Такий незначний відсоток слухачів із-поміж загалу вчителства чеського походження пояснюється незнанням учбового керівництва усього комплексу питань чеського життя: загальної кількості чеських шкіл, їхнього матеріального забезпечення, рівня утримання чеськими спільнотами навчальних закладів, інформації про вчителів. Це спричинило повну відсутність у керівництва і педагогічного колективу курсів будь-яких відомостей щодо окреслених позицій.

Викладачами Острозьких чеських курсів працювали Євфимій Михайлович Крижановський і гімназійні вчителі Т.Лубенець і О.Рудка-Степович. Закономчителем працював отець Никанор Сизинкевич. Для відпочинку педагогічний колектив отримав 3 кімнати вчительської семінарії, натомість учителі чеського походження – спальні і підготовлений клас. Для кращого засвоєння російського літературного мовлення викладачі для слухачів педагогічних курсів створили невелику бібліотеку наукових і белетристичних книг. Спеціальну навчальну літературу і наочність

учбове керівництво не передбачило. Значно пізніше Училищна Рада Синоду допомогла чеським школам книгами із власних фондів. Міністерство Народної Просвіти жодним чином не подбало про забезпечення навчального процесу підручниками. Чехи на уроках співів, як і на інших уроках, працювали старанно, проте, перебуваючи на Україні, частково втратили здобуті на батьківщині уміння. Більшість учителів не могли тримати ноту чи здійснювати перехід із ноти на ноту. Недільними і святковими днями вчителі чеського походження слухали богослужіння.

У четвер 3 серпня 1888 р. Острозькі педагогічні курси офіційно припинили своє функціонування, проіснувавши 37 навчальних днів [7].

Зважаючи на огляд всієї інформації можна зробити наступні висновки: система освіти в даний період підпорядковувалася органам держави, культурним та суспільним організаціям; значну частину населення України становили представники чеського походження; задля покращення життя національних меншин були створенні освітні заклади; для поліпшення та ефективності рівня навчання створювалися спеціальні курси; найорганізованішим є Острозькі вчительські курси.

Література

1. Ruský Čech. – К.: 6/19 prosince 1907/
2. Горбань Т. Прибалтійські етнічні елементи в суспільно-політичному житті України на межі 20х років ХХ ст. // Етнічна історія народів Європи. – 2001. – №10. – С.87
3. Грибоедов С. Міжетнічні процеси в Україні доби Гетьманату // Етнічна історія народів Європи. – 2000. – №6. – С.53. 4.
4. Гусев В.І. Бунд, Комфарбанд, евсекції КП(б)У: місце у політичному житті України. – К., 1996. – С.42, 54-55, 97.
5. Державний архів Київської області. – Ф.Р.142. – Оп.1. – Спр.157. – Арк.1
6. Заремба О.В. Єврейська культура періоду національно-визвольних змагань в Україні (1917–1920) // Відродження. – 2000. – №2. – С.7. 3

7. Чесько-польська взаємодія у Російській імперії (др. пол. ХІХ ст.) / С. А. Умінський // Українська полоністика. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – Вип. 7. – С. 99–105.

*Маєвська Надія,
студентка ННІ філології та журналістики
Житомирський державний університет ім. І.Франка
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
професор Березюк О.С.*

ПРОСВІТНИЦЬКА ЛІТЕРАТУРА ЧЕСЬКИХ РУХІВ НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Підручники і навчальні посібники для дітей національних меншин мали бути максимально адаптованими для навчання іншомовних дітей на українських землях.

Найкращим підручником для викладання дітям чеського походження був підручник М.Максимовича «Друг дітей». Цей підручник відрізнявся високим рівнем російської мови та допоміжними наголосами для полегшення читання нерідною мовою. В навчальному процесі використовувалися і інші книги: «Рідне слово» К.Ушинського «Буквар» Д.Тихомирова, О.Тихомирової, «Граматики російської мови» І.Ваня, «Російська граматики» О.Іванова, «Рідне слово» О.Ушакова [2].

Для керівництва богослужіннями використовувався «Малий Канціонал, повністю наповнений піснями духовними для послідовників Божих і для заснованих церков Ісуса Христа серед чеського народу» («Maly Kancional čili žalmové a písné dgchovni ku počte Voži a k vzdělaní cirkvi Iezukristovych v narodu českém»).

У чверті чеських шкіл навчалися за найбільш популярним підручником, який мав назву «Буквар для спільного навчання письму, російському та церковнослов'янському читанню та лічбі для народних шкіл із малюнками в тексті», що був укладений Д.Тихомировим і О.Тихомировою. У вище зазначеному підручнику

були такі розділи:

- письмо буквених елементів за графічною сіткою (пояснення написання основних буквених елементів та їх з'єднань);

- опрацювання навичок читання та письма найбільш уживаних букв за графічною сіткою, а також деякі тексти, присвячені вивченню буквеного, складового матеріалу (на вивчення кожної букви відводилася приблизно одна сторінка. Кожну букву проілюстровано чорно-білим зображенням, а також словом, яке його позначає або починається цією буквою або містить її у своєму складі);

- робота з простим реченням (могло бути у формі скоромовок), читання, записи слів великими літерами, розміщення каліграфічних, друкованих букв у тогочасній азбуці;

- робота над текстом (читання переважно байок, а потім переказування їх за ключовими словами, наведеними після тексту);

- опрацювання старослов'янських текстів, молитв (вивчення букв, які не співпадали з «громадськими»), засвоєння 10-ти заповідей Божих, найважливіших молитв, словник із незрозумілих церковнослов'янських слів на 1-2 сторінки;

- вивчення цифр, чисел: ознайомлення з цифрами від 1 до 10 у вигляді грального доміно; пряма і зворотна лічба до 10-ти; додавання і віднімання декількох одиниць; лічба парами, трійками, четвірками, п'ятірками, десятками; десятки з одиницями; додавання і віднімання у складнішій формі; розв'язування задач; множення чисел від 2 до 9 на будь-яке число з двох перших десятків чисел, ділення будь-якого числа з першої сотні чисел на числа від 2 до 9; вивчення сотень; вивчення аналітичної таблиці мір (міри довжини, часу, грошей, ваги, паперу, міри сипучих тіл); ознайомлення з римськими цифрами [1, с. 82-94].

Позитивним було те, що кожен крок навчання за цією книгою здійснювався в ігровій формі. Ще однією особливістю навчальної книги була орієнтація на практичні потреби дітей.

Першим навчальним посібником була «Хрестоматія для використання під час викладання російської мови: для читання та переказування», укладена П.Басістовим. Ця книга була призначена для розвитку інтелектуальних здібностей та мовлення дитини [3, с.

74; 6, с. 1]. Найбільшим розділом книги були «Казки». До них входили легкі для сприймання і розуміння російські казки (напр.: «Про рибалку та Рибку», «Про царівну та семеро богатирів» О.Пушкіна). У розділі «Билини» автором було включено невеликі, легко осяжні твори (народна балада «Про Добриню Микитича», «Казка про Іллю Муромця» О.Афанасьєва). Інші розділи посібника були порівняно невеликими й містили відомості історичного, природничого, технологічного характеру. Вони поступово, за принципом природовідповідності, давали дітям усвідомлення наукових понять. Перевагою такої книги були тексти розмовного стилю, зручні для переказування і виконання практичних вправ, а також науково-описовий стиль статей у найнеобхіднішому для дитини мінімумі [6, с. 327-331].

Згідно книги для вчителів «Поради батькам і наставникам» щодо початкового викладання взагалі та щодо початкового викладання рідної мови за підручником «Рідне слово» метою навчання в початковій школі за К.Ушинським було: навчити дитину послідовно, зрозуміло висловлюватися; плавно, осмислено читати; швидко рахувати в межах арифметичних дій; красиво, чітко, обдуманно записувати думку без важливих орфографічних, пунктуаційних помилок; малювати предмети на основі чотирикутників; креслити, читати карту кімнати, будинку, вулиці, села. Також дитина повинна знати 13 віршів, 13-ма оповідань, 13 подій зі Старого, Нового Заповіту [4].

Вивчення буквених елементів в чеських школах проводилося також за певним алгоритмом: демонстрація вчителем на класній дошці; виконання дітьми на індивідуальних дошках під керівництвом вчителя; самостійне виконання дітьми на індивідуальних дошках [5, с.42]. Учитель визначав також етапи опрацювання букв, уроків письма, етапи звукового методу навчання грамоти, прийоми навчання грамоти в післязбучний період. Варто загадати і про запропонований К.Д.Ушинським метод малювання за сіткою, результатом якого було малювання олівцем на папері. Класна та дитячі дошки цвяхом ділилися на клітинки, за якими вчитель і діти зображали предмети прямими лініями крейдою чи грифелем. Пізніше лінії ставали більш плавними, потреба в сітці

зникала [5, с. 90-91].

На жаль, навчальні заклади для дітей чеського походження були мало забезпечені підручниками на чеській мові, але в достатній кількості забезпечувалися російськомовними підручниками, посібниками, які відповідали віку і розвитку учнів, а також мали практичну спрямованість.

Деякі підручники могли поєднувати в собі навчальний матеріал з декількох предметів, а в одному посібнику могла бути література різних жанрів. Отже, підручники для навчання виконували функцію асиміляції чехів загалом, але відповідали тогочасним освітнім потребам дітей чеських шкіл.

Література

1. Букварь для совместного обучения письму, русскому и церковнославянскому чтению и счету для народных школ с картинками в тексте / [сост.: Д. И. Тихомиров, Е. Н. Тихомирова]. – М., 1905. – 112 с
2. Крыжановский Е. М. Чехи на Волыни / Е. М. Крыжановский. – СПб., 1887. – 160 с.
3. Рудецкий П. А. Чехи у Луцькому повіті до 1914 р. / П. А. Рудецкий, О. С. Златогорський // Чехи на Волині: історія і сучасність: статті / [відп. ред.: М. Ю. Костриця, В. І. Тимошенко]. – Житомир-Малин: Волинь, 2001. – Т. 24. – С. 73-74. – (Серія "Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині").
4. Умінський С. А. Освіта дітей чеського походження на Волині (др. пол. ХІХ – поч. ХХ ст.) / С. А. Умінський // Велика Волинь: історія освіти та культури: монографія / за ред. проф. Левківського М. В. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – С. 111-127.
5. Ушинский К. Д. Советы родителям и учителям о первоначальном преподавании вообще и о первоначальном преподавании родного языка по учебнику "Родное слово": книга для учащихся (1-й г.) / К. Д. Ушинский. – СПб., 1864. – 91 с.
6. Фальборк Г. А. Народное образование в России / Г. А. Фальборк, В. И. Чарнолуский. – СПб.: Печ. О. Поповой, 1900. – 264 с.

Власенко Ольга,
*заступник керівника науково-методичної лабораторії
«Освітньо-виховна система Полісся»,
кандидат педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

ТЕНДЕНЦІЇ ГУМАНІЗМУ В УМОВАХ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕСЬКИХ РУХІВ

Проблема гуманізму є вічним супутником розвитку людської історії. Гуманізм сьогодні розглядається як базисна культурна цінність епохи. Будь-які зміни в освіті, культурі та суспільстві відбуваються під знаком впровадження ідей гуманізму. У понятті гуманізм виражається система поглядів, що визнають цінність людини як особистості, її право на свободу, щастя, розвиток та прояв своїх здібностей, людини, яка вважає благо інших критерієм оцінки соціальних інститутів, а принципи рівності, справедливості, людяності, бажаною нормою відносин між людьми. Те, що зазвичай називають гуманним ставленням до людей – все хороше й добре, що ми бажаємо або робимо для інших – не вичерпує сенсу гуманізму як певної філософської концепції людини, яка відповідає на питання, як бути справжньою людиною, в чому полягає справжня людяність.

Гуманізм, власне, і є визнанням в людині іншої віри і культури в усьому рівною собі і настільки ж повноцінною істотою (В.Межуєв). Визнання рівності людей у поліетнічному суспільстві є важливим принципом справжньої людяності (гуманізму) і важливим інструментом регулювання відносин між людьми. З цього положення випливає інший важливий принцип гуманізму - визнання того, що люди від природи мають рівні права. Природа створила нас для того, щоб ми розділяли між собою всю сукупність прав і користувалися ними всі спільно [3].

Важливим принципом гуманізму й людяності є дотримання справедливості й дружелюбності, які не переслідують жодної користі. Принцип справедливості й дружелюбності є цінностями самі по собі. І якщо ігнорується їх самоцінність, як елементів

гуманізму, то зникає й сам гуманізм як принцип регуляції відносин між людьми і як явище суспільного життя.

С.Шевченко зазначає, що концепція багатокультурного суспільства зумовлює потребу виховання самобутності та різноманітності громадян держави, формування поваги та почуття гідності у представників усіх культур незалежно від расового або етнічного походження, віросповідання.

Повноцінна участь національної меншини у житті суспільства є важливою умовою розвитку нашої країни, важливим фактором у світовому співробітництві. Питання меншин невід'ємно від суспільних цінностей – інтеграції, мультикультуралізму, антидискримінації, діалогу та толерантності. Необхідність у розумінні та повазі культурної, етнічної та мовної неоднорідності населення виникає та усвідомлюється практично у будь-якій країні, а вміння знаходити та проводити в життя стратегії, які гарантують співіснування людей різного походження, мови або релігії, є об'єктивною вимогою, яке сучасне життя пред'являє будь-якому суспільству (О.Батанов).

Осмислення феномену духовності в діяльності чеських рухів ХХ століття пов'язане з прагненням вийти за межі стандартних уявлень, згідно з якими духовність – лише категорія релігії, та віднайти нові засади її аналізу.

Духовність чеських рухів, зокрема гуманізм, рівність, справедливість, моральність представників чеської національної меншини – це ті рівні розвитку особистості кожної людини й суспільства, які є консолідуючою засадою, здатною об'єднати український і чеський народи; це сила, що покликана забезпечити громадянський мир і злагоду в суспільстві. Проте не в усіх країнах, які стають на шлях демократії, духовні цінності особистості, активних лідерів суспільства та представників національних меншин швидко набирають розвинених форм, але, водночас, немає країни, де б не існувало окремих духовних елементів демократії або хоча б прагнення до їх реалізації в процесі життєдіяльності.

Демократія в полікультурному суспільстві відкриває перед людством безмежні можливості, але й породжує низку проблем, про які слід пам'ятати, щоб на них реагувати.

Зупинимось детальніше на філософських, політичних та соціальних поглядах Т.Г.Масарика, відомого політичного діяча Чехії, чия діяльність яскраво вплинула на чеські рухи на Волині на початку ХХ століття.

Будучи прихильником панславізму, Т.Г.Масарик виступив за програму культурної й духовної співпраці народів, а згодом відтінок панславізму почав носити масовий політичний характер [4, с.267].

Політичний лідер чеських рухів початку ХХ століття був переконаний, що недостатньо вимагати лише любові до народу й батьківщини, народу необхідна свідомо любов, продумана культурна програма. Створити таку національну програму Т.Г.Масарик прагнув ще до Першої світової війни, оскільки часто виникали суперечки й боротьба навколо цінності чеської національності. Він писав «... в мене немає сумнівів, що тепер, коли ми політично вільні, у нас будуть більші можливості послідовно займатися настільки бажаною філософією культури й національності» [4, с.267]. «Я часто звертав увагу на те, що кожне питання про меншини є особливим питанням і не схожим на інші питання про національні меншини» [4, с.274].

Гуманізм за Т.Г.Масариком передбачає любов до свого народу, яка виключає ненависть до інших. Природно, що національність визначається мовою, оскільки мова безперечно є вираженням духу народу. Національність, вид й характер народу виражається в усіх духовних й культурних прагненнях.

Чеські рухи початку ХХ століття виступали за культурний синтез суспільства, який був би синтезом культурних елементів різних народів, зокрема народів, які проживали на території України, і саме чеська національна меншина, в такому випадку, мала важливе й почесне завдання [4, с. 281-282].

Ідея гуманного ставлення до інших чітко прослідковується в діяльності чеських громадсько-культурних та спортивних товариств на території Волині (товариство Я.А.Коменського, Чесько-Слов'янське товариство «Бесіда», Сокіл, Чеська Матіца Шкільна), які створювали чеські бібліотеки, відкривали чеські національні школи, засновували часописи «Руський чех», «Чехослован», «Чехословак»,

«Krajnské listy», «Hlařatel», підтримували народні традиції.

Представники чеських рухів ХХ століття – Ян Волф, В.Вондрак, Я.Гашек, А.Дуда, Г.Їндржішек, Ф.Коваржик, В.Кноп (Я.Влчек), Ф.Колачік, І.Лізалеk (В.Брож) Т.Г.Масарик, Ф.Пісецький, А.Поспішил, Й.Рейзек, С.Чех, А.Шварц та багато інших – відстоювали ідею рівності й братерства народів Західної та Східної Європи, при всій любові до власного народу, засуджували національний шовінізм.

Т.Г.Масарик писав, що «людство не є для нас поняттям абстрактним, а, навпаки, конкретним, практичним, немає й не може бути рівності й справедливості в світі без народності; гуманність вимагає позитивної любові до батьківщини й народу, вона відкидає ненависть до інших народів» [4, с.335].

Чеські рухи морально дозволені й необхідні; гуманізм виключає лише війну наступальну, спрямований проти насильства, але, в той же час, гуманність народу не повинна бути лише словом на папері, а безперервною дією, енергією. Розмірковуючи про гуманістичний ідеал чехів, Т.Г.Масарик писав, що «чехи й словаки не наділені від природи особливо милим, лагідним характером, навпаки, поряд з душевною м'якістю, спостерігається твердість характеру, безпосередність і відвертість [4, с.335]

Деталізуючи діяльність чеських рухів на Волині у ХХ столітті, не можна не згадати участь волинських чехів у складі 1-го Чехословацького армійського корпусу радянської армії під час Другої світової війни; волонтерство волинських чехів, фінансування військових чеських бригад; створення чеських груп опору, регулярних та партизанських загонів; організацію Чеського і Словацького легіону (3 вересня 1939 р., Людвіг Свобода); постійну боротьбу з окупаційним режимом на Волині.

Особливе захоплення викликає створення на Волині організації «Бланік» (13 червня 1943 р., Владімір Кноп, псевдонім Я. Влчек), метою якої було підірвати діяльність в тилу німецької армії; відкрита боротьба зі зброєю в руках проти німців та їх помічників [6].

Маючи незламну силу волі, стійкі переконання, вірність як ідеалам чеського народу, так і українській землі, волинські чехи,

вступаючи до таємної організації, зобов'язувалися до останньої краплини крові вести боротьбу за звільнення своєї батьківщини; інформувати чеське та місцеве українське населення щодо подій на фронтах, міжнародної ситуації та щодо дій чеських партизанів на Волині.

Організатори «Бланік» 24 жовтня 1943 р. видали Декларацію чехів України, в якій визначали свої політичні погляди в складних умовах національної та політичної боротьби на Волині [6].

Активне політичне й соціальне життя волинських чехів сприяло виникненню своєрідного синтезу етнічної чеської (походження, мова, релігія, територія проживання, традиції, звичаї тощо) й національної ідентичності (самоідентифікації чехів як самобутньої спільноти з українцями, проживаючи разом на спільній історичній території, спілкуючись як чеською, так і українською мовами, маючи вже спільну історичну пам'ять, цінності, культуру, традиції та національну ідею).

Волинські чехи, вважаючи себе невід'ємною частиною чеського народу, незважаючи на те, що декілька поколінь волинських чехів вже народилося на Волині, змогли поєднати любов до далекої батьківщини, Чехії, зберегти народні звичаї, мову, культуру, та гуманне, толерантне, альтруїстичне ставлення до своєї нової батьківщини.

Література

1. Алмаші М. Захист прав національних меншин в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02. «Конституційне право» / М. М. Алмаші. – К., 2004. – 19 с.
2. Вопросы меньшинств в Республике Беларусь, Европе и мире / Европейский центр по вопросам меньшинств ; сост., авт. предисл. А. Осипов, А. Василевич. – Минск : Медисонт, 2012
3. Кушніренко І. Міжнаціональна толерантність в політичному процесі сучасної України : автореф. дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / І. Ю. Кушніренко. – О., 2008. – 18 с.

4. Масарик Т.Г. – Президент Чехословацкой республики. Мирвая революция воспоминания. – Пер. Н. Мельникова-Папоушек. – Прага, 1927. – 392 с.

5. Общий свод по империи результатов разработки данных первой всеобщей переписи населения, произведенной 28 января 1897 года / под ред. Н.А.Тройницкого. – СПб., 19051. – Т. 2. – Таб. XII.

6. Рейзек Й. Не зрадіми «Бланік» / Йозеф Рейзек // Чехи і Дубенщина : матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. (м. Дубно, 9 груд. 2011 р.). – Дубно, 2011. – С. 72–85.

7. Шульга С. А. Політика Російського уряду щодо чеських імігрантів у 70–90-х рр. ХІХ ст. / С. А. Шульга // Зб. навч.-метод. і наук. ст. іст. ф-ту ВДУ ім. Лесі Українки. – Вип. 2. – Луцьк : [б. в.], 1997. – С. 24–27.

РОЗДІЛ ІІІ ДУХОВНА СПРЯМОВАНІСТЬ СУЧАСНИХ ЧЕСЬКИХ РУХІВ НА ВОЛИНІ

Шмідт Ніна,

*член громадської організації
«Житомирська спілка волинських чехів»*

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «ЖИТОМИРСЬКА СПІЛКА ВОЛИНСЬКИХ ЧЕХІВ»

*«Далека наша перша Батьківщина,
Не покидаєш ти серця своїх дітей!
Шматочок Чехії - улюблена община
Збирає нас, об'єднує людей
Минає все, і невблаганний час...
Вже стільки років ми разом у мріях...
У Чехії, що не чекає нас і роздумах, що сповнені надії»...*

14 квітня 2016 року Громадська організація «Житомирська спілка волинських чехів» відсвяткувала своє 25-річчя. За період з 1991 року спілка жила, розвивалась, діяла...

Історична довідка.

Словосполучення «волинські чехи» пов'язане з Волинською губернією Російської імперії, де у другій половині ХІХ ст. утворилась численна чеська колонія (на сьогодні це частина територій Житомирської, Рівненської і Волинської областей України). Після відміни кріпосного права впродовж 1860-1870-х років тут виникли перші чеські поселення. Що змусило чехів залишити свою батьківщину? Як завжди: безземельних – бідність, ремісників – складні умови праці, а всіх разом їх об'єднувало бажання кращого життя.

Наприкінці ХІХ - на початку ХХ ст. район «Крошня» (давня назва містечка поблизу Житомира, яке ввійшло до його складу у 1958р.) було відоме як місце компактного проживання чехів. Чеські

родини довгий час намагались зберегти свою культуру, історію і мову, але через утворення змішаних шлюбів виникли змішані родини (з українцями, росіянами, поляками...). І хоча, практично кожний, знав про своє походження, історію своїх предків та свою національність грань етнічності стиралася...

Йшов час. Радянський Союз закінчив своє існування. В Союзі ми були єдиною нацією Радянські люди, поважали всі національності, але не відокремлювали себе, як чехи. Після розпаду у багатьох виникла потреба ідентифікувати себе з тією національністю, яка більш за все вплинула на виховання, яка мала історичну цінність для тієї чи іншої людини. Існування національних меншин на Волині не могло не вплинути на створення організацій, у яких люди були б об'єднані спільними інтересами та вподобаннями за національною ознакою. Такою є Громадська організація «Житомирська спілка волинських чехів», яка була створена ще у 1991 році.

В Житомирі були створені польська община, російська, єврейська, але однією з перших організувались чехи.

На перші збори у 1990 році, ініціатором проведення яких став чех Микола Кудімов і які відбулось на Крошні у школі №16 (школа була вибрана не випадково – вона була побудована чехами-переселенцями для навчання своїх дітей рідній чеській мові), прийшло всього 12 людей. Ось прізвища декотрих з них: Н.Деканчук, В.Шиманський, С.Шмідт... На одному із зібрань було прийнято рішення про присвоєння товариству імені чеського педагога-гуманіста, громадського діяча, єпископа Яна Амоса Коменського. Тоді ж був складений перший Статут товариства.

Трохи згодом у 1991 році житомирянки сестри Емілія Снідевич і Анна Литвинець (Врабецеві), уродженки с. Мала Зубовщина на Житомирщині, звернулись до Чеського посольства в Україні у м. Києві з проханням зареєструвати громадську організацію чехів під назвою «Житомирське відділення чехословацького культурно-освітницького товариства ім. Я.А.Коменського». Невдовзі згода посольства була отримана. Тоді ж на Житомирському обласному радіо прозвучало оголошення про проведення зборів чехів міста. 6 Травня 1991 року за участю консула Генерального консульства

Чеської Республіки в Україні п. Зденека Умла збори відбулись. Головою товариства була обрана Емілія Снідевич. У той же період були створені подібні чеські товариства в ряді областей України, де раніше було зафіксовано компактне проживання чехів. Пізніше ці товариства об'єднались у Чеську Раду України і житомирське товариство стало його активним членом.

На базі створеного в Житомирі товариства були організовані вокальні колективи, які неодноразово брали участь у фольклорних фестивалях Житомира, України та Чеської Республіки. У товаристві розпочалося вивчення чеської мови. Діти щороку оздоровлювались у чеських таборах, старші з них почали здобувати вищу освіту у ВУЗах Чехії. Дорослі члени товариства отримали можливість вдосконалювати знання з чеської мови безпосередньо на батьківщині своїх предків у Чехії.

26 квітня 1986 року сталася аварія на Чорнобильській АЕС, внаслідок якої частина територій Київської і Житомирської областей отримали статус радіоактивно забруднених, влада Чеської Республіки відгукнулась на прохання житомирської чеської діаспори, постраждалої від радіації, та домовилась з керівництвом України про другу хвилю рееміграції колоністів, яка була проведена впродовж 1991-1993 рр. За цей період з України в Чехію повернулось близько 600 родин (приблизно 1900 чол.)

З 1998 року на житомирському обласному радіо започатковується трансляція перших і єдиних в Україні передач чеською мовою під назвою «Чеська світлиця». Їх створює і готує до ефіру Олена Лаговська – заслужений журналіст України. Чеськомовні передачі житомирського обласного радіо неодноразово ставали переможцями всеукраїнських та міжнародних теле-радіо конкурсів і фестивалів серед учасників з багатьох країн Європи і України, а їх автор – О. Лаговська - була нагороджена дипломами та цінними відзнаками.

З 1 травня 2005 року товариство змінило свою назву та було зареєстроване, як Громадська організація «Житомирська спілка волинських чехів».

Активними членами спілки є багаторічна і незмінна її староста Мілентіна Денисюк, Володимир Башек, Мілентіна Слободяник,

Інна Романова, Станіслав Слама, Мілентіна Піонтківська, Ірина Юшкова, Ірина Єфімова, Надія Чижевська, Ірина Сищикова, Раїса Столяревич, Сергій Мікула – керівник вокального колективу, Тамара Потапенко, Ірина і Олександр Потаніни, Ніна Шмідт, Анна Литвинець, Тамара Пінчук, яка протягом багатьох років була бухгалтером спілки, та багато-багато інших її активних членів.

Сьогодні.

З 23 вересня 2014 року головою спілки обрана Людмила Чижевська.

Спілка об'єднує різні покоління чехів. Створено 4 групи з вивчення чеської мови – дві дорослі та дві дитячі.

Відбуваються різноманітні спільні заходи: екскурсії, перегляд чеських фільмів, організуються зустрічі з цікавими людьми як нашої області, так і з Чеської Республіки, проводяться спільні заходи та свята.

Суспільне життя Житомирського товариства волинських чехів

З 2015 року запрацював сайт нашої спілки. Сайт має сім

розділів: новини, творчість, галерея, посилання, контакти і т.ін.

Маємо ми і почесного члена спілки, якій на час присвоєння цього звання виповнилося 97 років – це Романенко (Звонаржева) Віра Олексіївна, найстарша чешка м. Житомира, яка зберегла та донесла до молодого покоління звичаї чеських переселенців, а також передала до нашого музею багато старовинних речей.

В вересні 2014 року спілкою був оновлений меморіал чехам, репресованим в 1937-1938 роках. На відкритті оновленого меморіалу були присутні Любомир Заоралек – Міністр закордонних справ Чеської республіки, Іван Почух – Надзвичайний і Повноважний посол Чеської Республіки в Україні, представники міської влади Житомира.

В жовтні 2015 року по вул. Пушкінській, 42, за сприяння спілки, була відкрита меморіальна дошка присвячена 105-річчю створення чеського гімнастично-спортивного товариства «Сокіл» на Житомирщині. На відкритті були присутні Зденка Цайсова – 2-й секретар Посольства ЧР в Україні та Люція Ржегоржікова – директор чеського центру в Києві, ІІ радник Посольства Чеської Республіки в Україні.

В зв'язку з АТО наша спілка приймала участь у благодійній діяльності щодо допомоги воїнам АТО. Так, на початку 2015 року через Олександра Махачека були передані гроші, речі та продукти 12-й частині Новоград-Волинського полку. Для Житомирського військового шпиталю була передана унікальна медична апаратура за сприянням прем'єр – міністра Чехії Любомира Заоралека, а Богуслав Сobotка відправив 4 фури гуманітарної допомоги. Особливо велику роль в налагодженні контактів щодо допомоги шпиталю зіграли заступник голови спілки Володимир Башек та голова спілки Людмила Чижевська.

На початок 2017 року в спілці зареєстровано більш як 200 членів. Спілку відвідують не тільки етнічні чехи але й українці, поляки, росіяни... Двері нашої спілки відкриті для всіх національностей і це гарантується нашим Статутом – Статутом Громадської організації «Житомирська спілка волинських чехів».

Активне громадське життя Житомирського товариства волинських чехів

Література

1. Чеська освіта на Волині у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. // Вісник Прикарпатського університету / Історія. Вип. 6. – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – С. 43–50.
2. Чехи на Волині: історія та сучасність: збірник наукових праць / за ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 176 с.

*Чижевська Людмила,
голова громадської організації
«Житомирська спілка волинських чехів»
доктор економічних наук, професор,
Житомирський державний технологічний університет,*

СТОРІНКАМИ ДІЯЛЬНОСТІ ЖИТОМИРСЬКОЇ СПІЛКИ ВОЛИНСЬКИХ ЧЕХІВ

Громадська організація «Житомирська спілка волинських чехів», в особі голови спілки, зареєстрована у громадській раді при міському голові, є членом громадської ради при державній міграційній службі у Житомирській області.

Маємо чеський центр при ЖДТУ, організований головою спілки Чижевською Л.В. при участі Чеського Консульства в Україні.

Наша спілка співпрацює з багатьма організаціями, як в Чеській Республіці, так і в Україні: спілка «Гелендерські чехи» села Миколаївки – голова Лариса Лановик, Львівська спілка, спілки міст Рівного, Луцька, Дубна, села Мала Зубовщина, Київська спілка «Вишеград», Малинська спілка, «Богемка» Миколаївської області та інші.

Житомирська спілка волинських чехів має тісні зв'язки з чехами, які проживають на території Чеської республіки і які допомагають у вирішенні багатьох питань, пов'язаних з отриманням членами спілки краянства, а для тих, хто виїхав на постійне місце проживання допоможуть знаходженням праці та житла. Це такі наші чеські друзі, як Катаржина Яртимова, Мирослав Нерода, Любомир Сазачек та багато інших.

Ми можемо пишатися тим, що нашою спілкою першою в Україні була проведена онлайн - конференція «Společně krajaně světa». На участь в конференції подали заявки представники 5-ти країн. Це відбулося 10.11.2015 року в обласній бібліотеці ім. О. Ольжича в місті Житомирі. На зв'язку з Аргентиною був голова чеської спілки міста Санта-Фе Хосе Стрнадом. На жаль, не змогли вийти на зв'язок з чеською спілкою з Італії, де саме в цей день відбувся страшний землетрус.

З Аргентиною ми і по цей час підтримуємо стосунки. Наразі отримали від них програми щодо спортивного товариства «Сокіл». Ці програми створені для оздоровлення дітей, дорослих та розвитку спорту в місті Санта – Фе і можуть зацікавити як наших лікарів так і спортсменів. Тим паче, що в нашому місті відроджується спортивно-гімнастичне товариство «Сокіл», яке було засновано на Житомирщині біля 105 років тому.

Тісно співпрацює Житомирська спілка волинських чехів з чеською спілкою «Гелендерські чехи» с. Миколаївка Вінницької області. Так відбувся обмін в Миколаївці міні – спектаклем «Веліконочні зазраки».

Співпрацює спілка з Житомирським ляльковим театром. В 2016 році театр створив виставу на основі чеської казки «Принцеса-пострибушка». Очікуємо, що ця вистава вийде і на чеській мові.

Житомирська спілка волинських чехів прийняла участь у конкурсі, який оголосив чеський жіночий журнал «Власта» – «Разом з «Властою» для постійних читачів журналу. Фото переможців цього конкурсу було надруковане на обкладинці першого номеру журналу в 2016 році.

Коли 1986 року сталася аварія на Чорнобильській АЕС, внаслідок якої Київська і Житомирська області отримали статус радіоактивно забруднених, влада Чеської Республіки відгукнулася на прохання чеської діаспори цих областей та прийняла рішення щодо оздоровлення дітей в Чехії.

Починаючи з 1991 року, діти волинських чехів мають можливість поїхати влітку на відпочинок до своєї прабатьківщини. Сприяла цьому пані Аліція Сobotкова, секретар Посольства Чеської Республіки в Україні.

Як можемо читати в газеті «Моравсько – сілезький день» від 25 листопада 1991 року, біля Теплицького водосховища у Моравсько-сілезькому краї відпочивала група дітей волинських чехів з Житомира у складі сорока чоловік. Дітям відпочинок дуже сподобався. Вони мали можливість поплавати, пограти в ігри, ходити на дискотеку, до стрілецького гуртка, їздити на екскурсії до навколишніх міст. Спілкування зі своїми однолітками – чехами, які перебували в таборі поруч, допомогло в опануванні чеської мови.

Кожен день перебування в Чехії був насиченим і цікавим. Відразу по приїзду було проведено лікарський огляд житомирян в поліклініці м. Карвіна в дитячому відділенні лікарем Дагмарою Паучковою. Все проходило за згодою і при сприянні Міністерства охорони здоров'я Чеської республіки які залучили на допомогу багатьох спонсорів. Готель «Імпульс» запропонував безкоштовне користування сауною і автобусом для екскурсій, школа в селі Терлицькому організувала спільні з чеськими дітьми дискотеки, налагодили роботу стрілецького гуртка. Всебічно допомагали староста с. Терлицьке Фойтік, представник римсько – католицької і євангельської церков, районний і шкільний виконавчі комітети та багато інших організацій. Діти відвідали з екскурсіями місто Рожнов під Радгоштем, музей автомобілів «Татра» в селищі Копржівніце, міста Остраву, Гавіржов, Карвіну. Дітям сподобалось і знайомство з чеським побутом.

Через декілька років від першої поїздки до Чехії, редактор газети «Справодай» Любомир Сазачек запропонував дітям друкуватися в своїй газеті. Якщо ми заглянемо на сторінки цього видання, то побачимо різні дописи дітей, їхні малюнки та фото. За виданням цієї газети можна відслідкувати, всі враження від відпочинку наймолодших представників нашої спілки.

Традиція літнього відпочинку в Чехії стала для дітей членів спілки постійною. Щороку діти їздять на відпочинок та лікування.

Наразі в членів спілки є один традиційний табір – табір Томаша Лукавського, виконавчого заступника Голови Чеської координаційної ради. Діти завжди отримують можливість не тільки на відпочинок, але й на лікування.

Взимку 2015 році 30 дітей нашої спілки відпочивали в таборі містечка Сольнице, де їх відвідав Любомир Заоралек, міністр закордонних справ Чеської Республіки. Влітку того ж року інша група дітей відпочивала в таборі біля містечка Слюняково.

Останнім часом розширилася екскурсійна та розважальна програма поїздок. Діти їздять на екскурсії до міста Праги, відвідують заводи з виробництва скла, кришталю, а однією з найулюбленіших є екскурсія на фабрику, де виробляються ялинкові прикраси. Кожна дитина отримує в подарунок ялинкову прикрасу, яку обережно везе додому в Україну. Велике значення приділяє чеська сторона і вивченню дітьми та дорослими чеської мови.

Керівниками таборів відпочину були і є члени нашої спілки: Ніна Чіпа, Олена Гайдалович, Алла Новак, Тамара Пінчук, Емма Снідевич, Людмила Ніколотова, Ірина Беднарська та багато інших.

З 2015 року, спілка волинських чехів організує приміський тижневий літній табір в Житомирі. Першим керівником табору був Олександр Кондратович. Діти на відпочинку вивчали чеську мову, відвідували кінопокази в кінотеатрі ім. І. Франка, ляльковий театр, різні музеї, Ботанічний сад, тощо. В 2017 році був організований відпочинок дітей в селі Вільшанка. Активно працювали в таборі: Ева Ржезнічкова – викладач чеської мови, Долечек Юлія – медпрацівник та Єрмакова Юлія – вихователь.

Учасники липневого фольклорного фестивалю в місті Чеське Будйовіце, в 2017 році відразу після фестивалю відпочивали в таборі Т. Лукваського.

Значну увагу приділяють в спілці вивченню чеської мови. Певний час викладали Олена Муковець, Лариса Шевцова зараз ми маємо Еву Ржезнічкову та Надію Чижевську.

З 1996 року Н. Чижевська, яка пройшла курси з вивчення чеської мови в Чехії в м. Добрушка, що підпорядковуються Карловому університету, веде навчання групи дітей 5-7 років.

Викладач чеської мови Ржезнічкова Ева, направлена в Житомирську область МЗС Чехії. В 2015 році Надія Чижевська

пройшла двотижневі курси підвищення кваліфікації для викладачів чеської мови (вчителів-іноземців) «Методика викладання чеської мови для краян» в Празі і продовжує викладання чеської мови для дітей та дорослих.

Зараз в спілці налічується чотири групи по вивченню чеської мови: дві для дорослих та дві для дітей різного віку. Одна із дорослих груп для початківців, інша для тих, хто прагне вдосконалити чеську мову. Учні шкіл мають змогу навчатися в закладах Чеської республіки.

Від дня створення спілки до сьогодні багато дітей волинських чехів поїхали на навчання до Чеської республіки, багато вже й закінчили навчання та працюють за отриманим фахом. Вони отримали освіту для роботи в різних галузях промисловості, медицині, освіті. Також спілка Волинських чехів посилає на навчання і дорослих. Курси різноманітні: річні, піврічні, півторамісячні та тижневі. Є курси для вчителів - тих, хто після навчання в Чехії повертається в Україну, зокрема до Житомира, та викладає тут чеську мову. Дуже цікаві курси для краян при Карловому університеті в м. Добрушка. Курси, створені пані Аленкою Обстovou, викладачем Карлового університету, за підтримки Міністерства закордонних справ Чехії. Вони існують вже понад 25 років (з 1994 року). І майже кожного року один з наших членів навчається в м. Добрушка. З 1996 року по 2016 рік на курсах були: Надія Чижевська, Володимир Новак, Алла Новак, Литвінець Анна, Снідевич Емілія, Лукавець Олена, Ірина Сищикова, Шмідт Ніна, Інна Романова.

Катаржина Яртимова, підприємець з Чехії, веде конwersаційні (розмовні) курси для тих, кому важливо вміти вільно спілкуватися чеською мовою. Для цього використовуються чеські книги та інші видання.

Вже декілька років члени спілки беруть участь у святі рідної мови. З такої нагоди в 2017 році в спілці вперше було проведено олімпіаду з чеської мови. В якій взяли участь близько 20 дітей та дорослих. Сім переможців було нагороджено Дипломами та цінними подарунками.

Наші культурні надбання, це не лише вивчення мови, а й наші

фольклорні колективи, і видавництво книг, організації музейних виставок, проведення радіопередач, перегляд фільмів та інші.

Перший фольклорний колектив з'явився в спілці ще 1997 році. Об'єднав він молодих людей, яким подобалась чеська пісня. Перший виступ колективу пройшов 08.04.2000 році в музеї ім. С.П. Корольова на зборах чеської громади м. Житомира.

Згодом колектив розростався, репертуар розширювався і потребував більшої організованості. Першим керівником ансамблю була Олена Лаговська, яка закінчила факультет «Режисура драми» Санкт - Петербургського державного університету культури і мистецтва. На момент приходу до спілки вона вже працювала в Житомирському обласному телерадіо. Акомпаніатором ансамблю була викладч Житомирського культосвітнього училища Ліна Малюк, яка була і костюмером.

З часом виникло питання наших власних концертних костюмів. Основний дизайн костюма взяла на себе Олена Лаговська. Знаменитий білий чеський чепчик створила Світлана Хмара. Вона побачила ескіз в одному з чеських журналів, принесла для обговорення і трохи змінений увійшов, як елемент національного костюму. Саме такий костюм увійшов до каталогу чеських національних костюмів.

За роки існування фольклорного колективу костюм майже не зазнав змін і став візитною карткою. Чехи також сприймають костюм, як свій, національний.

Олена Лаговська організувала дитячий колектив «Розмарінек». Активними членами цього ансамблю були: Вікарчуки Людмила і Валентина, Олена Сищикова, Овечкін Андрій, Лаговська Альбіна, Шмідт Тамара, Потанін Олександр, Кондратович Олександр, Тиха Анна, Петровські Даша і Павел та інші. Житомирянам запам'ятався виступ колективу на сцені Житомирського обласного драматичного театру ім. І. Кочерги на святі Різдва 2002 року.

Яскравими були виступ фольклорного колективу в 2001 році в м. Одесі на фестивалі чеської культури. Щорічно колектив бере участь в Чеському плесі, у м. Києві та інших регіонах.

За період з 1997 року по сьогоднішній день колектив очолювали багато керівників, більш як 10 років, його очолював Сергій Мікула.

Фольклорний колектив спілки на протязом багатьох років був учасником Міжнародного крайанського фестивалю в Чеській республіці де неодноразово був відмічений дипломами та нагородами.

Зараз в Житомирській спілці волинських чехів чотири фольклорні колективи: для зовсім маленьких членів спілки «Берушка» («Сонечко»), для підлітків – «Розмарінек», для молоді «Беседа», для дорослих «Волинські чеши». Активними членами та виконавцями колективу «Волинські чеши» є Станіслав Слама, Мілентина Денисюк, Ірина Юшкова, Олена Лукавець, Мілентина Слободяник, Євгенія Навольнева, Інна Романова, Ірина Єфімова, Раїса Люльчак, які багато років в свої виступи вкладають серце та душу.

Керівником ансамблю «Берушки» є Олена Муляр. Вона знаходить дуже цікаві сюжети для виступів малят, і це завжди користується успіхом на різноманітних заходах в спілці.

Колектив «Розмарінек» очолює вчитель чеської мови Ева Ржезнічкова. «Розмарінек» має цікаву та різноманітну програму: віршовані виступи, співи, вистави тощо.

Членами колективу було поставлено дві вистави. Перша міні – спектакль – «Веліконочні зазраки», режисер Олена Лаговська. В виставі приймали участь від мала до велика. Особливо запам'яталась глядачеві роль водяного, яку виконував О. Кондратович. Оформленням вистави та виготовленням декорацій займалась Вдовіна Таміла.

Другою була вистава, яку діти підготували на свято жінок за допомогою Е. Ржезнічкової - «Червена каркулка» («Червона

шапочка»).

Колективом «Беседа» також керує Ева Ржезнічкова і в 2016 році на Міжнародному Краянському фестивалі в Празі (Чеська республіка) колектив отримав диплом III ступеня.

Дорослим колективом «Волинські чехи» керує незмінний керівник Олена Лаговська.

Вони брали участь у фестивалі «Дерунів» в м. Коростень, фольклорному фестивалі в смт. Червоноармійськ та в інших містах області. Декілька років поспіль спілка є учасником Днів Європи в Житомирі.

Дитячий колектив є постійним учасником Різдвяних концертів в Михайлівському соборі м. Житомира, а дорослий – в костьолі Святого Вацлава. Костьол був побудований чехами в 1908 році, і відновлений в 2002 році за допомогою настоятеля парафії Камілевського Людвіка.

Член спілки Анна Кукса, ввійшла в фінал Всеукраїнського конкурсу «Голос країни».

Пишаємося членом нашої спілки Олександром Вацеком, який є керівником відомої в багатьох країнах світу хорової капели «Орея».

За роки існування Житомирської спілки волинських чехів було

видано книги та брошури, в яких брали участь не тільки краєзнавці але й члени спілки.

Іво Мічка, вперше приїхав до Житомира в 2004 році. Журналіст, письменник, вчитель, музикант – він не тільки займався вивченням історії волинських чехів але й викладав чеську мову членам спілки. Іво Мічка майже рік прожив в Житомирі і результатом його перебування стала книга «Два місяці у волинських Чехів» («Dva měsíce u volyňských Čechů»), яка вийшла в 2005 році в Чехії чеською мовою.

Йозеф Брож написав книгу «Волинський роман» про минуле та сучасне волинських чехів. Книга також вийшла в Чехії.

Майя Лутай – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Житомирського державного університету ім. І.Франка підготувала та видала дві праці «Чехи на Житомирщині: історія і сьогодення» (2008), яка побудована на розповідях членів спілки про історію своїх родин та краєзнавча робота «Чеські кладовища».

В 2014 році за загальною редакцією Олени Станіславівни Березюк та Ольги Миколаївни Власенко видано збірник наукових праць «Чехи на Волині: історія та сучасність» та проведено в обласній науковій бібліотеці імені О.Ольжича міжрегіональну науково-практичну конференцію, в якій взяли участь не тільки представники громадської організації Житомирської спілки волинських чехів, але й студенти Житомирського державного університету імені Івана Франка та Житомирського державного технологічного університету.

У 2016 році за загальною редакцією Олени Станіславівни Березюк та Ольги Миколаївни Власенко видано другий том збірника наукових праць «Духовні виміри родинного виховання у поліетнічному просторі Волині та Полісся», в якому висвітлено низку важливих історичних моментів, що стосуються духовності родинного середовища волинських чехів.

До 25-річчя створення спілки видатним житомирським краєзнавцем Георгієм Мокрицьким спільно з членами спілки було видано буклет «Чеський Житомир» (з текстом українською, чеською та англійською мовами).

В листопаді 2016 року членам спілки було проведено урочистий

захід «Історія свого роду – історія мого народу», який спонукав багатьох членів товариства до поглибленого вивчення свого родоводу, своїх коренів.

Спілка має свою музейну експозицію щодо історії чехів в Житомирському обласному краєзнавчому музеї. Експозиція була виставлена в Українському домі м. Житомира, в музеї народних ремесел «Мистецький двір», яку директор музею Федір Євтушенко взяв на постійне перебування.

У вересні 2006 року в Житомирі зустрічався з членами Житомирської спілки волинських чехів відомий чеський режисер та актор Зденек Свєрак. На зустріч з ним прийшла, найстарший член нашої спілки, Романенко (Звонаржева) В.О., якій вже 98 років. Відбувся показ фільму режисера, а бажаючі отримали плакати з автографом режисера.

Член нашої спілки Станіслав Слама знявся у першій частині фільму режисера Володимира Качура «Чехи в Україні». Перша частина цього фільму має назву «Волинські чехи», в ній йде розповідь про чехів Житомирщини. Для зйомок фільму члени нашої спілки надали інвентар: старовинні речі, приладдя. В фільмі також взяли участь члени нашої спілки Н.Чижевська, І.Романова, О.Лаговська, Л.Чижевська, О.Березюк, Ю.Березюк. Фільм створено студією УТ-1 та було показано на українському та Житомирському телебаченні.

До 25-річчя з дня заснування спілки Оленою Лаговською та Сергієм Фрізом було зроблений слайд-фільм про Громадську організацію «Житомирську спілку волинських чехів».

Член спілки журналіст Олена Лаговська, веде постійну передачу «Чеська світлиця» на Житомирському телебаченні, в якій брали участь багатьох відомих людей, таких як: Аліція Соботкова – секретар Посольства Чеської Республіки в Україні; Петер Бродський – фараж евангелістської церкви села Богемка Миколаївської області; Іво Мічка – журналіст, викладач, письменник; Іржи Гофман, який був вояком армії Людвіга Свободи у II-й Світовій війні; Томаш Лукавський – виконавчий заступник Голови Чеської координаційної ради та багато інших.

З початку 2015 року було створено та запрацював сайт

Житомирської спілки волинських чехів. Над створенням сайту працювали члени спілки Олексій Березюк, Василь Вдовін, Ніна Шмідт, а пізніше редакторам сайту працювали Костянтин Люльчак та Людмила Ніклотова, яка займалась наповненням сайту новинами та повідомленнями. Зараз відповідальним за сайт є Сергій Кальчук.

*Шевцова Лариса,
директор Центру богемістики
ННІ філології та журналістики,
Житомирський державний університет ім. І.Франка
член громадської організації
«Житомирська спілка волинських чехів»*

ПОЛІКУЛЬТУРНИЙ НАПРЯМОК РОБОТИ ЦЕНТРУ БОГЕМІСТИКИ В ЖИТОМИРСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМ. І.ФРАНКА

У Житомирському державному університеті імені Івана Франка з 2007 року існує Центр богемістики при кафедрі дидактичної лінгвістики та літературознавства Навчально-наукового інституту філології та журналістики. Виникнення такого Центру, що займається не лише вивченням чеської мови, не випадкове та має своє історичне підґрунтя.

Житомирщина здавна є багатонаціональною областю. Поряд з українцями та іншими народностями тут проживають і етнічні чехи, перші колонії яких з'явилися у другій половині ХІХ ст. Переважна більшість чеських колоністів проживала у сільській місцевості, займаючись землеробством, льонарством, хмелярством або тваринництвом [1, с. 7]. Згодом вони розширили коло своїх занять, зберігши народні традиції, мову своїх предків. На жаль, чехам нашого краю, разом з іншими нацменшинами, довелось зазнати сталінських репресій, від яких передусім постраждали священики та інтелігенція [2, с. 6].

Як повідомляє сайт Посольства Чеської Республіки в Україні, сьогодні найбільша кількість чехів зосереджена у Житомирській області – 1835 осіб. Сучасні чеські товариства в Україні є залишками раніше численних чеських заселень, що виникли внаслідок декількох еміграційних хвиль протягом ХVІІ–ХІХ ст. На сайті зазначено: «Чеські колоністи приїжджали на землю, де незадовго до того (1861 р.) було відмінено кріпацтво. До 1930 року в місцевостях, де проживали чехи, вивчали чеську мову. Згідно з

даними Етнологічного інституту Академії Наук Чеської Республіки 1924 року, в Україні було 19 чеських шкіл та 2 чеські школи в Криму (в Александровці та в Богемці). На початку 30 - х років в Україні відбулися політичні процеси над чеськими вчителями, частина з яких була засуджена до страти або заслання до східного Сибіру. З 1937 року школи з викладанням мовами національних меншин були заборонені. Понад півстоліття асоціювання на національній основі змінювалося на роздуми»[8].

Сьогодні залишилось мало національних чеських поселень. Деякі з них є в Житомирській області – це Мала Зубівщина (заснована в 1871 році) у Коростенському районі та Малинівка у Малинському районі. У кінці 80 -х років ХХ ст. почали відновлюватись земляцькі товариства. У нашій області вони є у Житомирі, Коростені, Малині. Вони виникли заради збереження чеської мови, культурної спадщини, відновлення чеських шкіл та мистецьких колективів.

Слід зазначити, що чехи залишили помітний слід у розвитку української культури Житомирської області. Так, у кінці ХІХ ст. – на початку ХХ ст. у Житомирі проживав знаменитий музикант і мистецтвознавець Ернест Несвадба. У статті «Сторінки музичного життя Житомирщини» Бориса Тена читаємо: «... вчителями гри на фортеп'яно в 60 -х роках минулого століття поряд із звичайними тоді чехами (Чопек, Ришанек, Грейнліх та ін.) ми бачимо у Житомирі поляків... Особливо виділявся як учитель скрипкової гри чех Несвадба, в якого розпочав своє музичне виховання відомий пізніше петербурзький скрипаль П. П. Пастернаков...» [3, с. 125]. З 1877 року Е. Несвадба очолював у Житомирі «Музичне товариство», діяльність якого розвивалася протягом кількох років.

Відомий чеський дослідник – етнограф Євген Рихлік, уродженець с. Вільшанки Чуднівського району, працював у Київському університеті, завідував чеською школою на Шулявці в Києві. З 1927 р. він очолював кабінет національних меншин при Всеукраїнській Академії Наук, проводив цікаві дослідження про розвиток чеських поселень, але у 1931 р. був репресований і помер на засланні [5].

Чехом за походженням був видатний український письменник

Василь Земляк (Вацик), який тривалий час проживав у Житомирі, працюючи у сільськогосподарському інституті та відповідальним секретарем обласної газети. Саме у Житомирі В. Земляк написав повісті «Рідна сторона» (1956), «Кам'яний брід» (1957) та інші.

Широко відоме ім'я талановитого оранжувальника і диригента чеха Олександра Вацека, володаря багатьох міжнародних дипломів, медалей, гран-прі. Виступи Житомирської муніципальної хорової капели «Орея» кожного разу з великим успіхом проходять у багатьох країнах світу [4].

Слід зазначити, що внесок волинських чехів Житомирщини ще недостатньо вивчений та потребує дослідників, що певною мірою зумовило появу нашого Центру богемістики.

Крім того, взаємозв'язок у вивченні слов'янських мов відіграє важливе значення у формуванні майбутнього вчителя-словесника. Розширення кругозору студента-філолога можливе за умови надання додаткової інформації, що допомагає створити цілісну картину про місце української мови у системі інших споріднених мов. З цією метою створено Центр богемістики, що сприяє вивченню чеської мови та знайомству з традиціями, культурою і літературою Чехії.

Мета роботи Центру полягає у здійсненні наукових досліджень у галузі чеської мови та літератури, етнографії, культури регіонів в історичному, компаративному аспектах, а також у вивченні лінгводидактичних питань. Крім того, важливим є ініціювання й координування наукових досліджень, пов'язаних з чеською тематикою Волині-Житомирщини, допомога у проведенні наукових експериментів. Загалом робота Центру спрямована на сприяння розвитку культури і співпраці народів України та Чеської Республіки. Цьому сприяє залучення членів Студентського наукового товариства ЖДУ до дослідження проблем богемістики.

Центр богемістики плідно співпрацює з кафедрами, дирекцією інституту, навчально-методичними, науково-дослідними, соціально-гуманітарними та іншими відділами, структурними підрозділами, студентським науковим товариством ЖДУ ім. І. Франка. Центр богемістики налагоджує контакти та співпрацює з науковцями інших навчальних закладів, у т. ч. у Чеській Республіці,

громадськими та державними організаціями України та інших країн. Загалом діяльність Центру богемістики стосується студентів та професорсько-викладацького складу ЖДУ.

Нас цікавить здійснення різнобічних наукових досліджень у галузі богемістики. З цієї метою проводиться ініціація та координування наукових досліджень, пов'язаних з чеською тематикою, що передбачає залучення до роботи студентів, викладачів та співробітників університету; допомога у проведенні науково-методичних досліджень, установлення та координування співпраці з науковими інституціями Чеської Республіки. Важливою є участь в узгодженні тем курсових, дипломних, магістерських, дисертаційних робіт та допомога у процесі їх написання. Центр богемістики сприяє проведенню міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових зібрань (засідань, семінарів, нарад, конференцій тощо); опублікуванню наукової продукції, наданню рекомендації до видання наукових досліджень у фахових часописах, збірниках наукових праць, матеріалів конференцій; популяризації ідей та наукових здобутків викладачів та студентів.

Центр богемістики сприяє поширенню міжнародної співпраці у галузі досліджень чеської мови, літератури, культури, історії тощо. З цією метою він співпрацює із зарубіжними та вітчизняними науковцями, які досліджують чеську тематику. Саме тому передбачено виконання спільних міжнародних наукових проектів, організацію і проведення спільних конференцій, нарад, зібрань, спільне видання наукової продукції, сприяння проходженню наукового стажування студентів, аспірантів, науковців, здійснення наукового обміну науковцями для читання лекцій, проведення консультацій, керівництво написанням курсових, дипломних та магістерських робіт.

За сприяння Центру богемістики викладачі та студенти взяли участь з доповідями у наукових конференціях в Україні та Чеській Республіці (I.-VII. Оломоуцькі симпозиуми українців, м.Оломоуць, 2000 - 2014 р.; Оломоуцькі дні русистів, 2001, 2007 р.; IV. Міжнародна конференція «Паремія слов'янських народів», м. Острава, 2008 р., II Міжнародна науково-методична конференція «Теорія і практика навчання української мови як іноземної»

(Львівський національний університет імені Івана Франка, травень 2008 р.), Міжнародна конференція «Мовна політика і проблеми сертифікації» (Львівський національний університет імені Івана Франка, квітень 2009 р.). Всього опубліковано 35 статей. Протягом 2008–2011 р. видано посібники з вивчення чеської мови для студентів-філологів.

Щороку студенти беруть участь у проведенні літературно-мистецьких вистав, присвячених культурним традиціям чеського народу («Цикл зимових свят», «Весняні свята в Чехії», «Твори Карела та Йозефа Чапеків в українському читанні», «Екранізація героїв чеської літературної казки», «Новорічні національні свята у Чехії», «Чеські народні традиції», «Оповідання: Зденек Св'єрак» та ін.). Разом з кафедрами Навчально-наукового інституту філології та журналістики щороку проводиться «Конкурс знавців чеської мови».

Важливість проведення такої україно-чеської наукової та культурно-виховної роботи важко переоцінити. Адже духовність кожного народу починається з його витоків, з усвідомлення свого місця у системі інших мов. Тому Центр богемістики буде й надалі проводити цілеспрямовану систематичну роботу з ознайомлення з науковими досягненнями, традиціями, та культурою чеського народу. Центр і надалі буде сприяти налагодженню україно-чеських зв'язків, щоб духовно збагатити студентів-словесників та усіх небайдужих до цього напрямку роботи.

Література

1. Агасієв І. Чеські колоністи на Волині в політиці Царської Росії (II пол. XIX ст.) // Волинь і волинське зарубіжжя. – Луцьк, 1994.
2. Андрощук О.В. Репресовані священики Житомирщини // Житомирщина крізь призму століть. – Житомир, 1997.
3. Борис Тен. Сторінки музичного життя Житомирщини // Жадань і задумів неспокій. – К., 1988. – С. 125-126.
4. Кондратюк Р. Ю., Шевцова Л. С. Чеська культура на Волині // Поліський дивосвіт. I ч. – Житомир, 2000. – С. 346 – 347.
5. Костриця М.Ю. В'язень №373 (повернення з небуття) // Житомирський вісник. – 1997.

6. Памятная книжка Волынской губернии на 1913 год. – Житомир, 1913

7. Vaculík Jaroslav. Dějiny Volyn'ských Čechů. I. Léta 1868 – 1914. – Praha 1997. – 211 s.

8. Сайт Посольства Чеської Республіки в Україні (Київ). [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.mzv.cz.

*Долечек Олена,
член громадської організації
«Житомирська спілка волинських чехів»*

ЧЕСЬКИЙ ЦЕНТР ОСВІТИ І КУЛЬТУРИ ІМ. ВАЦЛАВА ДЛОУГІ ОЧИМА МОЛОДІ

При Житомирському державному технологічному університеті створено Чеський центр освіти і культури ім. Вацлава Длоугі. Діяльність центру спрямована на встановлення й розвиток міжнародних зв'язків та міжнародного співробітництва університету в науковій, освітянській, культурній та інших галузях шляхом здійснення організаційних заходів щодо пошуку іноземних партнерів, створення основ для співробітництва з закладами освіти, науковими установами, міжнародними організаціями, фондами в Чеській Республіці.

В минулому році мала можливість, завдяки Чеському центру при ЖДТУ ім. Вацлава Длоугі, навчатися у Літній школі слов'янських студій в Брно. Це був інтенсивний курс чеської мови, який тривав чотири тижні. Участь у Літній школі взяли приблизно 140 студентів з 38 країн світу. Це були люди різного віку, наймолодшому учасникові було 13 років, а найстаршому – 63 роки.

Навчання проводилося на філософському факультеті в університеті ім. Масарика. Директором літньої школи була Ева Русінова. Організатори нас одразу розділили на 10 груп за рівнем знань чеської мови, а це від початківців і до досвідчених користувачів. Я була у групі незалежних користувачів. Чотири тижні від понеділка до суботи інтенсивно вивчали чеську мову. З

дев'яти годин ранку і до години дня у нас були практичні заняття. Зокрема, вивчення граматики, читання і слухання текстів, а також розмови чеською на різні теми. Потім був обід, а після обіду були лекції на чеській мові, які читали професори з Чехії та із-за кордону. Це були лекції на різні теми: і про граматику, наприклад такі, як «K užití a významům českých předložek», «Stylová diferenciacie českého jazyka dnes», «Přehled slovníků češtiny»; і про історію - «Brno - významná období a okamžiky v minulosti města», «Karel IV., jeho nástupci na trůnu a čeština»; і про літературу - «K různým možnostem stylistického rozboru textu», «Jazyk poezie», «Hrdinové proz Karla Čapka na klikatých cestách poznání» та багато інших. Два рази на тиждень було заняття «Svičení výslovnosti», які проводила Ева Русінова. Це були заняття з правильної вимови, а саме правильності вимовляння чеських довгих звуків.

Кожного вечора був перегляд фільмів чеських режисерів, що теж дуже вплинуло на правильну вимову, та розширило світогляд. Фільми були на різну тематику. Найбільшу мені сподобались - «Otesánek» режисера Яна Швакмаєра, «Zemský ráj to na pohled» режисер - Ірена Павласкова, «Morgiana» режисер - Юрай Герз, який був знятий за мотивами новели російського письменника Олександра Гріна. Кожної суботи замість останнього заняття ми співали чеські пісні, багато з яких я уже знала - «Tancuj, tancuj», «Holka modrooka», «Červený šátečku», «Beskyde, beskyde» та багато нових - «Škoda lásky», «Vínečko bílé», «Kdyby byl Bavorov» та ін.

Також були екскурсії по Брно, до Оломоуца, в пивоварню «Братчіце», в Прагу, а також підіймалися на гори «Бескиди».

Під час перебування у Літній школі знайшла багато нових друзів з різних країн, познайомилася з новими місцями Чехії, а головне покращила свої знання з чеської мови. Все це сприяє формуванню полікультурності та духовності молодих людей.

Березюк Олена,
*кандидат педагогічних наук, професор,
керівник науково-методичної лабораторії
«Освітньо-виховна система Полісся»,
Житомирський державний університет імені Івана Франка
член громадської організації
«Житомирська спілка волинських чехів»*

ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ ЛАБОРАТОРІЇ «ОСВІТНЬО-ВИХОВНА СИСТЕМА ПОЛІССЯ» У КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ РЕГІОНУ

Проект взаємодії національних культур, їх взаємного проникнення й адаптації – один з найважливіших процесів у розвитку суспільства. Знайомлячись з досвідом національних меншин, які проживають на території сучасної України, ми розширюємо власні можливості, духовно зростаємо, урізноманітнюємося. Можна навіть стверджувати, що чим багатші виробничі, економічні, культурні, духовні зв'язки одного народу з іншим, тим розвинутішою стає країна в цілому.

Саме тому стан взаємодії українського народу з іншими, зокрема слов'янськими народами, може слугувати показником його реальної вираженості та виявом його здобутків. Знання й вивчення такої взаємодії – необхідний елемент історизму та культуровідповідності розвитку українського суспільства на шляху до європейських демократичних цінностей.

Взаємини українців і чехів, їх культур, що тривають не одну сотню років, стаючи доволі тісними. Сприяють цьому і чеські національні меншини, які проживають в Україні.

Політичний і культурний розвиток сучасної України, а також її могутність багато в чому сьогодні залежить від наявності адекватної інтеграції особливостей національної історії культури як українських, так і інших народів, які тут проживають. Для цього потрібно знати як сучасні тенденції діяльності національних меншин, які проживають в Україні, так і їх минуле, історію в

українське суспільство.

Національно-культурний склад Житомира та областей характеризується складним, а подекуди і драматичним переплетінням історичних доль українського та чеського народів. Зразу з переселенням в 60-х роках XIX ст. до Російської імперії, в Волинській губернії, на теренах сучасної Житомирщини чехи здійснювали активну громадсько-політичну, наукову, економічну, виробничу та добродійну діяльність.

Можна назвати низку українців чеського походження, які народилися, жили і творили на Житомирщині; зробили свій внесок у розвиток культури цього краю і здобули світове визнання. Це і етнограф Франтішек Вжегорж, і археолог Вікентій Хвойка, і педагог Євген Рихлік, і письменник Василь Земляк та багато інших.

Проголошення незалежності України сприяло активізації чеської громади України, активізації її в публічному житті Житомирської області. Так виникла Житомирська спілка Волинських чехів, яку довгий час очолювала Снідевич Емма, а зараз Чижевська Людмила.

У процес гармонізації міжетнічних відносин на Житомирщині вагомий внесок зробили науковці житомирських вузів. Так в Житомирському державному університеті імені Івана Франка відкрито Центр богемістики, який очолює доцент Шевцова Лариса. Зацікавленість чеською тематикою проявляється в науково-дослідній роботі фахівців з історії, мови, літератури, педагогіки, економіки, музики, етнографії тощо ін. Це і кандидатські дисертації на чеську тематику (доцент Житомирського технологічного університету Шпиталенко Галина), це і дослідницькі доробки студентів Житомирського державного університету імені Івана Франка науковою роботою яких керує доцент Власенко Ольга, це і наукові проекти доцента Житомирського державного університету імені Івана Франка Лутай Майї та професора цього університету Пультера Станіслава та багато інших. Але найбільшою цінністю лишається людська пам'ять, що проявляється в збереженні родинних традицій, звичаїв, культури побутування.

Доля чеських родин, їх життя, часто і переслідування висвітлено в повідомленнях, які підготували вдячні нащадки .Біографічні

факти сімей, подані їх рідними, а саме Шестак Л., Чижевською Л., Литвинець А. та іншими допомагають уявити атмосферу асиміляції волинських чехів в українське середовище. Даний збірник розрахований для тих, хто цікавиться, береже і примножує традиції рідного народу.

У Житомирському державному університеті імені Івана Франка на базі науково-методичної лабораторії «Освітньо-виховна система Полісся» було проведено біля двадцяти Всеукраїнських та регіональних наукових науково-методичних конференцій та семінарів молодих вчених, присвячених проблемі вивчення національної ідеї в педагогічних здобутках Г.Ващенко, О.Духновича, К.Ушинського, І.Франка, С.Русової, В.Сухомлинського, М.Стельмахович та ін., формуванню духовно-моральної компетентності української молоді, визначенню етнокультурологічної парадигми, етнопедагогічній компетентності та багато інших.

Сама науково-методична лабораторія була створена ще в 2005 році згідно з рекомендаціями науково-методичного центру середньої освіти Міністерства освіти і науки України та лабораторії дидактики Інституту педагогіки АПН України з метою розбудови національної системи освіти, зокрема її регіонального компоненту, що й передбачено директивними документами, насамперед Державною національною програмою «Освіта» (Україна ХХІ століття), Доктриною національної освіти та інші і є структурною одиницею наукової школи підготовки майбутнього вчителя в Житомирському державному університеті імені І.Франка, яку очолює професор, доктор педагогічних наук Дубасенюк О.А.

Саму науково-методичну лабораторію «Освітньо-виховна система Полісся» очолює професор Березюк О.С., заступником є доцент Власенко О.М. Членами лабораторії є провідні викладачі кафедри педагогіки та ННІ філології та журналістики професор Кучерук О.А.; доценти Шевцова Л. С., Башманівський О. Л., ст. викладач Масловська М.В. та ін.

О.С.Березюк, керівник науково-методичної лабораторії «Освітньо-виховна система Полісся»

Активно працюють в лабораторії кандидати педагогічних наук Карлінська Я.В. (Київський державний університет ім. Б. Грінченка), Захарчук Н.В. (Національний авіаційний університет), Коваленко В.О.; Копетчук В.А. (Житомирський інститут медсестринства), які в минулому були аспірантами кафедри педагогіки.

Метою науково-методичної лабораторії є дослідити організаційно-педагогічні основи побудови поліської школи як регіонального українського національно-виховного закладу (етнокультурологічний аспект); розробити концепцію поліської школи, програму вивчення народознавства Полісся, навчальні посібники та методичні рекомендації з етнопедагогіки, літературного краєзнавства, етнографії та ін.; налагодження наукової співпраці з середніми та вищими навчальними закладами України та інших країн, введення в науковий обіг науково-методичного матеріалу.

Основними напрямками роботи науково-методичної лабораторії є: ініціювання та координація проведення наукових досліджень у галузі професійної педагогічної діяльності шляхом залучення до проведення досліджень викладачів, співробітників, студентів університету, вчителів середніх навчальних закладів Житомирської, Рівненської та Київської областей; створення дослідницьких та проблемних груп; виявлення перспективних науковців серед студентів, випускників ЖДУ, працівників галузі освіти, залучення їх до проведення досліджень у рамках діяльності лабораторії; співпраця з навчальними закладами Поліського регіону, громадськими організаціями та державними установами для досягнення поставленої мети; введення в науковий обіг нового наукового матеріалу; участь у роботі всеукраїнських та

міжнародних конференцій, роботі семінарів та круглих столів; популяризація ідей та наукових здобутків науково-методичної лабораторії «Освітньо-виховна система Полісся»; рекомендація кращих досліджень до публікації у вітчизняних та зарубіжних наукових виданнях та ін.

Дослідницька діяльність науково-методичної лабораторії «Освітньо-виховна система Полісся» сприяє поширенню міжнародної співпраці у галузі професійно-педагогічної діяльності, краєзнавства, етнографії, етнокультурологічній підготовці майбутнього вчителя в цілому. Сама лабораторія має чотири відділи:

- аналітико-інформаційний та історіографії;
- інноваційних технологій викладання гуманітарних дисциплін та етнопедагогіки;
- інноваційних технологій формування етнопедагогічної культури;
- формування народознавчої компетентності та етнічної соціалізації особистості.

Тематика наукових пошуків включає в себе вивчення концептуальних основ формування етнопедагогічної культури в умовах Поліського регіону ; вивчення

історії розвитку освітньо-виховних систем Полісся; вивчення досвіду формування народознавчої компетенції майбутнього вчителя ; інноваційні технології навчання в Поліському регіоні (гуманітарний цикл); педагогічні фактори етнічної соціалізації особистості в умовах Полісся та ін.

Члени лабораторії тісно співпрацюють з навчально-виховними закладами Поліського регіону, сприяють популяризації етнопедагогічних ідей в сучасних освітньо-виховних системах, етнокультурологічній підготовці майбутнього вчителя.

Матеріали дослідження були неодноразово представлені на Міжнародних науково-практичних конференціях та симпозиумах не лише в Україні, а й в Чехії, Польщі, Росії, Білорусі.

Наукове видання

**Теорія і практика
чеських рухів на Волині:
духовний феномен**

Збірник наукових праць
(за загальною редакцією О. С. Березюк, О. М. Власенко)

Надруковано з оригінал-макета автора

Підписано до друку 9.04.2017. Формат 60x90/16.

Ум. друк. арк. 12.

Друк різнографічний.

Гарнітура Times New Roman. Зам. Наклад 100.

Видавництво Житомирського державного університету
імені Івана Франка

Свідоцтво про держану реєстрацію:

Серія ЖТ №10 від 07.12.04

м. Житомир, вул. В. Бердичівська, 40